

ALLAH Yolunda Adım Adım

Abdullah bin Abdurrahman el-Hadidad

FURKAN YAYINLARI

Tercüme

ALLAH Yolunda Adım Adım

Abdullah bin Alevî el-Haddad

ERKAM YAYINLARI

Tercüme:
Ali Hüsrevoğlu

İSTANBUL 1420 / 1999

ALLAH YOLUNDA ADIM ADIM

Müellifi: Abdullah bin Alevî el-Haddâd

Terceme: Ali Hüsrevoğlu

ERKAM YAYINLARI

© Fikir ve Sanat Eserleri Yasası gereğince bu eserin yayın hakkı anlaşmalı olarak
Erkam Yayın San. ve Tic. A.Ş.'ne aittir.
İzinsiz, kısmen ya da
tamamen çoğaltılıp yayınlanamaz.

ALLAH YOLUNDA ADIM ADIM
Abdullah bin Alevî el-Haddâd

Erkam Yayın No: 141
1. Sayfa Besmele Hat: Merhum Mûsâ Topbaş Efendi
İç Tasarım : altınolukgrafik / Şaban Muslu
Kapak Tasarım : altınolukgrafik / Halil Ermiş
ISBN No: 978-605-302-017-2

Yayın ve Matbaa Sertifika No: 19891
Baskı Tarihi: İstanbul / 1999

Bu eserin e-kitap çevrimi **SaveAs Bilişim** tarafından yapılmıştır.
www.saveas.com.tr

TAKDİM

Kullarından dilediklerini Muhammedî fezâil ile şereflendiren Allah'a hamd ü senâlar olsun. Allah'ın salât ü selâmı da sapmayan, saptırmayan ve ebedî seâdet yolunu gösteren Rasûl-i Ekrem aleyhisselâma olsun.

Allah'ın bu ümmete fazl u ihsanlarından birisi, her asırda onlara anlayacakları dilden konuşacak, onların zihinlerine uzak düşebilecek anlayış cevherlerini derleyip toplayarak yaklaştıracak, kolaylıkla taklid edilebilecek nebevî bir örnek teşkil edecek imamları nasip etmesidir. Müslümanların büyüğü, davet ve irşad kutbu, müceddid Abdullah bin Alevî el-Haddâd el-Huseynî el-Hadramî eş-Şâfiî hazretleri de bu cümledendir. -Allah kendilerinden razı olsun- İmam Haddâd hazretleri insanların ilimden yüz çevirip dünyaya daldıklarını görünce kısa, öz, uslubu kolay, hacmi küçük risalelerini telif etmişlerdir. İmam Gazzâlî hazretleri bu konuları geniş çaplı eserlerinde bütün teferruatıyla açıklamıştır.

İmam Haddâd hazretlerinin telif ettiği eserlerin en kıymetlilerinden birisi "El-Muâvene ve'l-Muzâhera ve'l-muâzera lirrağıbîyne minelmü'minîne fî sülûki tarîkı'l-âhire" adlı eseridir (elinizdeki eser). "Mü'minlerden ahiret yoluna girmek isteyenlere yardım ve destek". Bu eser, adından da anlaşılacağı üzere sıdk, ihlâs ve içten gelen bir arzu ile sırât-ı müstakîme girmek isteyen mü'minleri yönlendirici ve usul öğretici bir kitaptır. İçinde farz, sünnet, nâfile gibi ibâdetlerin zâhirlerine âid bilgiler, muâmelâta ve şeriat edeblerine âid bilgiler, yakînin mânâsının tarifi gibi kalbe aid bilgiler vardır. Hangi şeyler kalbi kuvvetlendirir, hangileri zayıflatır, yakinin dokuz makamı ki bunlar tevbe, havf, reca, sabır, şükür, zühd, tevekkül, mahabbet ve rıza bu eserde anlatılır.

Müellif hazretlerinin muhtasar terceme-i halini "Ömrün Beş Mevsimi" adıyla terceme edilen eserinde vermiştik. Burada tekrarına gerek görmüyoruz.

Yeryüzünün her tarafındaki bütün mü'min kardeşlerimizi bu bilgilerden faydalandırmasını ve bizleri bu eserde anlatılanları ihlasla yaşamaya muvaffak kılmasını, bu vesile ile bilmediğimiz bilgilere vâris eylemesini ve amellerimizi kabul buyurmasını Yüce Rabbımızdan dileriz. Bizim kolaylıkla istifâde edebileceğimiz böyle

bir eser telif ettiği için de İmam Haddâd hazretlerini mükâfatlandırsın, âmin.

Dr. Mustafa Hasan Bedevî
Medine-i Münevvre
3 Rebiulahir 1414

MÜELLİFİN ÖNSÖZÜ

Vâhid, Ehad, Mâcid, Vehhab, Rezzak, Hannân ve Mennân Allah'a sonsuz hamdolsun. O, peyfamberlerinin sonuncusu Hazret-i Muhammed Aleyhisselam'ı bütün insanlara ve cinlere peygamber olarak göndürmeştir. O'na, insanlara doğru yolu gösterecek, her şeyi inceden inceye açıklayacak ve hak ile batılı birbirinden ayırdettirecek Kur'an'ı indirmiş, Nûh'a, İbrahim'e, Mûsâ ve Îsâ'ya tavsiye ettiklerini bu ümmete şeriat olarak koymuştur. O'nun ümmeti Allah'a ve âhiret gününe iman ederler, iyiliği emredeler, kötülüğü yasaklarlar, iyilik ve takva konusunda birbirleriyle yardımlaşırlar, Allah'a ısyan ve düşmanlık konusunda yardımlaşmazlar, namazı dosdoğru kılarlar, zekatı verirler, birbirlerine hakkı ve sabrı tavsıye ederler. Allah yolunda cihad ederler ve sapıkların, Hak yolundan sapmışların kınamasından korkmazlar. Allah'ın haklarını îfâ etmeye teşebbüs eden bir insanı kınayan ve yolundan saptırmaya uğraşan kimse şakîlerden ve kesin husrana uğrayanlardan başkası olamaz. Böyle kimseler rüsvây olacak, perişan olacaklardır. Allah'ın kullarını Allah'a çağıranlar da, Allah'ın said kullarından başkaları olamazlar. Allah bunları emniyette kılmış, kurtuluşa erdirmiş, kendilerinden razı olmuştur. Onlar peygamberlerin vârisleri, müttâklierin önderleri, Allah'ın ilimde râsih olanlar arasından seçtikleridir. Bunlar, imân, yakîn ve ihsânın hakikatına ermişlerdir. Allah'ın mülk ve melekûtunun sırlarına keşf ü yân yoluyla ermişlerdir. Onlar bu mertebelere ancak ve ancak Rasul-i Ekrem sallallahu aleyhi ve sellem'e tam manasıyla tâbi olmaları sayesinde ulaştılar. Çünkü Rasul-i Ekrem âlemlere rahmettir. Allah'ın kulu ve rasulüdür. Habîbi ve halîlidir. Her yerde ve her zamanda O'na ebediyetlere kadra sonsuz salât ü selam olsun.

Aczini ve kusurlarını itiraf eden Şerif Abdullah bin Alevî el-Haddâd Bâ-Alevî el-Huseynî der ki: Allah'ın lutfu ile telif ettiğim bu risale biiznillah birçok konuları içinde bulunduran bir risale, yine Allah'ın fazlı ve rahmeti sayesinde bir vasıyyettir. Beni bu eseri telife sevkeden şey Allah'ın ve Rasulü'nün emirleri ile doğru yolu göstermeye, hayra çağırmaya ve ilmi yaymaya va'dedilen ecirdir.

Allah Teala şöyle buyurmuştur: **"Sizin içinizden iyiliğe çağrılan, kötülüğü yasaklayan bir cemaat bulunsun. İşte onlar kurtuluşa erenlerin ta kendileridir."**[1] Yine Allah Teala şöyle buyurmuştur:

“Rabbının yoluna hikmet ve güzel öğütle çağır.” [2] Yine Allah şöyle buyurmuştur: **“Habibim, de ki: İşte benim yolum. Kendimi ve bana tabi olanları bu yola basîretli olarak çağırıyorum!”** [3]

Peygamber Efendimiz sallallahu aleyhi ve sellem, anlattıklarının o anda orada bulunmayanlara nakledilmesini emrederek şöyle buyurmuşlardır: **“Sizden şimdi burada bulunanlar, bulunmayanlara benim söylediklerimi ulaştırsınlar. Nice bilgi taşıyan vardır ki onu kendisinden daha anlayışlı birine nakleder. Nice bilgi taşıyan vardır ki taşıdığı şeyi anlamamıştır.”**

Yine Peygamber Efendimiz sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurmuşlardır: **“Kim doğru yola çağırırsa ona uyanların ecirlerinin aynısı o çağıran kimseye verilir. Çağrıya uyanların ecirlerinden hiçbir şey eksilmez. Kim de sapıklığa çağırırsa ona tabi olanların günahlarının aynısı ona yazılır. Onların günahlarından da bir şey eksilmez.”**

Yine Peygamber Efendimiz şöyle buyurmuştur: **“Kim bir hayra çağırırsa o hayrı yapanın ecrinin aynısı o kimseye verilir.”**

Yine Peygamber Efendimiz sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurmuşlardır: **“Âdemoğlu öldğü zaman amel defteri dürülür. Ancak üç konuda devam eder: devam eden sadaka, faydalanılan ilim ve kendine dua eden sâlih bir evlad.”**

Yine Peygamber Efendimiz sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurmuşlardır: **“Sizin benden sonra en iyi olanınız bir ilim öğrenip onu yayandır. Böylem bir kimse kıyamette tek başına bir ümmet olarak haşrolunacaktır.”**

Peygamber Efendimiz başka bir hadis-i şeriflerinde şöyle buyurmuşlardır: **“Sudaki balıklara varıncaya kadar bütün yaratıklar, insanlara iyilikleri öğretenlere dua etmektedirler.”**

Yine Peygamber Efendimiz sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurmuşlardır: **“İnsanların hepsi Allah’a muhtacdırlar. Bunlar içinde Allah’a en sevgili olanı, kendi ıyâline en faydalı olandır.”**

Hiçbir kimse de, kendi ıyaline, onları Allah’ın kapısına çağırmaktan daha iyi bir şekilde faydalı olamaz. Allah’ın kapısına çağırmak ise onlara vacib olan tevhid bilgilerini, Allah’a nasıl itaat edileceğini öğretmekle, Allah’ın âyetlerini hatırlatmakla, nimetleriyle müjdelemekle, rahmetiyle sevindirmekle, Allah yolundan yüz çeviren fâsık ve kâfirlere Allah’ın va’dettiği azabtan sakındırmakla olur.

İşte beni bu eseri telife, yukarıda zikrettiğim âyetlerdeki ve hadislerdeki va'dolunan büyük ecre nail olma duygusu sevketti. Aynı zamanda kendini mübarek yola vakfeden sadık müridlerden bazıları, bu yolda faydalanacakları bir eseri telif etmemi benden rica ettiler. Ben de onlara faydalı olmak için Allah yolunda kendilerine yardımcı olmak istedim. Bu yardımımın da yine Allah Rasulü'nün haber verdiğine uygun bir şekilde tahakkuk etmesini istedim: **"Kim bir kardeşinin ihtiyacını yerine getirmek için uğraşırsa Allah da onun ihtiyacını yerine getirir. Kul, kardeşinin yardımında olduğu müddetçe Allah da kulun yardımındadır."**

Yine ben bu risaleyi teliften maksadımın bundan ibaret olduğunu söylemeye hayâ ederim. Çünkü ben aynı zamanda içimdeki gizli arzuların, nefsime çıkaracağım payların ve bir kısım dünyevî isteklerin bulunmadığını nasıl söyleyebilirim? Bu sebeble biçbir zaman **"kendimi temize çıkarmıyorum. Çünkü nefis -Rabbimin rahmetine aldığı müstesna- daima kötülüğü emredendir. Şüphesiz ki rabbim Ğafur ve Rahim'dir."**[4] Nefis düşmandır. Düşmana güvenilmez. Nefis, düşmanların en azılısıdır. Nebiyy-i Ekrem sallallahu aleyhi ve sellem böyle buyurmuşlardır: **"Senin düşmanlarının en azılısı iki yanın arasında taşıdığın nefsindir."**

Şunu söyleyen de ne güzel söylemiştir: "Nefsinin kötülüklerinden sakın. Başına açacağı işlerden emin olma. Çünkü nefis yetmiş yeştandan daha kötüdür."

Ey Rabbım, ben sana bilerek bir şeyi ortak koşmaktan sana sığınırım. Bilmeyerek işlediğim günahlarımdan da istiğfar ederim."

Bu eserin fasıllarından her birine "Şuna sımsıkı sarıl", veya "şunu yap" diye başladım. Bu hitabın ilk muhatabı kendi nefsim, sonra bu esirin telifini rica eden kardeşim ve bu eseri okuyan bütün müslümanlardır.

Bu hitabın muhatab kalbinde bir tesir bırakacağını zannediyorum. Ben de bu vesile ile söyleyip de yapmayanların, bilip de amel etmeyenlerin çarpılacakları cezaya çarpılmaktan kurtulacağımı umuyorum. Çünkü ben nefsime "şuna devam et" veya "sımsıkı sarıl" diye hitab ettiğim takdirde bu hitab onun şu durumda bildiğiyle amel etmemekte olduğunun delilidir. Bu sebeble ben onu Allah'ın ayetlerinin çağırdığı şeyleri tatbik etmeye teşvik ediyorum demektir. Böylelikle bu noktaya iyi dikkat eden mü'minler kime ne sıfatı

verdiğini daha iyi anlamış olurlar. Burada, insanlara iyiliği emredip de kendilerini unutanlar "akılsızlar" olarak tanımlanmışlardır: **"Siz Kitab'ı okuyup durduğunuz halde insanlara iyiliği emrederken kendinizi unutuyor musunuz? Siz hiç akıl sahibi kimseler değil misinizi?"**[5]

Peygamber Efendimiz sallallahu aleyhi ve sellem de söyleyip deyapmayan kimsenin büyük bir azâba düçar olacağını haber vermektedir: **"Bir âlimin ateşe atılması emrolunur. Onun bağırsakları karnından dışarı çıkmış, merkeb değirmen taşını çevirir gibi üzerinde çevrilmektedir. Onun halini gören cehennem halkı başına toplanırlar ve "Şu uzak kalanın bu hali nedir? Çektiği azab bizim azabımızdan bile çok fazladır!" O da der ki: "Allah'ın rahmetinden en uzak kalan kendisi iyiliği emredip de onu yapmayan, kötülükten sakındırıp da o kötülüğü yapandır".**

Peygamberimiz aleyhisselam yine şöyle haber vermişlerdir: **"İsra gecesinde dudakları ateşten makaslarla doğranan kimseler gördüm. "Sizler kimlersiniz?" diye sordum. Dediler ki: "Bizler, iyiliği emreden fakat kendi yapmayan kimselerdik. Kötülükten sakındırır fakat o kötülüğü kendimiz işlerdik."** Bu haberlerde va'dolunan cezâ dünyayı kazanmak için Allah'a çağıranlar hakkındadır. Böyle kimseler hayra teşvik ederler fakat kendileri o hayrı işlemeye kesin kararlıdırlar. Allah'ın kapısına çağırmaya devam eden, bu esnada vaki olan kusurları sebebiyle kendini kınayan, kötülüklerden vazgeçiren ve kendini her hal ü kârda düzene sokmaya çalışan kimse için kurtuluş umulur.

Yine bilen ve amel etmeyen kimse hiç bilmeyen ve amel etmeyen kimseden her hâl ü kârda daha iyidir.

Akılsızlardan bazıları şöyle demişlerdir: "Bugün telif edilmiş birçok kitap vardır. Bu zamanda yeniden telif edilecek kitaplarda fayda yoktur." Bu kimse "Şimdiye kadar telif edilen eserlerde yeterli bilgi vardır." Demek istiyorsa doğru söylemiş, "bu zamanda yeni telife gerek yoktur" diyorsa yanlış söylemiş olur. Çünkü kalbin tabiat olarak her yeniye meyli vardır. Aynı zamanda Allah her zamanın âlimlerini o zamanda yaşayan insanların durumlarına, ihtiyaçlarına göre konuşturur. Aynı zamanda iyi niyetle ve düzgün telif edilmiş eserler uzak ülkelere ulaşırlar ve onu telif eden âlimin vefatından sonra da

vazife görürler. Böylece o âlim de kabrinde “dini öğreten” ve “Allah’a çağıran” bir kimse olarak yazılmaya devam eder. Nitekim Peygamberimiz sallallahu aleyhi ve sellem **“Kim dilini gerçek anlamıyla diriltirse ondan sonrakiler onunla amel ederler. Ecri de kıyamet gününe kadar devam ettirilir.”**

Bu sebeple ben bu risaleyi **“Âhiret yoluna girmek isteyen mü’minlerle yardımlaşma ve dayanışma risalesi”** diye adlandırdım. Allah’dan, bu risalede topladığım bilgilerle beni ve diğer mü’min kardeşlerimi faydalandırmasını diliyorum. Benim bu risaleyi telifimi yalnızca ve yalnızca kendi rızasını kazanmama mahsus kılmasını istiyorum.

Şimdi kitaba başlamamız vakti gelmiş bulunuyor. Başarılı kılan yalnızca Allah’dır. Allah’ın yardımını isteyerek ve işimizi O’na teslim ederek, niyetlerimizde, amellerimizde ve sözlerimizde doğru hareket ettirmesini isteyerek söze başlıyoruz. Çünkü bunu en iyi yapacak olan ve gücü yeten ancak Allah’dır. O bize yeter. O ne güzel vekildir.

YAKİN VE KUVVETLENDİRİLMESİ

Sevgili kardeşim, yakinini kuvvetlendir. Yakinini güzelleştir. Eğer yakin bir kalbde kuvvetlenirse gayb onun için apaçık görülen bir şey olur. Bu durumda böyle bir yakine sahib olan kimse Hazret-i Ali'nin dediği gibi "Eğer gayb perdesi açılsa yakinim artmayacak" der.

Yakin, îman kuvveti, îmanın sarsılmazlığı, kalbde tam manasıyla yerleşmesi demektir ki muhteşem ve sarsılmaz bir dağ gibidir. Şüpheler ona tesir edemez, vehimler yerinden kımıldatamaz. Hatta böyle kuvvetli bir imanın yanında şüphe ve vehimlerin varlığından söz edilemez. Şayed böyle şeyler dışarıdan gelecek olursa kulak onu dinlemez, kalb de iltifat etmez.

Böyle bir yakin sahibine şeytan da yaklaşmaz. Aksine ondan kaçar. Hatta gölgesinden bile ürperir ve ondan uzak kalmayı cana minnet bilir. Nitekim Nebiyy-i Ekrem sallallahu aleyhi ve sellem şöyle haber vermişlerdir: **"Muhakkak ki Şeytan, Ömer'in gölgesinden bile kaçar! Ömer bir vâdîye girecek olsa şeytan bir başka vadiye girer!"**

Yakîn, şu sebeplerle kuvvetlenir ve güzelleşir:

1. Allah'ın büyüklüğüne, kemâline, yaratmanın ve emrin yalnızca O'na aid olduğuna, bütün mahlûkatı üzerinde mutlak hüküm ve kudret sahibi olduğuna, peygamberlerin doğruluklarına, insanların en olgunları olduklarına, onların te'yid olundukları mucizelerine, onlara karşı gelenlerin çarptırıldıkları cezalara delâlet eden âyetleri kulağıyla ve kalbiyle dinlemek. Bunlarla beraber ve daima ahiret gününe, iyi amel sahiblerinin orada nail olacakları mükafatlara, kötü amel sahiplerinin orada çarpılacakları cezalara delâlet eden âyet ve haberlere can kulağını vermek.

İnsana kâfi derecede yakin kazandırmak için Allah'ın şu ayeti yeterlidir.: **"Kendilerine okunup durmakta olan Kitab'ı sana indirmemiz onlara yetmedi mi?"** [6]

2. Göklerin ve yerin nasıl idâre edildiğine, Allah'ın göklere ve yere yaydığı ince, güzel ve sonsuz sa'natlara ibret nazarıyla bakmak. Şu âyet-i celileyi anlamak, insana yakinin bu türlüsünü kazandırır: **"Ufuklarda ve kendi nefislerindeki âyetlerimizi onlara**

göstereceğiz ki Kur'an'ın gerçek olduğu iyice meydana çıksın!" [7]

3. Zahiren ve batınen inandığına göre yaşaması ve bu konuda bütün gücünü harcaması lazımdır. Bunu da şu âyet-i celîle tam mânâsıyla ifade etmektedir: **"Bize ulaşmak için çalışanlara şüphesiz ki yollarımızı gösteririz."** [8]

Yakin kalbe yerleştikten sonra onun meyvelerinden birisi; kalbin, Allah'ın va'dlerine tamamen yatışması, huzur bulmasıdır. Böyle bir mü'min her şeyini Allah'ın garanti ettiğine tam güvenmiştir. Yine böyle bir mü'min Allah'a bütün varlığıyla yönelir. Kendisini, Allah ile meşguliyetten alıkoyacak herşeyi terkeder. Her hâl ü kârda Allah'a döner, bütün gücünü Allah'ın rızasını kazanmaya harcar.

Tek cümle ile yakin, bütün makamların köküdür. Bir mü'minin ulaşabileceği bütün makamlar, yüksek ahlâk ve salih ameller yakînin dalları ve meyveleridir. Huylar ve ameller kuvvet, zaaf, sıhhat ve hastalık bakımından yakîne tabidirler. Lokman aleyhisselam şöyle buyurmuştur: "Yakin olmadan amele güç yetirilemez. Kul ancak yakîni mikdârınca amel edebilir. Hiçbir amel eden, yakîni noksanlaşmadıkça amelinde kusur etmez." Bu sebeple Peygamberimiz aleyhisselam şöyle buyurmuşlardır: **"Yakin, îmânın tamamıdır."**

İman ehilleri **yakin** bakımdan üç derecedirler:

Birinci derece: Ashâb-ı yemînin derecesidir. Bunlar, bazı konalarda şüpheye düşerler, sarsıntı geçirseler, bu sarsıntılarını doğrulayacak şeylerle de karşılaşsalar kesinlikle îman ederler, tasdik ederler. Buna kısaca "îman" denir.

İkinci derece: Mukarrabînin derecesidir. Burada iman kalbi tamamen kuşatmış ve yerleşmiştir. Bunların kalblerinde îmânı zedeleyecek bir şeyin varlığından bahsolunamaz. Bunların derecesinde olanlar için gaybın şehadetten, yani apaçık gözle görülen şeyden farkı yoktur.

Üçüncü derece: Peygamberlerin ve onların sıddıyklardan olan kâmil varislerinin derecesidir ki onlar için gayb şehadet olmuştur. Buna da keşf ü ayan denebilir. Gayb perdesinin açılıp gözle görülür olmasıdır.

Her derecede olanların birbirinden farklı durumları vardır. Hepsi faziletlidir, birileri diğerlerinden üstündürler. Bu Allah'ın bir fazlıdır ki

dilediğine verir. Allah fazlı büyük olandır.

NİYYETİN DÜZELTİLMESİ VE ALLAH İÇİN HÂLİS KILINMASI

Kardeşim, niyyetini düzelt. Yaptığın bir ibadeti, îfâ ettiğin bir hizmeti yalnızca Allah'ın rızasını kazanmak için yap. Niyyetini sık sık kontrol et ve yapacağın işe başlamadan önce niyyetine tekrar bak. Çünkü niyet amelin temelidir. Amelin güzelliği veya çirkinliği, doğruluğu veya bozukluğu niyete bağlıdır. Nitekim Nebiyy-i Ekrem sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurmuşlardır: **"Ameller niyetlere bağlıdır. Her bir kimsenin alacağı karşılık niyetine göredir."** Bu sebeple, söyleyeceğin bir sözde, yapacağın bir işde, başlayacağın bir projede niyyetin yalnızca Allah'a yaklaşmak ve Allah'ın sevabını kazanmak olsun. Allah ihsan ve fazlı ile bu sevabı niyyet edilen şeye ikrâm eder.

Şunu da unutmayasın ki Allah'a yaklaşmak, Rasulü'nün diliyle öğrettiği farzları ve nâfileleri edâ etmek suretiyle olur. Bazen yapılan mübah bir işde bulunan sâdık bir niyyet insanın Allah'a yaklaşmasına sebep olur. Çünkü bazen vesileler maksadların hükmünü alır. Mesela Allah'a ibâdete kuvvet kazanmak niyetiyle yemek ve Allah'a ibadet edecek bir evlada sahip olmak niyetiyle âilesine yaklaşmak gibi. Niyyetin doğruluğunun şartı, amelin onu yalanlamamasıdır. Mesela ilim öğrenmek isteyen birisi, niyyetinin öğrendiğini yaşamak ve öğretmek olduğunu söylüyor da maksadına ulaşınca bunu yapmıyorsa niyetinde sadık olmadığı anlaşılır. Bir başka kimse de dünyalık elde etmekten maksadının kimseye muhtaç olmamak, aynı zamanda muhtaçlara ve akrabalarına yardımda bulunmak olduğunu söyleyebilir. Ancak dünyalığa sahip olduktan sonra böyle davranmıyorsa niyetinde sadık olmadığı meydana çıkar.

Temizleme fiili necasetin kendisini nasıl temizlemiyorsa niyetin de masıyetlere bir tesiri olmaz. Mesela kim bir müslümanın gıybet edilmesine rıza gösterir ve bununla karşısındakinin gönlünü hoş etmek istediğini söylerse bu da gıybete iştirak edenlerden birisidir. Kim bir iyiliği emretmekten, kötülüğü yasaklamaktan geri durur, bunu da o kötülüğü yapan veya iyilikten kaçan kimsenin gönlünü kırmamak veya incitmemek için yaptığını söylerse o günahı işleyenin günahına ortaktır. Yine kötü bir niyet iyi bir amele bulaşırsa onu

bozar dağıtır. Salih amelleri işleyip de bu iyilikleri yalnızca dünyalık elde etmek için yaptığını söyleyen kimse gibi.

Bu sebeple ey kardeşim, niyyetinin yalnızca Allah'ın rızasını kazanmak için olmasına çalış. İşlediğin mübahların bile Allah'ın rızasını kazanmaya yönelik olmasına dikkat et.

Bir de, bir amelde berden fazla niyyet bulunabilir. O ameli yapana bu niyetlerden her biri için tam bir sevab vardır.

Bunun ibadetlerden misâli şöyledir: Bir mü'min Allah ile konuşmaya niyet ederek Kur'an okursa bu mü'min Allah ile konuşmaktadır. Aynı zamanda okuduğu ayetlerdeki ilimleri anlamak niyetini taşıyabilir. Çünkü bütün ilimlerin kaynağı Allah kelamıdır. Yine Kur'an'ı okurken başkalarının da istifade etmelerine niyet edip onların da istifade edecekleri şekilde okuyabilir. Bütün bunlar, bir tek amelde birden fazla iyi niyyetinin bulunmasının misâlidir.

Bunun mübahlardan misâli şöyledir: Mesela senin için mübah olan yemek yeme işine Allah'ın, **"Ey îman edenler! Size rızık olarak verdiğimiz şeylerin temiz olanlarından yeyin"** [9] emrine uyma niyetiyle başlar. Aynı zamanda yediği yemekle Allah'a ibadet etmek için kuvvet kazanmaya niyet eder. Aynı zamanda Allah'ın nimetinden istifade ettikten sonra bunu bir şükre sebep kılar: **"Rabbınızın rızkından yeyin ve O'na şükredin!"**[10] Bütün ibadetleri ve mübahları bu ikisine kıyas et ve gücün yettiği kadar her şeyde Allah'a ibadet ve taatta bulunmaya niyet et.

Sonra **niyyet** mutlakdır ve bundan iki mânâ murad olunur:

Birincisi: Niyet, seni bir işe teşebbüs etmeye, bir işi yapmaya, bir sözü söylemeye sevkeden şeyden ibarettir. Buna göre umumiyetle niyet amelden hayırlıdır. Eğer kötü bir şey yapmaya niyet edilmişse niyet amelden daha kötüdür. Peygamber Efendimiz şöyle buyurmuşlardır: **"Mü'minin niyeti kâfirin amelinden hayırlıdır."** Burada mü'mini nasıl zikrettiğine dikkat et.

İkincisi: Niyet, bir şeyi yapmaya kalbinle azmetmen ve onu yapmandır. Bu durumda niyet amelden hayıırlı değildir. Ancak insan bir şeye niyet edip yapmasında üç halden başka şekilde olmaz:

1.Azmedip yapmasıdır.

2.Azmedip gücü yettiği halde yapmamasıdır. Bununla bir öncekinin hükmü İbn-i Abbas'dan rivayet edilen hadîs-i şerifde açıklanmıştır. Rasul-i Ekrem sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurmaktadır:

“Allah bütün iyilikleri ve kötülükleri yazmıştır.” Sonra bunu Rasulullah şöyle açıklamıştır: **“Kim bir iyiliği yapmak ister de yapmazsa Allah ona tam bir iyilik yazar. İyiliği yapmayı ister de yaparsa on katını yazar, yediyüz katına ve daha fazlasına kadar. Eğer kul bir kötülüğü yapmak ister de yapmazsa tam bir iyilik yazar. Eğer yapmayı ister de yaparsa bir kötülük yazar.”**

3.Gücünün yetmeyeceği bir işe azmedip “Eğer gücüm yetseydi bu işi yapardım” demesidir. Bu durumda niyet edeceği iş iyi ise o işi yapanın, kötü ise o işi yapanın karşılığı ona verilir. Bunun delili de Rasul-i Ekrem’in şu hadîs-i şerifleridir: **“İnsanlar dört kısımdır: Biri**, Allah’ın ilim ve mal verdiği bir kimsedir ki malını ilmi doğrultusunda kullanır. **Öteki** de der ki: Allah ona verdiği gibi bana da verseydi ben de aynı hayırları yapardım. bu ikisi ecirde birbirlerine eşittirler. **Üçüncüsü**, Allah’ın mal verip de ilim vermediği bir kimsedir ki bu kimse cahilliği sebebiyle malıyla büyük hatalar yapar. **Öteki** de der ki: Eğer Allah şu kimseye verdiği gibi bana da verseydi ben de onun gibi yapardım. işte bu ikisi de ecirde birbirlerine eşittirler.”

BÜTÜN DURUMLARINDA MURAKABE HÂLİNİN DEVAMI

Kardeşim, her hareketinde, her sükûnunda, her saniyende, her gözünü açıp kapamanda, gönlünden her bir şey geçtiğinde, her bir şey istediğinde ve bütün hallerinde murakabeye devam et. Yani Allah'ı gözet. Sana yakınlığını duymaya çalış. Bilesin ki O daima seni gözetmektedir. Senin hiç bir zerren O'ndan gizli kalamaz. Nitekim âyet-i celîlede: **"Yerde ve gökte zerre ağırlığınca hiçbir şey Rabb'ından gizli kalamaz!"**[11] Sözü açık da söylesen şüphesiz ki O gizliyi de, gizlinin daha gizlisini de bilir. Sen nerede olursan ol, O ilmiyle ve kudretiyle seni kuşatmıştır. Yani her halinde seni bilir ve hiçbir halin O'nun bilgisi dışında olmaz. Eğer iyilerden isen seni daima doğru yola ulaştırır ve yardım eder. Rabbından, kelimenin tam manasıyla hayâ et. Seni, yasakladığı bir yerde görmemesine çalış. Emrettiği bir yerde O'na görünmemeyi felaket say. O'nu gözünle görüyormuşsun gibi ibadetlerini yerine getir. Eğer, sen onu görmüyorsan O seni görmektedir.

İbâdetlere karşı nefsinde ne zaman bir tenbellik görürsen, masıyetlere karşı ne zaman bir meyil sezersen ona Allah'ın seni işittiğini, gördüğünü, bütün gizlilerini ve fısıltılarını bildiğini hatırlat. Allah'ın yüceliğini idrâk etmemesi sebebiyle bu hatırlatman ona bir fayda vermezse ona iki şerefli meleğin bütün iyiliklerini ve kötülüklerini yazdıklarını ve onların bulundukları yeri hatırlat ve şu âyet-i celîleyi oku (meâli): **"... Çünkü onun sağında ve solunda oturan, her davranışı yakalayıp tesbit eden iki melek vardır. İnsan hiç bir söz söylemez ki, yanında gözetleyen, dediklerini zabteden bir melek hazır bulunmasın!"** [12]

Eğer nefis bu hatırlatmadan da bir öğüt almazsa ona ölümün yakınlığından bahset. Çünkü ölüm, beklenen en yakın gaibdir. Onun gafil bir zamanında ölümün gelmesini, onu kıskıvrak yakalamasıyla korkut. Eğer ölüm onu Allah'ın razı olmayacağı bir durumda yakalayacak olursa sonu olmayan bir hüsrana düçar olacağını hatırlat. Eğer bu korkutma ona bir fayda vermeyecek olursa Allah'ın itaatkar kulları için ne büyük mükâfatlar, âsîler için de ne büyük azablar hazırladığını anlat. Ona de ki: Ey nefs, ölümden sonra sana

itâb edecek bir şey olmadığı gibi, dünyadan sonra cennet veya cehennemden başka yer yoktur. İstersen sonu kurtuluş ve rızaya ermek olan itaatı seç, cennetin genişliğinde ve sonsuzluğunda Cenab-ı Hakk'ın cemâliyle müşerref olarak yaşa, istersen sonu rezâlet, husran, mahrumiyet ve ateş tabakaları arasında hapsolunmak olan azabı seç.

İşte ey kardeşim, nefsin ibadete tembellik gösterecek olursa, masıyetlere meyil gösterecek olursa kalblerin şifa bulması için tesirli olan bu ilaçlarla tedâvi et.

Bütün bunlardan sonra Allah'ın seni gördüğünü kalbinde hissedecek ve içinde bir hayâ duygusunun belirip seni masıyetlerden alıkoyduğunu görecek olursan, ibadetlere de daha fazla önem verirsen bil ki sende murakabenin hakikatı başlamıştır.

Bilesin ki murakabe, makamların en şereflilerinden, derecelerin en yükseklerindendir. Bu, Rasul-i Ekrem Efendimiz'in hadis-i şeriflerinde "ihsan" diye tarif olunan makamdır ki şöyle tarif olunmuştur: **"İhsan, sen Allah'ı görüyormuşsun gibi ibadet etmendir. Eğer sen onu görmüyorsan O seni görmektedir."** Şüphesiz ki Allah'a inanan mü'minlerden herbiri yerde ve gökte hiçbir şeyin Allah'a gizli kalmadığına inanmaktadır. Allah'ın kendisiyle beraber olduğunu, hareketlerinden ve duruşlarından hiçbirinin O'nun bilgisi dışına çıkamayacağını bilmektedir. Ancak burada önemli olan bu halin devam etmesi ve neticesinin meydana çıkmasıdır. Bunun da en aşağı derecesi, Allah ile kendisi arasında bir şey yaptığı zaman salihlerden bir kimsenin onu görmesinden veya duymasından haya etmesidir. İnsanın bu duyguya sahip olması çok önemlidir. Bundan da önemlisi, bu duygunun insanda yerleşmesi sonucunda insanın tamamen Allah'a müstağrak olması, kendini tamamen Allah'a vermesi, Allah'dan başka her şeyin gözünden ve gönlünden silinmesidir. Allah'ı görerek gözünden halkın silindiği bir kimse şüphesiz ki Cenab-ı Hak indinde yüksek bir makama ulaşır.

İNSANIN, İÇİNİ VE DIŞINI DÜZELTMESİNİN GEREKLİLİĞİ

İçini, güzel dışından daha güzel edinceye kadar çalışman lazımdır ey kardeşim. Çünkü için Cenab-ı Hakk'ın nazargahı, dışın ise halkın nazargâhıdır. Yani Allah içe, halk dışa bakarlar. Allah Teâlâ, Kitab'ında içi ve dışı zikrederken önce içi zikretmiştir.

Nitekim Nebiyy-i Ekrem sallallahu aleyhi ve sellem dualarında: **"Ey Rabbım, içimi dışımdan daha iyi eyle, dışımı da güzel eyle"** demişlerdir. Eğer insanın içi güzelleşmişse dışı muhakkak güzelleşir. Çünkü zahir yani dış içe bağlıdır. İnsanın içi düzgünse dışı da düzgündür. İçi bozuksa dışı da bozuktur.

Yine Nebiyy-i Ekrem sallallahu aleyhi ve sellem Efendimiz şöyle buyurmuşlardır: **"Şüphesiz ki vücudda bir tutam et parçası vardır. Eğer o düzgün olursa vücudun diğer kısımları da düzgün olur. Eğer bozuk olursa vücudun diğer kısımları da bozuk olur. Biliniz ki bu et parçası kalbdir."**

Bilinmelidir ki bir kimse, zâhir ibâdetleri terketmesi dolayısıyla dış görünüşünün iyi olmadığını, fakat içinin çok temiz olduğunu söylüyorsa yalancıdır. Bir kimse güzel giyinmeye, görkemli bir görünüşe sahip olmaya, güzel konuşmaya, hareketlerini ve duruşlarını, oturuş ve kalkışlarını, hulâsa bütün hareketlerini -insanlar görünüşe önem veriyorlar diye- inceden inceye tartar da içini bir sürü habis huylarla ve aşağılık sıfatlarla dopdulu bırakırsa bu kimse hâlis riyâkârlardan ve Allah'dan yüz çevirenlerdendir.

Ey kardeşim, meydana çıkmasından utanacağın bir şeyin insanlar tarafından bilinmesi halinde onu örtmeğe çalışma. Bu halin de kınanma duygusundan meydana gelmiş olmasın. Âriflerden biri demiştir ki: "Bir kimse, bütün batınındakiler bir tabağa konulup çarşıda herkese gösterilse bunların hiçbirinin zuhurundan çekinti duymayacak hale gelmedikçe sûfî olamaz. Eğer içini dışından daha hayırlı hale getiremiyorsan en azından ikisini birbirine eşit duruma getir ve muhafaza etmeye çalış. Bunu yaparken Allah'ın emrini tutmak, yasağından kaçınmak, haramlarını büyük tanımak, rızasını kazandıracak işlere koşmak için olmasına dikkat et ve ister yalnız, ister insanlar içinde bulunurken aynı duygular içinde olmaya çalış.

Bu, kulun özel bir marifete erme yolunda atacağı ilk adımdır. Başarıya ulaştıran ancak Allah’dır.

VAKİTLERİ İBADET VAZİFELERİYLE DEĞERLENDİRMEYİ İSTEMEK

Bir de bütün vakitlerini ibadetle değerlendirmeğe elinden gelen gayreti göster. Gündüz veya gecenin hiçbir saati seni boş bularak geçip gitmesin. Bu saatlerden her birinde muntazam devam ettiğin ibadetlerin olsun. Vakitlerin bereketlerini ancak böyle görmüş ve ömrünün faydasını elde etmiş olursun. Böylece de Allah'a yönelişin devam etmiş olur. Âdet cinsinden olan davranışlarını da, yani yeme-içme, çalışma gibi durumları da bunlar için tahsis ettiğin vakitler dahilinde yapmalısın.

Bilmelisin ki ihmal ile insan hiçbir halini düzeltemez. Gaflet ile de dosdoğru bir kimse olamaz. Huccetü'l-İslam İmam Gazzâlî demiştir ki: Günlük hayatında vakitlerini yerli yerince taksim etmen, virdlerini düzene sokman, her bir vakit için o vakti taşmayacak şekilde kendine bir vazife tahsis etmen ve yine o vakit içinde kararlaştırdığın işten başka bir şeyle uğraşmaman lazımdır. Kensini sorumsuz bir vaziyette hayvanlar gibi salıveren ve hangi vakitte ne denk gelirse onunla meşgul olan bir kimsenin vakitlerinin çoğu zayi olur gider. Vakitlerin demek senin ömrün, hayatın demektir. Ömrün ise biricik sermayendir. Bütün ticaretin bu sermayeye bağlıdır. Allah'a komşu olarak ebedî nimetlere bu ömrü değerlendirebildiğin ölçüde nâil olacaksın. Alıp verdiğin nefeslerinden her birisi değerine kıymet biçilemeyecek derecede büyük cevherlerdir. Çünkü boşa gittiği zaman telâfîsi mümkün değildir. Çünkü alıp verilen nefes geri dönmez.

Bütün vakitlerinde ayrı virde devam etmen gerekmez. Devam ettiğin vird en efdal bir vird de olsa diğer virdlere de uygun ölçüde devam etmen lazımdır. Çünkü her virdin kendine göre özelliği vardır. Her virde göre Allah'ın hususi meded ve ihsanı vardır. O özellik başka virdde yoktur. Bu sebeple sana verilen bütün virdlerden nasibini almalısın.

Aynı zamanda bir virdden diğerine geçtiğin zaman usanma tembellik durumu ortadan kalkmış olur. Hem sıkılmamış olursun. İbn-

i Atâ eş-Şâzelî rahimehullah şöyle demiştir: “Allah senin aynı şeylerden usanabileceğini bildiği için ibadetleri değişik şekillerde koymuştur. Renklendirmiş, çeşitlendirmiştir.

Virdlerin, kalbin nurlandırılmasında, organların muhafazasında büyük tesiri vardır. Ancak bu ilk anda görülmez. Bunlara, tayin edilen vakitlerinde muntazam devam edildiği zaman faydasının ne kadar büyük olduğu görülür.

Eğer gecesinin ve gündüzünün bütün saatlerini ibadet ve hizmetle doldurup değerlendirebilen bir kimse değilsen, en azından kendine belirli vakitler tayin edip bu vakitleri değerlendirmek için azimli ol. Herhangi bir durumda bunları da kaçıracak olursan aynen kaza etmeğe kendini alıştır. Sen, kaçırdığın bir evradı aynen başka bir vakitte kaza etmeğe azimli olunca ve nefsin senin bu konuda ciddiyetini görünce seni o vakitte caydırmaktan vazgeçer ve bütün vazifelerini vaktinde yapmana rıza gösterir. Şeyh Abdurrahman es-Sekkaf -Allah kendilerinden razı olsun- der ki: Virdi olmayan kırddır (yani maymun gibidir). Âriflerden bazıları demişlerdir ki: Kula Allah’dan gelen mededler virdlerine göredir. Zâhirinde virdi olmayanın batınında vâridâtı, yani Hak’dan alacağı bir şeyi yoktur.

Bir ibadete tam manasıyla niyet etmelisin ve her işde orta yolu tutmalısın. Amellerden de aksatmadan devam edebileceğin kadarı ne ise ona devam et. Nebiyy-i Ekrem sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurmuşlardır: **“İbadetlerin Allah katında en sevimlisi, az da olsa devamlı olanıdır.”** Yine Peygamberimiz aleyhisselâm şöyle buyurmuşlardır: **“Amellerden gücünüz yetecek kadarı ne ise ona devam ediniz. Siz usanmadıkça Allah usanmaz.”** Şeytanın hileleri cümlesindendir ki müridliğinin ilk devrelerinde bazı amelleri ifrat derecede gözüne güzel gösterir ve üzerine çok düşmesini teşvik eder. Halbuki onun bundan maksadı onu kısa sürede usandırıp bundan evvelki ibadetsiz haline çevirmektir. Yahud, ibadeti, yapmaması gereken bozuk bir şekline sokturmak için bunu yapar. Müridi, bu iki çukurdan hangisine düşürürse şeytan için önemi yoktur.

Virdler, ekseriyetle nafile namaz, Kur’an tilâveti, ilim tahsili, zikir veya tefekkürdür.

Bu dînî vazifeleri yerine getirecek müridin muhtac bulunduğu âdâbı anlatmaya başlayalım:

1. Farzlardan önce ve sonra kıldığın sünnet namazlara ilave olarak muntazam devam ettiği nafile namazların olmalidir. Bunlar için vakit tayin etmen ve atsatmadan devam edebileceğin bir mikdar bulunmalıdır. Salih selefimizden bir gündüz ve bir gece içindeki virdi bin rek'at namaz olanlar bulunuyordu. Hazret-i Hüseyin'in oğlu Ali radıyallahu anhümâ bunlardandı. Yine virdi beş yüz rek'at olanlar, üçyüz rek'at olanlar vardı.

Bilesin ki namazın bir dıştan görünen sureti, bir de gerçek sureti olan bâtını vardır. Namaz, dış görünüşü ve batını ile dosdoğru ve gerektiği şekilde yerine getirilmeiği müddetçe Allah nazarında bir kıymeti yoktur.

Namazın sureti kıyam, kıraat, rüku, sucud, tesbih gibi rükünleri ve adabıdır.

Hakikatı ise Allah ile huzur halinde olmak, niyyeti ve maksadı Allah için hasıl kılmak himmetin özüyle Allah'a yönelmektir. Kalbi derleyip toplayıp Allah'a vermektir. Namazında yalnızca namazınla meşgul olman, fikrinin başka yerlere kaymasından onu korumandır. Allah huzurunda münacatın gerektirdiği âdâba tam sahip olmaktır.

Nebiyy-i Ekrem sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurmuşlardır: **"Ancak namaz kılan rabbına münâcaatta bulunmakta"** yani ona birşeyler söylemektedir. Yine Peygamber Efendimiz şöyle buyurmuşlardır: **"Kul namaza durduğu zaman Allah vech-i akdes-i sübhânîsi ile ona yönelir."**

2. Peygamber Efendimiz'den gelen sünnet ve nafile namazların vakitlerind yalnızca o nafilelerle meşgul olmalı, başka nafileleri bırakmalıdır ki Rasulullah'ın şu vakitte yaptığı nafile ibadeti aynı sayıya riayet ederek yerine getirebilsin. Mesela kuşluk vaktinde kuşluk namazı kılmalıdır.

Farz namazlardan önce ve sonra Rasulullah'ın kıldığı sünnetler malum olması sebebiyle bunların tafsilatına girmiyoruz. Mürid bunları hiçbir zaman ihmal etmemelidir.

Vitir namazını da kılmaya özen göstermelidir. Bu namaz sabit ve müekkeddir. Bazı alimlerimiz vacib olduğunu söylemişlerdir. Nebiyy-i Ekrem sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurmuşlardır: **"Allah vitrdir, yani tekdir, teki sever. siz de ey Kur'an ehli, vitir namazı kılınız."** Yine Peygamber Efendimiz şöyle buyurmuşlardır: **"Vitir**

hakdır. Kim vitir kılmazsa bizden değildir. “ Vitir namazının çoğu onbir rek’at, azı üç rek’atdır.

Gece namazına kalkmayı kendisine kesin prensip edinen bir müslümanın bu namazı teheccüdden sonra kılması daha efdaldir.

Çünkü Nebiyy-i Mükerrem Efendimiz şöyle buyurmuşlardır: **“Gece namazınızın sonunu vitirle bağlayınız.”** Gece namazını âdet edinmeyen bir kimsenin de bu namazı yatsı namazından sonra kılması daha uygundur.

3. Duhâ, yani kuşluk namazı da bu cümledendir ve çok mübarek bir namazdır. Faydaları pek çoktur. Çoğu sekiz rek’atdır. Oniki rek’at olduğu hakkında da rivayet vardır. Azı da iki rek’atdır. Efdal vakti, gün kızıp da sabah-öğle arasının çeyrek mikdarı geçtikten sonradır. Nebiyy-i Ekrem sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurmuşlardır: **“Her birinizin el ve ayak kemikleri üzerine sadaka düşer. Yani bunların selamette olmaları mukabilinde sadaka vermeniz lâzımdır. Her bir tesbih bir sadakadır. Her bir tahmid bir sadakadır. Her bir tehlil bir sadakadır. Her bir tekbir bir sadakadır. İyiliği emir bir sadakadır. Kötülüğü yasaklamak bir sadakadır. Bütün bu sayılanlara kuşluk vakti kılınacak iki rek’at namaz bedel olur.”**

4. Akşam namazı ile yatsı namazı arasında kılınan “evvâbîn” namazı da bu cümledendir. Çoğu yirmi, ortası altı rek’atdir. Rasul-i Ekrem sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurmuşlardır: **“Kim, akşamla yatsı namazları arasında iki rek’at namaz kılarsa Allah ona cennette bir ev binâ eder.”** Peygamber Efendimiz yine şöyle buyurmuşlardır: **“Kim akşam namazından sonra altı rek’at kılar, akşam namazıyla bu altı rek’at arasında kötü bir şey konuşmazsa bu onun için oniki senelik ibadete denk olur.”**

Akşam ile yatsı arasını ihya etmek de Nebiyy-i Ekrem sallallahu aleyhi ve sellem’in sünnetleri cümlesindendir. Bu konuda birçok haberler ve eserler gelmiştir. Bu konuda sana şu yeter: Ahmed bin Ebi’l-havârî hazretleri, gündüzü mü oruçlu geçireyim, akşamla yatsı arasını mı ihya edeyim diye şeyhi Ebu Süleymam’a danıştığında ona, “ikisini de yap” buyurmuş, o da “ikisine gücüm yetmiyor. Çünkü gündüzü oruçlu geçirince akşamdan sonra iftarla meşgul oluyorum,”demiş, şeyhi de “öyleyse akşamla yatsı arasını ihyâ et” demiştir.

Hazret-i Aişe radıyallahu anhâ şöyle demiştir: nebiyy-i Ekrem sallallahu aleyhi ve sellem benim odama yatsıdan sonra girdiğinde muhakkak dört veya altı rek'at namaz kılardı. Ve şöyle buyururdu: **"yatsıdan sonra kılınan bu dört rek'at namaz kadir gecesinde kılınan dört rek'at namaz gibidir."**

5. Gece namazına da muntazam devam etmelisin. Çünkü Rasul-i Ekrem sallallahu aleyhi ve sellem: **"Farz namazlardansonra en efdal namaz gece namazıdır."** buyurmuşlardır. Yine şöyle buyurmuşlardır: **"Gece namazının gündüz namazına üstünlüğü, gizli verilen sadakanın açık verilen sadakaya üstünlüğü gibidir."** Vârid olan haberlere göre gizli verilen sadaka, açıktan verilen sadakadan yetmiş kat üstündür. Yine Peygamber Efendimiz şöyle buyurmuşlardır: **"Gece namazına devam ediniz. Çünkü bu sizden evvelki sâlihlerin âdetidir, sizi rabbınıza yaklaştıracak bir vesiledir, günahlarınızın keffâretidir. İnsanı günahlardan alıkoyar ve vücuddaki hastalıkları giderir."**

Yatsı namazından sonra namaz kılan gece namazı kılmış olur. Selefden bazıları virdlerini[13] yatsı namazından sonra yerine getirirlerdi. Ancak gecenin bir kısmını uyuduktan sonra namaza kalkmak, şeytanın burnunu yere sürtmek, nefisle cihad etmektir ve bunda birçok sırlar gizlidir. Bu, Allah'ın, Rasulü'ne emrettiği teheccüddür ki, **"Senin için fazladan bir kazanç olmak üzere gecenin bir kısmında teheccüde kalk"** [14] emridir. Rasulullah'dan gelen haberde Allah'ın; **yatağından kalkan ve ailesi yanından kalkan ve namaz kılan bir kulunu beğendiği, onunla meleklere karşı öğündüğü ve ona vech-i kerimiyle yöneldiği bildirilmiştir.**

Ahireti kazanmayı düşünen bir kimsenin gece namazına kalkmayışı çok çirkin bir şeydir. Herkesin yaptığından fazla yapmayı ve ahireti kazanmayı gaye edinen bir müridin gece namazına kalkmaması nasıl anlaşılabilir?

Peygamberimiz sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurmuşlardır: **"gece bir saat vardır. Müslüman bir kul o saate denk gelip de dünya ve ahirete aid ne isterse istesin Allah muhakkak verir. Bu her gece vardır."** Bu hadisi Müslim rivayet etmiştir.

Allah'ın indirdiği bazı kitaplarda şöyle yazılmıştır: **"Beni sevdiğini iddia edip de gece karanlığı bastığı zaman uyuyan yalahcıdır. Çünkü her seven sevdiğiyle başbaşa kalmayı istemez mi?"**

Şeyh İbrahim bin İsmail bin Cebertî rahımehullah şöyle demiştir: **“Hayrın tamamı gecede toplanmıştır. Hiçbir velinin velâyeti başka bir vakitte değil, ancak gecede bağlanmıştır.”**

Efendim Ayderos Abdullah bin Ebi Bekr şöyle derdi: “Rabbânî temizliği isteyen gece karanlığında rabbına yalvarmaya devam etsin.”

Peygamber Efendimizi şöyle buyurmuşlardır: **“Allah tebâreke ve teâlâ her gecenin son üçt ebiri kaldığında dünya semâya iner ve şöyle der: ”Hiç dua eden yok mu, kabul ediyim. Hiç istiğfâr eden yok mu, mağfiret edeyim. Bir şey isteyen yok mu, vereyim. Hiç tevbe eden yok mu, tevbesini kabul edeyim.”** Fecrin doğuşuna kadar böyle der.” Mü’minleri gece namazına teşvik edecek başka hiçbir hadis bulunmasa yalnızca bu yeter.

Bakınız, Allah’ın kitabı ve Rasulünün sünneti gece namazına ne kadar fazla derecede teşvik etmektedir. Allah’ı bilenler için gece namazlarında anlatılmaz yücelikler, anlatılmaz zevkler vardır. Bu, kalblerinde duydukları bir muazzam nimettir ki, Allah’a yakınlık, O’nunla dostluk, bütün içindekileri O’nunla söyleşmek ve konuşmaktır. Gece namazının ne demek olduğunu anlayanlar ve zevkine erenlerden bazıları şöyle demiştir: “Eğer cennettekiler de bizim duyduğumuz şu zevki duyuyorlarsa iyi bir hayat sürmektedirler.” Bir başkası şöyle demiştir: “Gece namazı kılanların namazlarından aldıkları zevk, eğlence ehlinin eğlencelerinden duydukları zevkin çok üstündedir.” Bir başkası da şöyle demiştir: “Kırk seneden beri, gecenin son bulup da fecrin doğmasından başka bir şey beni üzmemiştir.”

Bu nimet ve zevkler, şüphesiz ki nefse acı ve zor gelen birçok meşakkati gece namazı uğruna şerbet gibi içtikten sonradır. Nitekim Utbe el-Ğulam şöyle demiştir: “Yirmi sene süreyle gece kalkmanın zorluğuna tahammül ettim. Yirmi sene de nimetine erdim.”

Gece namazında ne okuyayım? Gece kalktığımda kaç rek’at namaz kılmam lazımdır? diye soracak olursan cevap olarak deriz ki: “Peygamberimiz sallallahu aleyhi ve sellem teheccüdünde Kur’an’ın belirli yerlerini okumaya devam etmemiştir. En güzeli Kur’an’ı başından başlayıp gücün yettiği ve neş’eni muhafaza edebildiğin ölçüde her tarafını okuman, bir ayda veya daha az bir sürede hatmetmendir.

Rekat sayısına gelince Peygamberimiz sallallahu aleyhi ve sellem'den rivayetlerin çoğunluğu **onüç rek'at kıldığı şeklindedir. Dokuz ve yedi kıldığı hakkında da rivayetler vardır.**

Peygamberimizin en çok devam ettiği rek'at sayısı onbirdir.

Hadislerin tümünden çıkarabileceğimiz bir özet de şöyledir: gece kalktığın zaman uykuyu gözlerinden silmen ve **"Bizi öldürdükten sonra tekrar dirilten Allah'a hamdolsun"** demen ve göklerin, yerin yaratılışından bahseden ayetleri okumandır. Bunlar da Âl-i İmran suresinin yüz doksan birinci ayetinden surenin sonuna kadardır. Sonra misvaklanır, âdâbına riâyet ederek abdest alır. Önce uzatmadan iki rek'at kılarsın. Sonra uzun uzun sekiz rek'at kılarsın. Dilersen ikide bir, dilersen dörtte bir selâm verirsin. Eğer zinde isen dilediğin kadar nafile kılabilirsin. Sonra vitir niyetiyle bir veya iki selâmda üç rek'at daha kılarsın. Birinci rek'atta A'lâ suresini, ikinci rek'atta Kâfirun suresini, üçüncü rek'atta da İhlâs ve Muavvizeteyn surelerini okursun. Yukarıda vitir namazının onbir rek'at olabileceğini söylemiştik. Bu söylediğimiz sekiz rek'atın, ondan sonraki üç rek'atın bundan başka bir şey olduğunu zannetmeyesin. Peygamberimiz sallallahu aleyhi ve sellem'den gece namazı ve vitir hakkında bundan **başka bir şey rivayet edilmemiştir.** Allah her şeyi en bilendir.

ÂDÂBINA RİAYET EDEREK KUR'AN OKUMAYA DEVAM ETMEK

Allah'ın yüce kitabını okumaya devam etmelisin. Gündüzün ve gecenin belirli saatlerinde gücün ne kadarına devamlı surette yetecekse o kadar okumalısın. Bir günde okuyacağın en az mikdar bir cüz olmalıdır. Böyle yaparsan her ay bir hatim yapmış olursun. Bir günde okuyabileceğin en fazla mikdar ise on cüzdür. Bu durumda üç günde bir hatim yapılmış olur.

Kur'an okumanın fazileti çok büyüktür. Kalbin nurlanmasının en önemli sebeplerinden biridir. Peygamber Efendimiz şöyle buyurmuşlardır: **"Ümmetimin amellerinden efdali Kur'an okumakdır."**

Hazret-i Ali kerremallahu vecheh şöyle demiştir: **"kim Kur'an'ı ayakta ve namaz içinde okursa herbir harfine yüz hasene, namaz içinde oturarak okursa her bir harfine elli hasene, namaz dışında abdestli olarak okursa her bir harfine yirmibeş hasene, abdesti yokken ezberden okursa herbir harfine on hasene, yani sevap vardır."**

Kur'an okurken bütün maksadının tedebbür ve tertile riayet etmeksizin çok okumak olmasından sakın. Dane dane okumaya ve mânâsı üzerinde düşünmeye daha çok önem ver.

Kur'an'ı, mânâsını anlayarak okumaya niyet ettiğin zaman önce tertil ile, yani her harfin ve her kelimenin hakkını vererek okumalısın. Sonra okuduğun sözler kime aiddir, onu düşünmelisin. Sen Kur'an okurken Yüce Allah'ın huzurunda bulunuyorsun ve O'nun kitabını okuyorsun. O'nun kitabıyla sana gönderdiği emirler, yasakalr, öğütler ve tavsiyeler vardır. Allah'ın birliğini ve yüceliğini anlatan ayetleri okurken için O'nun büyüklüğü ve kudretinin sonsuzluğu duygularıyla dolmalıdır. Cenneti va'deden ayetlere geldiğin zaman ümidle dolman, cehennem azabını anlatan ayetleri okurken korkudan titremen, emir ve nehiylere geldiğin zaman emirleri gönderdiği için Allah'a şükretmen, yasakları koyduğu için bu konuda hataların varsa

kusurunu itiraf edip tevbe etmen, yahud vazifelerini yerine getirmeğe azmetmen gerekmektedir.

Bilesin ki Kur'an sonu olmayan bir okyanustur. İlimlerin cevherleri ondan çıkarılır, anlayışların en üstün ve kıymetlilerine onunla erilir. Kalbinde onu anlamaya bir yol açılan mü'mine ardı ardınca kapılar ve yollar açılmaya devam eder, nuru tamamlanır, ilmi genişler, gece ve gündüz ne zaman ve ne kadar çok okursa okusun usanmaz, bıkmaz ve doyamaz. Çünkü Kur'an'ı anlayan birmü'min orada aradığını bulmuş, maksadını yakalamışlartır. İşte bu sadık bir müridin vasfıdır.

-Allah kendisinden razı olsun- Şeyh Ebu Medyen şöyle demiştir: **"Kur'an'da her aradığını bulamayan bir kimse hiçbir zaman mürid olamaz."**

Belirlenmiş vakitlerde okunmasına teşvik vaki olmuş sure ve ayetleri o vakitlerde okumaya da önem vermelidir. Hadis-i şeriflerde bunlar açıklanmıştır.

Bu cümleden olarak mesela her gün yatmadan önce Secde suresini, Mülk suresini, Vakıa suresini, Bakara suresinin son iki veya üç ayetini; Pazartesi ve Cuma akşamları Duhan suresini, Cuma günü ve gecesi Kehf suresini okumaya devam et. Eğer bu kurtarıcı sureleri her gece yatmadan evvel okuyabiliyorsan bunun faziletleri çok büyüktür.

Bundan başka, her sabaha çıktığında ve her akşam Haşr suresinin son kısmını oku. İhlas ve Muavvizeteyn'i üçer defa oku. Uyumadan önce İhlas ve Muavvizeteyn'i Âyetü'l-kürsi ile ve Kâfirun suresi ile beraber oku. Yatmadan önce son sözün **"Allah doğruyu söylemektedir ve yol gösteren O'dur"** mealindeki ayeti oku.[15]

HER GÜN MUNTAZAM ŞEKİLDE DİNİ BİLGİLERİNİ ARTIRMAYA DEVAM ETMEK

Kardeşim, faydalı ilim okumaktan da günlük bir virdin olmalıdır. Yani her gün belirli mikdarda Allah'ın zâtına, sıfatlarına, fiillerine ve nimetlerine aid bilgilerini artırmaya devam etmelisin. Böylece sana emirlerinin neler olduğunu, yasaklarının neler olduğunu birer birer öğrenmelisin. Bu, bilgi senin kendini dünyaya kaptırmamanı, ahirete önem vermeni sağlar. Kendi ayıplarını, amellerinin afetlerini ve düşmanlarının tuzaklarını gözüne gösterir.

Bu bilgiler Allah'ın kitabında, Rasülünün sünnetinde ve imamlarımızın kitaplarında mevcuddur. İmam Gazzali Hazretleri bu bilgileri kadri çok yüce eserlerinde gayet güzel bir şekilde toplamıştır. Dini iyi anlamak, bilgileri kalbine yerleştirmek ve yakinde kemale ermek isteyen onun eserlerini muntazam şekilde okumaya devam etsin. Eğer ahiret yoluna girmeye niyetin ve tahkik mertebelerine ulaşmaya azmin varsa İmam Gazzali'nin eserlerini anlayarak oku. Çünkü sufilerin muhakkıkları arasında Gazzali'nin eserleri konuyu kendi bütünlüğü içerisinde ve gayet güzel bir plan ve üslubla anlatmaktadır. Onun eserlerinin kısa sürede büyük tesir uyandırma kabiliyeti vardır.

Hadis ve tefsir kitaplarını da bol bol okumalısın. Bunlarla beraber Allah dostlarının kitaplarına önem vermelisin. Eğer böyle yaparsan bütün meselelerin hallolunur ve sülûkün ilerler. Arifler böyle söylemişlerdir.

Ancak sufiyyenin bazılarının kitaplarındaki sana karışık gelecek meselelere dalmaktan sakınmalısın. Herkesin anlayamayacağı birçok meseleler Muhyiddin ibn-i Arabi Hazretlerinin kitaplarının çoğunda ve İmam Gazzali Hazretlerinin bazı kitaplarında mecuddur. Mirac ve onunla ilgili konularda söyledikleri bu cümledendir. Şeyh Zerruk'un[16] bu konuda "Te'sisü'l-kavaid" isimli bir eseri vardır. Bu gibi eserlerin halk tarafından okunmasını mahzurlu görür ve önemli

tavsiyelerde bulunur. İster sen o kitaba müracaat et. Halkın sakınması gereken kitaplar arasında Abdülkerim Ciylî hazretlerinin kitaplarını zikretmemiştir. Çünkü Abdülkerim Ciylî hazretleri Şeyh Zerruk'dan sonra gelmiştir. Yine bu zatların eserlerini anlayamayacak kimselerin okumamaları, meşgul olmamalarını biz tavsiye ederiz.

Eğer birisi çıkıp da, "benim bu kitapları okumamda bir mahzur yoktur. Anlamadığımı bırakır, anladığımı alırım" diyecek olursa ona denilir ki: "Böyle demekle insaf etmiş oluyorsun fakat biz senin "anladım" dediğin şeyden de endişe ediyoruz. Çünkü anlaşılması gereken şekilde anlamamış olabilirsin ve doğru yoldan sapman kolay olur. Hatta saptığının bile farkında olamazsın. Çünkü kendilerini ehliyetleri olmadığı halde bu gibi eserlere kaptıranlardan çoğu ilhad ve zındıka kuyularına düştüler. Hulul ve ittihad vehmine düştüler. Bunlardan Allah'a sığınırız.

GÜNDÜZÜN VE GECENİN BELİRLİ VAKİTLERİNDE ZİKİR VAZİFESİNE MUNTAZAM DEVAM ETMEK

Zikrullahdan da virdin olmalıdır. Belirli vakitte ve belirli sayıya riayet ederek vazifene devam etmelisin. Sayıyı muhafaza için tesbih kullanmanda bir muhzur yoktur.

Bilesin ki zikir, bu yolun rüknü, hakikata ermenin anahtarı, müridlerin silahı, velâyetin sancağıdır. Bunu ârifler böyle söylemişlerdir.

Allah Teâlâ şöyle buyurmuştur: **“Siz beni zikredin, ben de sizi zikredeyim.”** [17]

Yine Allah Teâlâ şöyle buyurmuştur: **“Ayakta iken de, otururken de, yanlarınız üzerine yattığınız zaman da Allah’ı zikredin.”** [18] Yine şöyle buyurmuştur: **“Ey iman edenler! Allah’ı çok çok zikrediniz.”** [19]

Nebiyy-i Ekrem sallallahu aleyhi ve sellem, Cenab-ı Hakk’ın şöyle buyurduğunu haber vermişlerdir: **“Ben kulumun zannına göreyim. O beni zikrederken ben onunla beraberim. Eğer kulum beni kendi kendine zikrederse ben de onu kendi kendime zikrederim. Eğer beni bir topluluk içinde zikrederse ben de onu ondan daha hayırlı bir topluluk içinde zikrederim.”**

Peygamber Efendimiz şöyle buyurmuşlardır: “Allah Teala şöyle buyuruyor: **“Ben, beni zikredenin arkadaşıyım.”**

Peygamber Efendimiz aleyhisselam yine şöyle buyurmuşlardır: **“Ben size amellerinizin en hayırlısını, Melikiniz Allah’ın yanında en temizini, dereceleriniz bakımından en yükseğini, altun ve gümüş infak etmekten, düşmanlarınızla karşılaşıp onların sizin boyunlarınızı, sizin de onların boyunlarını vurmanızdan daha**

hayırlısını haber vereyim mi? Haber ver ya Rasulallah! dediklerinde "Allah'ı zikretmektir." buyurdular.

Zikrin meyveleri ve neticeleri vardır. Bunu, edeb ve huzur ile devam eden bulur. Âdâbına riayet ederek zikreden bir kimsenin duyacağı zevkin en az derecesi, onun yanında akla gelebilecek bütün dünya lezzetlerini geride bırakmasıdır. Zikrin neticelerinin en üstünü ise zikrolunanın aşkıyla O'ndan başka herşeyden ve kendinden fâni olmaktır.

Kim yalnız bir odaya çekilir, kıbleye döner, azaları sakin bir vaziyette, başını önüne eğmiş vaziyette Allah'ın huzurunda duran bir kalb ile ve son derece edeble oturur zikrederse kalbinde zikrin tesirini açıkça görür. Buna devam ederse kudsiyyet nurları üzerine doğar ve gayb sırları açılır.

Zikrin efdali kalb ile ve dil ile yapılandır. Kalbin zikri, kalb gafil olmaksızın yapılan zikirdir. Kalb, dilde söylenen takdis, tevhid kelimelerinin mânâlarını tesbih ve tehlil anında düşünmeli, içine sindirmelidir.

Zikir ve okuma bakımından zikri yapan için en efdal olanı kalbine daha uygun olanıdır. Yani açıktan yapınca daha fazla huzur buluyorsa açıktan, gizli yapınca daha fazla huzur buluyorsa gizli olarak yapması daha uygundur. Zikir, aralıksız devam eden vird demektir. Bak, önemli olan zikrin aralıksız devam etmesidir. Bunu nasıl devam ettirebiliyorsan o şekilde zikre devam et. Ancak aynı vakitte bir kaç işi birden yapmak mümkün değildir. Mesela insan hem okumayı, hem düşünmeyi aynı anda yapamaz. Önce oku, sonra düşün. Genel manasıyla seni Allah'a yaklaştıracak bütün ibadetlere vaktine ve yerine göre devam etmelisin. Zikrin bir nevisine bağlı kalmaksızın virdlerin bütün nevilerinden nasibin olmak gerekir.

Namazdan sonra yapılması Rasul-i Ekrem tarafından tavsiye edilen virdlere ve zikirlere de devam etmen lâzımdır. Sabah, akşam, uykuya yatarken, uykudan kalkarken ve benzeri şeylerde yapılması müstehab bulunan zikirleri yapmalısın. Peygamber Efendimiz sallallahu aleyhi ve sellem bunları ümmetini kurtuluşa erdirmek, başlarına gelebilecek kötülüklerden korumak için yapmış ve yapılmasını tavsiye etmiştir. Bunları ihmal eden, sonra istemediği durumlarla karşı karşıya kalan, yahud istediği şeylere nail olamayan bir kimse kendisinden başkasına kızmasın.

Bu söylediğimiz tavsiyeyi tutmak isteyen İmam Nevevi Hazretlerinin El-Ezkâr isimli eserine müracaat etsin. Böyle bir eseri telif ettiği için Allah ondan razı olsun.

Her namazdan sonra söylenecek şeylerin en efdali, her farz namazdan sonra klişe:1 yani, **"Ey rabbim, seni zikretmeye, sana şükretmeye ve güzel ibâdet etmeye bana yardın et"** demektir. Otuz üç defa "Sübhanellah", otuzüç defa "Elhamdülillah", otuzüç defa da "Allahu Ekber" demek, bundan sonra bir defa klişe:2 der ve yüze tamamlarsın. Bunu klişe:3 şeklinde sabah, ikindi ve yatsı namazlarından sonra iki diz üstü dururken ve seccadenden kalkmadan on defa daha söyle.

Bu cümleden olarak her sabah ve akşam yüz defa klişe:4 yüz defa: klişe:5 , yüz defa klişe6 söyle. Her gündüz buna devam et.

Her gün de bir mikdar Rasul-i Ekrem sallallahu aleyhi ve sellem'e salevat gönder. Bu, seninle Rasulullah arasındaki bağdır. Rasullullah vasıtasıyla sana birçok mededlerin geleceği bir kapıdır. Peygamber Efendimiz şöyle buyurmuşlardır: **"Kim bana bir defa salât ederse Allah ona on defa salât eder."** Yine Peygamberimiz şöyle buyurmuşlardır: **"Sizin bana en sevimliniz ve kıyamet günü en yakın oturacak olanınız bana en çok salevat gönderendir."** Peygamber Efendimize çok salât ve selâm edilmesini Cenab-ı Hak da kitabında emretmiştir: **"Ey iman edenler, Rasul-i Ekrem'e çok salât ve selam edin."** [20] Bu emre uy. Her gün bir fazla salat ü selam göndermeye bak ve azaltma. Salat ile selamı birlikte gönder. O'na salat ederken beraberindeki yakınlarına da salât ü selâm etmeyi unutma.

Özellikle Cuma gecesi ve gündüzünde haftanın diğer günlerine göre daha fazla salat ü selam göndermeye çalış. Çünkü Peygamberimiz **"Şerefli gecede ve beyaz gündüzde bana daha çok salat ü selam ediniz."** buyurmuş ve bununla Cuma gecesini ve gündüzünü kastetmişlerdir.

TEFEKKÜRÜN ZARURETİ HAKKINDADIR

Kardeşim, gündüzün ve gecenin bir bölümünde tefekkürden de virdin olsun. Bunun için de bir zaman tayin et ve bu zaman içerisinde tefekkür yap. Tefekkür için en uygun, en temiz ve en rahat vakit, kalbin huzur bulması için de en uygun vakit olan gece yarısıdır.

Bilmelisin ki din ve dünya işlerinin uygun şekilde devam etmesi tefekkürün doğruluğuna bağlıdır. Kim tefekkürden yeterli derecede nasibini alırsa büyük bir nasibe nail olmuş demektir. Varid olan hadis-i şerife göre: **"Bir saatlik tefekkür bir senelik ibadetten daha hayırlıdır."**

Hazret-i Ali kerremallahu vecheh şöyle demiştir: **"Tefekkür gibi ibadet yoktur."**

Ariflerden biri şöyle demiştir: **"Tefekkür kalbin ışığıdır. O gidince kalbi aydınlatacak bir şey yoktur."**

Tefekkür yapılacak, yani üzerinde düşünülecek şeyler pek çoktur. Bunların en üstünü, Allah'ın san'atları ve mahlukatı üzerinde düşünmektir. Cenab-ı Hakk'ın gizli ve açık kudretinin eserleri, yerin ve göğün idaresi bakımından kainata saçtığı âyetleri pek çoktur.

Tefekkürün bu nev'i, senin Allah'ı zatıyla, sıfatlarıyla, isimleriyle tanıma gücünü artırır. Allah Teala buna şu ayet-i celilesiyle teşvik etmiştir: **"Göklerde ve yerde neler olduğuna bakınız!"** [21] Allah'ın senin vücudundan yarattığı inceliklere de dikkat etmelisin. Allah Teala şöyle buyurmuktadır: **"Yeryüzünde yakîne ermek isteyenler için birçok ayetler vardır. Bir de kendilerinizde ayetler vardır. Bunu hiç görmeyecek misiniz?"** [22]

Allah'ın nimetleri üzerinde de düşünmen, Allah'ın sana uzattığı elleri üzerinde tefekkür etmen ve üzerine bolca verdiği nimetleri hakkında inceden enceye düşünmen lazımdır. Allah Teala şöyle buyurmuştur: **"Allah'ın nimetlerini hatırlayınız ki felâha eresiniz."** [23]

Allah Teâlâ yine şöyle buyurmuştur: **"Allah'ın nimetini saymaya kalksanız buna güç yetiremezsiniz."** [24] Allah Teâlâ yine şöyle

buyurmuştur: **“Sizin üzerinizde nimet olarak ne varsa Allah’dandır.”** [25]

Böyle bir tefekkürün meyvesi kalbin Allah sevgisiyle dolması, bâtınen ve zâhiren Allah’ın razı olacağı şekilde şükrüyle meşgul olmasıdır.

Bir de Allah’ın kulu ilmiyle kuşattığı, seni daima gözettiği ve her halini gördüğü üzerinde inceden inceye düşünmen lazımdır. Allah Teâlâ şöyle buyurmuştur: **“Andolsun insanı biz yarattık ve nefsinin kendisine fısıldadıklarınızı biliriz ve biz ona şah damarından daha yakınız.”** [26] Allah Teâlâ yine şöyle buyurmaktadır: **“Siz nerede olursanız olun Allah sizinle beraberdir. Yine Allah yapmakta olduklarınızı görücüdür.”**[27] Yine Allah Teâlâ şöyle buyurmaktadır: **“Göklerde ve yerde olanları Allah’ın bildiğini görmüyor musunuz? Üç kişinin gizli konuştuğu yerde dördüncüsü mutlaka O’dur. Beş kişinin gizli konuştuğu yerde altıncısı mutlaka O’dur. Bunlardan az veya çok olsunlar ve nerede bulunurlarsa bulunsunlar mutlaka O onlarla beraberdir. Sonra kıyamet günü onlara yaptıklarını haber verecektir. Doğrusu Allah her şeyi bilendir.”** [28]

Böyle bir tefekkürün neticesi ise Allah’ın seni yasakladığı bir yerde görmesinden utanman ve daima sana emrettiği bir yerde bulmasını istemendir.

Yine rabbına karşı olan ibadet vazifelerinde yaptığın kusurlar üzerinde düşünmen ve yasaklarını işlemen dolayısıyla gazabına çarpılmaktan korkman lazımdır. Allah Teâlâ şöyle buyurmuştur: **“Ben, cinleri ve insanları ancak bana ibadet etsinler diye yarattım.”** [29] Allah Teâlâ yine şöyle buyurmuştur: **“Bizim sizi boş yere yarattığımızı ve bize döndürülmeyeceğinizi mi zannediyorsunuz?”** [30] yine Allah Teâlâ şöyle buyurmaktadır: **“Ey insan şüphe yok ki sen rabbına doğru çaba göstermektesin. Ve O’na varacakın.”** [31]

Bu nevi tefekkür de senin Allah’dan korkunu artırır ve nefsini kınamaya, onu azarlamaya, hata ve kusurlardan sakındırmaya ve ibadete sıkı sarılmaya sevkeder.

Şu dünya hayatının meşguliyetlerinin çokluğu, vebali ve çarçabuk zevali hakkında, ahiret ve nimetleri, ve nimetlerinin devamı hakkında

düşünmen de lazımdır. Allah Teâlâ şöyle buyurmaktadır: **“İşte Allah size böylece ayetlerini açıklar. Umulur ki düşünüp anlarsınız. Dünya ve ahirette lehinize olan davranışları düşünün ve ona göre hareket edin.”** [32] Yine Allah Teâlâ şöyle buyurmaktadır: **“Fakat siz ey insanlar! Ahiret yurdu daha hayırlı ve daha devamlı olduğu halde dünya hayatını tercih ediyorsunuz.”** [33] yine Allah Teâlâ şöyle buyurmaktadır: **“Bu dünya hayatı sadece bir oyun ve oyalanmadan ibarettir. Ahiret yurduna gelince, eğer bilmiş olsalardı işte asıl hayat odur.”** [34]

Bu nevi tefekkür de, senin, dünya sevgisini kalbinden çıkarmanı ve ahirete daha çok yönelmeni netice olarak verir.

Bir de ölümün gelişinin yakın olacağında ve fırsat elden gittikten sonra üzüntü ve pişmanlığın bir fayda vermeyeceği üzerinde de düşünmen lazımdır. Allah Teâlâ şöyle buyurmaktadır: **“De ki: Sizin kendisinden kaçıp durmakta olduğunuz ölüm muhakkak sizi bulacaktır. Sonra da giziliyi ve açığı bilen Allah’a döndürüleceksiniz. O size bütün yaptıklarınızı haber verecektir.”** [35] Allah Teala yine şöyle buyurmaktadır: **“Nihayet onlardan birine ölüm gelip çattığında: “Rabbım, der, ne olur beni dünyaya geri gönder. Ta ki boşa geçirdiğim dünyada iyi iş ve hareketler yapayım. Hayır, onun söylediği bu söz boş bir laftan ibarettir.”** [36] yine Allah Teâlâ şöyle buyurmuştur: **“Ey iman edenler! Mallarınız ve çocuklarınız sizi Allah’ı anmaktan alıkoymasın. Kim böyle yaparsa işte onlar ziyana uğrayanlardır. Herhangi birinize ölüm gelip de “Rabbım beni belirli bir süreye kadar geciktirsen de sadaka verip sadıklardan olsam” demesinden önce size verdiğimiz rızıktan harcayın. Allah, eceli gelince hiç bir kimseyi geri bırakmaz. Allah, yaptıklarınızdan haberdar olandır.”** [37]

Tefekkürün bu nev‘inin faydası da, uzun emeli terketmek, ameli düzeltmek, ve dönüş gününe azık hazırlamaktadır.

Huylar ve ameller üzerinde de düşünmen lazımdır. Allah hangi huylarla dostlarını tanıtmış, hangilerini düşmanlarına yakıştırmış, bu iki fırkadan dünyada ve ahirette neler hazırlamış bilmen ve düşünmen lazımdır.

Allah Teâlâ şöyle buyurmuştur: **“Şüphesiz ki iyiler naim cennetlerinde, kötüler de cahim içindedirler.”** [38]

Yine Allah Teâlâ şöyle buyurmuştur: **“Mü’min olan, fasık olan gibi midir? Bunlar hiçbir zaman birbirine eşit olmazlar.”** [39]

Yine Allah Teâlâ şöyle buyurmaktadır: **“Kim Allah yolunda verir ve Allah’dan korkarsa en güzeli de tasdik ederse, biz de onu en kolaya hazırlar, onda başarılı kılarız. Kim de cimrilik edip vermez, kendini zengin sayıp Hakk’a boyun eğmez, en güzeli de yalanlarsa biz de onu en zora yöneltiriz. Böyle bir kimse çukura yuvarlandığı zaman malı kendisine hiçbir fayda vermez. Doğru yola iletmek yalnızca bizim işimizdir. Şüphesiz de ahiret de dünyada bize aiddir. Ey insanlar alevleri yükselmekte olan bir ateşle sizi uyardım. O ateşe ancak yalanlayıp yüz çeviren kötüler girer. Temizlenerek malını hayra veren iyiler ondan uzak dururlar. Onun katında hiç kimsenin mükafat verilecek bir nimeti yoktur. Ancak en yüce Rabbı için iş yapanların işi müstesna. İşte bunlar razı olacaklardır.”** [40]

Allah Teâlâ yine şöyle buyurmuştur: **“Mü’minler, ancak Allah anıldığı zaman yürekleri titreyen, kendilerine Allah’ın ayetleri okunduğunda imanlarını artıran ve yalnızca Rablerine dayanıp güvenen kimselerdir. Onlar namazlarını dosdoğru kılan ve kendilerine rızık olarak verdiğimiz şeylerden, fakirlere, hayır müesseselerine ve Allah yolunda savaşan orduya harcayan kimselerdir. İşte onlar gerçek mü’minlerdir. Onlar için Rableri katında dereceler, bağışlanma ve tükenmez bir lutuf vardır.”** [41]

Yine Allah Teâlâ şöyle buyurmuştur: **“Allah, sizlerden îmân edip iyi davranışlarda bulunanları, kendilerinden öncekileri sahip ve hakim kıldığı gibi kendilerini de yeryüzünde hakim kılacağını, onlar için beğenip seçtiği dini, yani İslâmı onların iyiliğine yerleştirip koruyacağını, geçirdikleri korku döneminden sonra bunun yerine onlara güven sağlayacağını va’detti. Çünkü onlar bana kulluk ederler, kimseyi bana eş tutmazlar. Artık bundan sonra kim inkar ederse işte bunlar asıl büyük günahlardandır.”** [42]

Allah Teâlâ yine şöyle buyurmuştur: **“Nitekim onlardan herbirini günahları sebebiyle suçüstü yakaladık. Kiminin üzerine taşlar savuran rüzgarlar gönderdik, kimini korkunç bir ses yakaladı,**

kimini yerin dibine geçirdik, kimini de suda boğduk. Allah onlara zulmetmiyor, asıl onlar kendilerine yazık ediyorlardı." [43]

Allah Teâlâ yine şöyle buyurmaktadır: **"Sizden olduklarına dair yemin eden münafık erkekler ve münafık kadınlar sizden değil birbirlerindendir. Çünkü onlar kötülüğü emreder, iyiliği yasaklarlar. Siz de iyiliği emreder, kötülüğü yasaklarsınız. Onlar ellerini sıkı tutarlar. Allah için harcamak konusunda cimrilik gösterirler. Onlar Allah'ı unuttular, Allah da onları unuttu. Çünkü münafıklar fasıkların ta kendileridir. Allah, erkek münafıklara da, kadın münafıklara da, kafirlere de içinde ebedi kalacakları cehennem ateşini va'detti. O onlara yeter. Allah onlara lânet etmiştir ve onlar için devamlı bir azab da vardır."** [44]

Allah Teâlâ yine şöyle buyurmuştur: **"Mü'min erkeklerle mü'min kadınların bir kısmı bir kısmının dostları ve yardımcılarıdır. Onlar iyiliği emreder, kötülüğü yasaklarlar. Namazı dosdoğru kılarlar, zekatı verirler, Allah ve Rasülüne itaat ederler. İşte onlara Allah rahmetiyle muamele edecektir. Çünkü Allah Aziz'dir ve hikmet sahibidir. Allah mü'min erkeklere ve mü'min kadınlara içinde ebedi kalmak üzere altından ırmaklar akan cennetler ve Adn cennetlerinde güzel meskenler, konaklar, saraylar, köşkler va' detmiştir. Allah'ın rızası ise hepsinden büyüktür. İşte büyük kurtuluş da budur."** [45]

Allah Teâlâ şöyle buyurmuştur: **"Bize kavuşmayı beklemeyenler dünya hayatına razı olup onunla rahat bulanlar ve ayetlerimizden gafil olanlar var ya, işte onların kazanmakta oldukları günahlar yüzünden varacakları yer ateştir. İman edip güzel işler yapanlara gelince, imanları sebebiyle rableri onları nimet dolu cennetlere, altlarından ırmaklar akan köşklere erdirir. Onların oradaki duası "Ya Allah! Seni noksan sıfatlardan tenzih ederiz!" sözleridir. Orada birbirlerine sağlık dilekleri ise selamdır. Onların dualarının sonu da şudur: "Hamd, alemlerin rabbı Allah'a muhsusdur."** [46]

Tefekkürün bu nev'inin faidesi insanı sâlihlerin amellerini taklit etmeye, ahlâklanmaya ve şakîleri sevmemeye sevk etmektir. Mü'min bu ameller üzerinde düşünürse kötülerin amellerinden ve huylarından sakınır.

Eğer üzerinde düşünülecek konuları genişletecek olursak konuyu özet olarak anlatma üslûbunu terk etmiş oluruz. Dolayısıyla akıl sahibine bu kadarcık işaret kâfidir.

Tefekkürün her nev'inde ona yardımcı olacak âyetleri, haberleri ve eserleri önüne getirip istifade etmen lâzımdır. Bunların her birine yerlerine göre işarette bulunduk.

Allah'ın zâtının ve sıfatlarının mahiyetlerini anlamaya çalışarak düşünmekten sakınmalısın. Böyle düşünenlerden sapıtmayan, tadil ve teşbih vartalarına düşmeyen pek azdır. Resul-i Ekrem'den merfu olarak rivâyet edilen bir hadis-i şerifte: **"Allah'ın âyetleri üzerinde düşünün fakat Allah'ın zâtı üzerinde düşünmeyin. Buna hiçbir zaman hakkıyla güç yetiremezsiniz"** buyurulmuştur.

Bu vazifelerin âdâbını zikretmekten maksadımız işte budur. Bütün virdlerin maksadı ve ruhu Allah ile huzur halinde bulunmaktır. Bu vazifelerini yerine getirirken kendini daima Allah'ın huzurunda görmelisin. Onun yoluna girmediğin müddetçe de ona ulaşmak mümkün değildir. Bu da Allah huzurunda bulunmanın zorluğunu ve mes'uliyetini düşünerek zahiri vazifelerine dikkit etmendir. Eğer vazifelerine huzurla devam edersen kurbiyet nurları seni sarar, marifet ilimleri üzerine akar. Bu anda kalbin bütün varlığı ile Allah'a yönelir ve yerleşmiş bir ahlâkın olur. Sen bu hale geldikten sonra insanlarla mecburiyyet karşısında beraber olmaktan sıkılmaya başlarsın. Çoğu zaman da insanlarla görüşmemek elinden gelmez. İşte bu halden gaybet, istiğrak ve fenâ hali zuhura gelir. Bunlar ehlullah'ın hallerindendir. Bunun aslı da zâhir amellere muntazam şekilde devam etmek ve Allah ile huzur halini muhafaza ederek yolda yürümektir.

Sakın devam edemem diye virdlerden olan vazifelerini ihmal etmeye yahut nev'ini azaltmaya teşebbüs etme. Bu hamakattır.

Bu vazifelerin için boş ve zinde olduğun vakitlere kendini şartlandırman da doğru değildir. Her vazifen için belirli bir vakit tayin edip o vakitte vazifeni yapman, zinde ve vaktin müsait oldukça bunu artırman, tembel ve neş'en olmadığı zaman da günlük vazifenin en azı ne ise onu yerine getirmendir. Bütün iyiliklere koşmak, bütün ibadetleri muhafaza etmek, taatlere devam etmek peygamberlerin ve velilerin ahlâkındandır. Onlar başında ve sonunda daima böyle olmuşlardır. Çünkü onlar insanlar içinde Allah'ı en çok bilenlerdir. Bu

sebeple de gayet tabii olarak Allah'a en çok ibadet edenler onlar, en çok itaat edenler onlar, ondan en çok korkanlar yine onlardır. Kulun Allah'a yönelmesi ve ona ibadet etmesi ona olan muhabbeti miktarıncadır. Muhabbet de marifete tabidir. Yani bir kimse bir şeyi ne kadar tanırsa o kadar sevebilir. Bu sebeple bir kul Allah'ı ne kadar tanırsa o kadar fazla sever. O nisbette de fazla ibadet eder. Eğer senin dünyalık toplama meşgalen, hevâya tabi olman virdlerini ihmal ettiriyor, ibadetlerinde kusur ettiriyorsa, gündüzün başında bir saat sonunda bir saat tayin et. Bu vakitlerde tesbih ve istiğfar ile ve bunlardan başka ibadetlerle meşgul ol. Tesbih ve istiğfar ile ve diğer ibadetlerle meşgul ol. Allah Teâlâ'dan rivâyet edilmiştir ki bir hadis-i kudsisinde şöyle buyurmuştur: **"Ey Ademoğlu! Gündüzünün başında bir saat, sonunda da bir saatliğine beni zikret. Bu ikisinin arısını da ben idare edeyim."** Yine varid olan habere göre hergünün sonunda Allah'a arz olunduğun zaman -eğer başında ve sonunda bir hayır işlemişsen Allah Teâlâ "Bu ikisinin arasındaki kötülükleri sil" diye emreder. Şüphesiz ki bu bizim üzerimize ve insanlar üzerine Allah'ın bir fazlıdır. Fakat insanların çoğu şükretmezler.

KİTAB VE SÜNNETE SARILMAK

Kardeşim Kitap ve Sünnete yapış ve sımsıkı sarıl. Çünkü o Allah'ın dosdoğru dini ve sırat-ı müstakîmidir. Kim Kitaba ve Sünnete yapışırsa kazanır, rüşde erer ve bütün sapıklıklardan kurtulur. Bu ikisi ile alâkası olmayan kimse sapıtır, pişman olur, helâk olur ve beli kırılır. Bu ikisi daima sana hükmetsin. İşlerini çekip çevirsin. Her işinde bunlara müracaat et. Allah'ın ve Rasulü'nün tavsiyesini tut. Allah Teâlâ şöyle buyurmuştur: **"Ey iman edenler! Allah'a itaat edin, Resûl'üne de itaat edin. Sizden olan emir sahiplerine de itaat edin. Bir şeyde anlaşmazlığa düşerseniz onu Allah'a ve Rasul'üne bırakın. (Yani kitap ve sünnete müracaat ederek halledin.)"** [47]

Resul-i Ekrem sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurmuştur: **"Size iki şeyi tavsiye ediyorum ki, eğer bu ikisine sarılırsanız hiç bir zaman dalâlete düşmezsiniz. Bunlar Allah'ın kitabı ile benim sünnetimdir."**

Eğer hiçbir eğriliği olmayan, hiçbir kusuru bulunmayan apaydınlık bir yola girerek hidâyet üzere olmak istiyorsan bütün niyetlerini, bütün ahlâkını, bütün amellerini ve sözlerini kitap ve sünnete arzet. Bunlardan kitap ve sünnete uyanları al, uymayanları bırak. Daima ihtiyatla amel et. En güzele tabi ol. Dinde bid'ata düşme, mü'minlerin yolundan başkasını tutma. Böyle yapacak olursan dünya ve ahirette büyük ziyana düşmüş olursun. Sonradan çıkarılmış şeylere, karışık görüşlere kapılma. Peygamber Efendimiz sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurmuşlardır: **"Her sonradan çıkarılan şey bid'attır, her bid'at da dalâlettir." Yine şöyle buyurmuşlardır: "Bizim şu işimizde ondan olmayan bir şeyi ortaya çıkaranın bu işi reddolunur."**

Bid'at üç türlüdür:

Birincisi **Bid'at-ı hasene:** Din imamlarının kitap ve sünnete uygun gördükleridir. Bir konuda en uygun, en faydalı ve en temiz hareketin seçilmesi gibi ki, Ebu Bekir Sıddık'in Kur'an'ı bir mushafta toplaması, divan kurması; Hz. Ömer'in teravih namazını yirmi rekata çıkarıp cemaatle kıldırması; Hz. Osman'ın mushafı tertip etmesi ve Cuma günü ilk ezanı okutması; Hz. Ali'nin anarşistlerle savaş hükümlerini

koyması bu cümledendir. Allah hulefa-i raşidin'in cümlesinden razı olsun.

İkincisi **bid'at-ı mezmûme**'dir. Sevilmeyen bid'at demektir. Zühd ve kaanat yoluna göre çeşit çeşit ve ihtiyaç fazlası elbise bulundurmak, ihtiyaçtan fazla yiyeceğe sahip olmak, yine ihtiyaçtan fazla mesken kullanmak gibi.

Üçüncüsü **kayıtsız şartsız mezmûn olan bid'at** demektir. Bu da kitap ve sünnetin nasslarına uymayan, ümmenitn icmaını reddeden bid'at demektir. İyi tarafı yoktur. Bu nevi bid'at bid'atçiler için usulde çok, füruda az vaki olmuştur. Kitap ve sünnete sarılmakta dikkatli ve itinalı olmayan Resûlullah'a tâbi olmada bütün gücünü harcamayan, bununla beraber Allah'ın yanında bir makamı olduğunu iddia eden kimseye iltifat etme. Havada uçar, suda yürürse, tayyi mekan yapar, çeşitli harikalar gösterirse dahi itibar etme. Çünkü böyle şeyler; şeytanlar, sihirbazlar, kâhinler, arraflar, müneccimler ve diğer sapıklar için de vâki' olmaktadır. Bu gibi şeyler Allah yolundan sapmışlar için istidrac ve telbis, istikâmet sahipleri için de kerâmettir. Bu gibi şeylerin sapıklara gelmesi onlar için telbisdir. Yani onların fena hallerini perdeleyerek insanlara cazip göstermek içindir. Ancak akıl ve zekâ sahiplerin mü'minlerin Allah'a yakınlık derecelerinin Resûlullah'a tabi olmalarına bağlı olduğunu bilirler. Kimin Resûlullah'a ittibaı daha mükemmel ise Allah'a yakınlığı o kadar fazla ve Allah'ı tanıması da o kadar tamamdır.

Ebu Yezid Bistâmi Hazretleri veli olduğu söylenen bir şahsı ziyaret etmek istemişti. Onunla görüşmek için mescidde oturup bekledi. O adam çıkınca tükürme ihtiyacı hissetti ve mescidin duvarına tükürdü. Ebu Yezid hiçbir şey demeden ve görüşmeden yoluna devam etti. Buyurdu ki: "Şeriat edeblerini muhafaza etmeyen kimse Allah'ın sırlarına nasıl layık olabilir."

Cüneyd (k.s.) şöyle demiştir: "Rasul-i Ekrem sallallahu aleyhi ve sellem'in izine tabi olmakdan başka bütün yollar kapalıdır." Sehl İbni Abdillah et-Tüsterî şöyle demiştir: "Allah'dan başka yardımcı yok. Rasûlullah'dan başka yol gösterici yoktur. Takvadan başka azık yok, takva üzerine sabretmekten başka amel yoktur."

Şunu bilesin ki zâhirin ve bâtınında karşılaştığı her meseleyi kitap ve sünnete arzetmek yani cevabını kitap ve sünnetten bulmak her yiğidin kârı değildir. Bu ilimde râsih alimlerin işidir. Eğer sen bu

makamda değilsen Allah seni kime havale etmişse ona müracaat etmen lâzımdır. Allah Teâlâ şöyle buyurmuştur: **“Eğer bilmiyorsanız zikir ehline yani Kur’an’ı anlayanlara sorunuz.”** [48] Âyet-i celilede ehl-i zikir lâfzından maksad Allah’ı ve Allah’ın dinini bilen, yalnızca Allah’ın rızasını kazanmak için bildiklerini yaşayan, kalpleri dünya sevgisinden uzak, ticaretin ve alış-verişin Allah’ı anmaktan gafil kılamadığı kimselerdir. Bunlar daima Allah’a basiret üzere yani şuurlu olarak çağırırlar. Bunlar Allah’ın sırlarını bilen kimselerdir.

Bunlardan birinin bile yeryüzünde bulunması büyük önemi haizdir. Onlardan bir cemaat kendilerinin zayi olduklarını zannetmişlerdi. Gerçekte onlar mevcut idiler fakat Allah onları riday-ı izzeti ile örtmüş, havâssın onları tanımaması, avâmın da yüz çevirmesi sebebiyle onları gizlemişti. Kim bunları sıdk u ihlâs ile ararsa muhakkak surette bulur. Doğruluk bir kılıçtır ki, konduğu şeyi keser. Yeryüzü Allah’ın huccetini ikame edecek kâmil insanlardan hiç bir zaman boş kalmayacaktır. Peygamber Efendimiz şöyle haber vermişlerdir: “Ümmetimden bir cemaat hakkı muhafaza için daima bulunacaklardır. Onlara muhalefet eden zarar vermeyecektir. Allah’ın emri gelinceye kadar bu böyle devam edecektir.”

EHL-İ SÜNNET VE'L-CEMAAT İTİKADINA SAHİB OLMAK HAKKINDADIR

Bir de Peygamberimizin kurtulmuş fırka diye adlandırdığı cemaatin itikadına göre itikadını düzeltmelisin. Bunlar İslâmî fırkalar arasında ehl-i sünnet ve'l-cemaat diye bilinirler. Peygamberimiz ve ashabı hangi yolda idilerse ona sarılmışlardır.

Sen doğru bir anlayışla ve selim bir kalple kitap ve sünnetin nasslarına bakıp iman bilgilerini sahabe ve tabiinden olan salih selefin tuttukları yolu inceleyecek olursan Eş'arîler diye tanınan fırkayı hak yolda görürsün. Bunlar Ebu'l-Hasen el-Eş'arî Hazretleri'nin mezhebinde olanlardır. O hak ehlinin akâid kaidelerini tertib etmiş ve delillerini getirmiştir. Bunlar sahabe-i kiram'ın ve tâbiî'nin büyüklerinin üzerinde ittifak ettikleri delillerdir. Bunlar her yerde ve her zamanda ehl-i hakkın akâidleri olacaktır. Ebu'l-Kasım Kuşeyrî'nin meşhur risâlesinin başında zikrettiği gibi ehl-i tasavvufun akâidleri de budur. Allah'a hamd olsun bizim akâidimiz de Hz. Hüseyin kolundan gelen ve Âli bâ Alevî diye tanınan seyyidlerimizin ve Resûlullah'dan bu yana bütün büyüklerimizin akâidi de budur.

Mezkûr seyyidlerin ceddi Ahmed b. İsa b. Muhammed b. Ali b. İmam Ca'fer es-Sâdık hazretleri Irak'ta bid'at ve hurafelerin ve karışık görüşlerin zuhurunu görünce oradan hicret etti. Yolculuğuna devam etti. Hadramut'a kadar geldi ve vefatına kadar da orada kaldı. Cenâb-ı Hak da onun neslini mübârek kılarak onlardan bir çoğu ilim, ibâdet, velâyet ve marifetle tanındılar. Peygamberimizin soyundan gelen kollardan bazılarına ârız olduğu gibi bid'at ve dalâlet hevâları bu imamın niyetinin bereketi sayesinde bunlara ârız olmadı. Çünkü o dinini korumak için fitne çevresinden başka yere hicret etmişdi. Cenâb-ı Hak bütün âbâ ve ecdâdı ile beraber onun mükâfatını versin. Ve bizleri de fitneye düşürmeden âhirette onlarla buluştursun. Âmin.

Maturîdiyye mezhebi de Eş'ariyye gibi hak mezhebdir.

Her mü'minin ümmet tarafından büyüklüğü kabul edilmiş imamlarımızdan meselâ İmam Gazzâlî gibi âlimlerimizin kitaplarını

edinerek açık, net ve şüpheden uzak, sağlam bir şekilde akaid esaslarını ezberlemesi ve pekiştirmesi lâzımdır. Meselâ İhyâ eserinin ‘Akâidin Esasları’ bölümünde bunları gâyet güzel açıklamıştır. Eğer daha geniş malumat istiyorsan aynı kitabın üçüncü bölümündeki ‘Risâle-i Kudsiyye’ye bakabilirsin. Marifette derinleşmek için kelâm ilmiyle uğraşma, kelâm ilmiyle uğraşmayı düşünme. Çünkü sen aradığını bu ilme dalmakla bulamazsın. Eğer hakikate ermek istiyorsan hakikatin yoluna girmen lâzımdır. Bu da zahiren ve batınen takva sahibi olmaya çalışman, Allah’ın âyetlerini, Peygamberimizin hadislerini öğrenip üzerinde derin tefekkür etmen, ahlâkını düzeltmen, riyazatla ve mücahede ile nefsini terbiye etmen, zikre ve fikre devam ederek kalbini cilalamandır. Seni bunlarla meşgul olmakdan alıkoyacak şeyleri terketmen lazımdır. Eğer hakikate ermek istiyorsan yolu budur. İnşaallah muvaffak olursun. İşte sofiler bu sebeple nefisleriyle cihad edip nefislerini alışkanlıklarını ve hevalarını bıçakla keser gibi kestiler. Çünkü marifetin bundan başka bir yolunun olmadığını biliyorlardı. Bir kul ubudiyyet makamını ne zaman tam olarak anlarsa marifeti tamam olur. Ârifler ve hakikat ehilleri hep bunun için çalışmışlardır.

FARZLARI EDA EDİP HARAMLARDAN SAKINMAK HAKKINDADIR

Farzları eda etmeli, haramlardan sakınmalısın. Bolca da nafile ibadetin olsun. Çünkü sen bunları Cenab-ı Hakk'ın rızasını kazanmak için ihlâsla yaparsan Allah'a çok yaklaşmış ve muhabbet hil'atı giymiş olursun. Bundan sonra her türlü hareketin ve duruşun Allah için ve Allah ile olur. Bu velâyet hil'atidir. Belki hilafet hil'atidir. Nebiy-yi Ekrem sallallahu aleyhi ve sellem Rabbından rivâyet ettiği bir hadis-i kudsi ile işaret buyurmuşlardır: **"Kulum bana kendisine farz kıldığım şeylelrden daha sevimli hiçbir şeyle yaklaşmadı. Kulum bana nafilelerle de yaklaşır. Neticede ben onu severim. Onu sevdiğim zaman onun işitme gücü olurum benimle işitir, Onun gören gözü olurum, benimle görür. Onun eli olurum, benimle tutar. Ayağı olurum, onunla yürür. O, benimle işitir, benimle görür, benimle tutar, benimle yürür. Benden bir şey isterse muhakkak veririm. Birşeyden bana sığınırsa onu sığındırırım. Mü'min kulumun ruhunu kabzetmekle tereddüt ettiğim gibi hiçbir şeyde tereddüt etmedim. Çünkü o ölümü sevmiyor. Ben de onu incitmek istemiyorum. Ancak bu muhakkak gerekli."**

Şu hadis-i kudsînin ihtiva ettiği sırlara ve bilgilere bak ve işaret ettiği incelikleri gör. Cenab-ı Hakk'ın sevgisine nail olan bir kulun ne mertebelere yükseldiğini düşün. Bu da ancak farzları doğru vaziyette eda ettikten sonra nafilelerini çoğaltmakla olmaktadır. İşte bu mertebeye ulaşmaya çalış ey kardeşim. Eğer kemâl derecelerine ulaşmak istiyorsan gideceğin yol belli, açık ve daima aydınlıktır.

Yine bilmelisin ki Allah nafileleri senin farzlarında vaki olacak hataları telafi etmen için bir rahmeti ve lütfu olarak bağışlamıştır. Ancak namazda yaptığın hata namaz ile, oruçta yaptığın hata oruç ile telâfi edilir. Asıl olan farzdır. Nafile ona tabidir. Farzları dosdoğru eda eden, haramlardan sakınan, fakat nafile kılmayan kimse, nafileleri kılıp da farzlardan bazılarını ihmal eden kimseden daha iyidir. Sakın nafilelerle meşgul olacağım diye farzları ihmal

etmeyesin. Bu durumda farzı terketmekle günahkâr olursun ve Allah senin nafileni de kabul etmez. Bu kendisi hakkında fazilet sebebi olacak bir ilmi tahsil edeceğim diye zahiri ve batını için farz ilmi tahsil etmeyen kimse gibidir. Aynı zamanda bu kimse nafile ibadetle uğraşacağım diye helâl rızık kazanmakla tembellik edip çoluk-çocuğunu dilenmeye mecbur eden kimse gibidir. Diğer nafilelerle farzları buna kıyas edebilirsin.

Şunu bilesin ki sen üzerine farz olan ilmi öğrenmediğin müddetçe farzları layıkıyla eda edemez, haramlardan kaçınamaz, Allah'ın sana lütf u ikram olarak verdiği nafileleri yerine getiremezsin. Dolayısıyla önce ilim öğrenmen lazımdır. Çünkü Nebiy-yi Ekrem sallallahu aleyhi ve sellem: "İlim öğrenmek her müslüman üzerine farzdır." Buyurmuştur. Çünkü ilimle vacibin vacib olduğunu, mendubun da mendub olduğunu, haramın da haram olduğunu bilirsin. Sonra vacibin nasıl yerine getirileceğini, haramın nasıl terkedileceğini öğrenmiş olursun. Öyleyse ilim öğrenmek, üzerine kaçınılmaz bir farzdır. Dünya ve ahiret saadetin bu ilmi öğrenmene bağlıdır. Yine bilesin ki Allah'a bilgisiz vaziyette ibadet edenin bu ibadeti faydadan fazla zarardır. Ve bu zarar cahilce ibadete devam eden kimseye döner. Nice cahiller vardır ki, kendilerini ibadetle yormuşlar, bununla beraber masiyetlerde ısrarla devam etmişler, hatta bunların masıyet olduğunu bile bilmemişlerdir.

Bir müslümana vacib olan ilim Allah'ın koyduğu bütün farzları, haramları doğru şeklde bilmektir. Vacib bir şeyin nasıl yapılacağı ancak o işin yapılması istendiğinde vacib olur. Meselâ Muharrem ayında büluğa eren veya müslüman olan bir kimsenin ilk öğreneceği şey şehadet kelimeleridir. Bunları mânâsıyla beraber doğru öğrenip söylemelidir. Sonra beş vakit namazın rükünlerini ve hükümlerini öğrenir. Sonra oruç, zekât, hac ve diğer ibadetleri öğrenir. Aynı şekilde zinanın, içki içmenin, insanların mallarını haksız yere almanın yasaklığını ve diğer dini yasakları öğrenir. Ancak meselâ orucun kefiyyetini Ramazan'dan önce öğrenmesi vacib değildir. Hac ve zekât da böyledir. Her bir ibadeti vakti gelince öğrenmesi daha uygun olur. Yasaklar ve kişi başına düşen farzlar, vacibler, sünnetler müslümanlar arasında bilinir ve yaygındır. Müslümanın bunları Allah'dan korkan ve bildiklerini yaşayan bir âlimden öğrenmesi

lâzımdır ve doğrusu budur. Eğer halkdan öğrenmeye kalkarsa halk hata da edebilir isabet de edebilir.

Ancak zaruri bilgilerini âlimlerden öğrenirken onların yaptıklarını aynıyla yapmaya ve yapmadıklarını da olduğu gibi yapmamaya teşebbüs etmeyesin. Çünkü aynıyla taklid edilecek âlimler ancak bildikleriyle amel eden âlimlerdir. Bugün ilmiyle amel eden âlimler çok azdır. Bu zamanda her âlim gördüğün kimseyi taklit amel etmeye kalkışmadan önce anlayamadığın veya bilmediğin bir hareketin dini hükmünü sor, öğren. Çünkü bir müslüman farzlarını öğrenmek için uzun zamana ihtiyaç duymaz. Böyle karmakarışık şeyler de olmadıkları için öğrenilmesi meşakkat gerektirmez. Zeki bir kimseye bildiğini doğru öğreten bir âlim ile bir kaç zaman oturması kâfidir. **Resul-i Ekrem (s.a) minberde hutbe irad ederken bir ârâbî geldi ve Allah'ın O'na öğrettiğinden kendisine öğretmesini rica etti. Peygamberimiz minberden indi ona sorduklarını öğrettikten sonra tekrar çıktı hutbesini tamamladı.**

Özet olarak hem selâmette kalıp hem kazançlı olmak isteyen bir şeyi yapmadan önce Allah'ın o şey hakkındaki hükmünün, vacip mi, mendup mu, mübah mı, haram mı olduğunu öğrenmelidir. Çünkü hiç bir şey bu dört halden başka bir şekilde insanın karşısına çıkmaz. Hülâsa bu dört maddeyi doğru dürüst öğrenmesi her müslüman üzerine farzdır.

Sonra müslümanlar avam ve havas olarak iki kısma ayrılırlar. Avamdan olanlar bazan vacipleri terk edip haramları işleme hatasına düşebilirler. Bunların en iyileri tevbe ve istiğfarda çabuk davrananlardır. Bunlar nafile kılmaya önem vermezler ve mübahlara dalarlar. Ancak havasdan olanlar vacipleri her hal ü kârda ifa ederler. Haramlardan her hal ü karda kaçınırlar. Mendupları muhafaza ederler. Mübahları da Allah'ın emirlerini ifâya ve haramlarından kaçınmaya yardımcı olması niyetiyle yaparlar.

TEMİZLİK HAKKINDADIR

Zâhiren ve bâtınen temizliğe dikkat etmelisin. Temizliği tamam olan cismi ve suretiyle cismânî bir beşer olsa da ruhu ve gönlüyle ruhânî bir melek olur. Peygamber Efendimiz (s.a) şöyle buyurmuşlardır: **"Din temizlik üzerine bina edilmiştir."** Yine Peygamber efendimiz (s.a) şöyle buyurmuşlardır: **"Şüphesiz ki Allah temizdir, temizliği sever."** Bâtınî temizlik kibir, riya, hased ve dünya sevgisi ve benzeri kötü ahlâkdan nefsi temizlemek; tevazu, haya, ihlâs, cömertlik gibi iyi ahlâk ile nefsi süslemektir.

Bu kötü huyların hakikatlerini, ve neticelerinden korunma yollarını, iyi huylarla onları kazanmanın yollarını İmam Gazzali İhya'sının ikinci cildinde anlatmıştır. Bunları doğruca öğrenmen lâzımdır.

Zâhirî temizliğin nasıl olacağı, vücuttaki fazlalıkların ve necasetlerin nasıl temizleneceği dinimizce belirlenmiştir.

Kasık kıllarının, koltuk altlarının temizlenmesi, bıyıkların dudakları örten kısımlarının kısaltılması, tırnakların kesilmesi bu cümledendir. El tırnaklarını keserken sağ elin şehadet parmağından başlayıp orta parmak, yüzük parmağı ve serçe parmağa kadar gelip, sol elin serçe parmağından devam ederek baş parmağına kadar, sonra sağ elin baş parmağının tırnağını keserek tamamlaması müstehabtır. Ayak tırnaklarını keserken de sağ ayağın serçe parmağından başlayarak sıra ile gelip, sol ayağın serçe parmağında bitirmesi müstehaptır. Abdest alırken parmak aralarını da parmaklarını sokarak yıkaması müstehaptır. Tırnaklar dışında kalan temizliğin kırk günden fazla geciktirilmesi mekruhtur. Bedenin her zaman su değmeyen yerlerindeki kirlerin, gözlerdeki çapakların, bunun deliklerindeki kirlerin, dişler arasında kalmış yemek artıklarının temizlenmesi lâzımdır.

Ağız ve diş temizliğinde misvak kullan. Misvağın, erâk ağacından olanı daha iyidir. Bir namaza başlayacağın zaman misvağın muhakkak kullanılması, temizlikte ifrata varmadan ve çalım satmaya yaklaşır bir tavra düşmeden elbise temizliğinin yapılması lâzımdır.

Sakalı yağlamak, tarakla taramak ve saçları düzgün ve temiz tutmak temizlikle ilgili sünnetlerdendir. **İsmidle sürmelenmek de sünnettir.** Her göze üçer defa sürülür. Peygamber efendimiz her gece bu şekilde sürmelenirdi. **Güzel koku kullanmak insandaki ve**

çevresindeki sevimsiz kokuları örttüğü için sünnettir. Cuma namazına ve müslümanların bulundukları topluluklara gidilirken kullanılması müekked sünnettir. Peygamber (s.a) güzel kokuyu çok sever ve çok kullanırdı. Nice defalar saçlarının ayrıldığı yerde kokunun parlaklığı görülmüştür. Bu örnek alınması için Resûlullah tarafından böyle yapılmıştır. Çünkü Rasûl-i ekrem (s.a)'in mübarek vücudu hem tertemiz, hem de çok güzel kokardı. Bunu güzel kokunun kullanılmasına örnek olmak için yapmıştır. **Nitekim sahabe-i kiram Rasûlullah'ın mübarek terini toplayıp onu misk olarak kullanırlardı.** Erkeğin; kokusu görünen rengi görünmeyen kokuyu kullanması, kadının da kokusu belirsiz rengi belirli kokuyu kullanması müstehaptır.

Necasetlerin tümünden kendini muhafaza et. Rutubetle de olsa sana bunlardan bir şey bulaşacak olursa hemen yıkayarak temizle. Eğer cünüp olursan hemen yıkan. Çünkü cünüp, Allah'ın huzurunda durma müsaadesine sahip değildir. Bu sebeple cünübün mescidde bulunması ve Kur'an okuması yasaklanmıştır. **Vârid olan habere göre içinde cünüp bulunan bir eve melekler girmezler**. Melekler çıkıp gittikleri zaman da şeytanlar o evin her tarafını sararlar. Cünüp iken yiyip de uyumakdna da çok sakın. Çünkü bunun âfetleri çoktur. Eğer o anda gusletme imkânı bulamamışsan avret mahallini yıkayıp abdest almayı ihmal etme.

Her farz namaz için abdest yenilemeye çalış. Daima abdestli bulunmayı âdet edin. Her abdestin bozulduğunda yeniden abdest al. Çünkü abdest mü'minin silahıdır. Sen silahlı bulunduğun müddetçe düşman sana yaklaşamaz. Bir adam Ebu'l-Hasen eş-Şâzelî hazretlerine gelip kendisine kimya ilmini öğretmesini rica etti. Şeyh Şâzelî hazretleri o adama yanında bir sene kalmasını, bu süre içinde her abdesti bozuldukça abdest alıp iki rekat namaz kıldığı takdirde öğreteceğini vaadetti. Bir sene tamam olduktan sonra bu adam su aldığı kuyuya gitti. Su almak için kovayı sarkıttı. Kova altın dolu olarak çıkıp geldi. O adam dünyayı terk etmek için onu kuyuya geri döktü. Şeyh Şâzelî hazretlerine geldi durumu haber verdi. Şeyh ona: "Sen şimdi kendin kimya olmuş bulunuyorsun" dedi ve onu Allah'a çağırma vazifesi ile vazifelendirdi.

Her abdest yeniledikçe iki rekat namaz kıl.

Eğer devamlı surette abdestli olmaya güç yetiremiyorsan mescidde oturduğun, Kur'an okuduğun, ilim öğrendiğin, zikre oturduğun ve benzer ibadetlerle meşgul olduğun vakitlerde abdestli olmaya dikkat et. Abdest aldığın veya guslettiğin zaman yalnızca farzlarına riâyetle yetinme. Sünnetlerine ve âdâbına da riâyet ederek Peygamberimiz nasıl gusledip abdest aldıysa sen de o şekilde guslet ve abdest al.

Belirli vakitlerde -cünüp olmasan bile- temizlik niyetiyle böy abdesti alman lâzımdır. **Cuma günü Cuma namazına gidecekler için boy abdesti almak Peygamberimizin sünnetinde teşvik edilmiştir.** Temizlik için bu kâfîdir. Bazı şahıslar için de bu böyledir. Abdesti ve guslü tamamladığın zaman (K.7)de.

ÂDETLERDE PEYGAMBERİMİZİN ÂDÂBINI MUHAFAZA ETMEK

Peygamberimizin sünnetinde gösterilen âdâba zâhiren ve bâtınen bütün âdet ve ibadetlerinde riâyet et ve daima muhafaza et. Rahmet ve hidâyet peygamberi Rasul-i Ekreme ittibaın ancak böyle tamamlanır.

Eğer sıddıyklardan olmak istiyorsan ibadetlerde olduğu kadar âdetlerde de Peygamberimize tâbi ol. Bir şeyi kendine âdet edinmeden önce Rasûl-i ekrem yahut imam sahabilerden birisi yapmış mı, araştır. Eğer onlar kudretleri bulunduğu halde o işi yapmamışlarsa sen de yapma. Bu iş mübah bile olsa yine yapma. Çünkü onlar bu işi terkin hayırlı olduğunu bilmeseler terketmezlerdi. Eğer onların birşeyi yaptıklarını görürsen önce nasıl yaptıklarını öğren, ondan sonra onlara uy. Âlimlerden biri ömrü boyunca karpuz yemedi. Bunun sebebini şöyle izah etti: “Ben Peygamberimizin karpuz yediğini biliyorum. Fakat nasıl yediğini öğrenemediğim için yemiyorum.”

Bundan evvelki bölümde ibadetlerde muhafaza edilmesi gereken âdâbdan bazıları anlatılmıştı. Bir nebze de bundan sonraki bölümde anlatılacaktır.

Bu bölümde muhafaza edilmesi gereken âdetlerden bazılarını zikredeceğiz.

Âdetlerinde nebevî âdâbı muhafaza edeni Allah kötü amellere ve huylara kapılmaktan muhafaza eder. Böyle bir kimse için Allah bu alelade görünen işlerde sayısız dinî ve dünyevî faydaları toplar. Tam mânâsıyla hürriyete kavuşmayı, bütün pisliklerden ve beşerî zevklerden temizlenmeyi isteyen bir kimse bütün hareketlerini ve duruşlarını zâhiren ve bâtınen şeriatın ve aklın kanununa tabi kılsın. Zaman zaman sofiyye lisanıyle âdetler kötülenmiştir. Bundan maksat, bu âdetleri dünya ehilleri gibi şehvet, heva ve tatmin bilmez bir serbestlik içinde icra edip şeriat âdâbını muhafazayı düşünmemekten sakındırmaktır.

Huccetü'l-İslâm İmam Gazzali hazretleri Kırk Esas isimli kitabında Rasûlullah'a tabi olmaya teşvik edip, sırlarından bazılarını anlattıktan sonra şöyle demektedir: "Bütün bunlar âdetlerle alâkalıdır. İbadetlere gelince sünneti terkeden bir kimsenin ya gizli bir küfür içinde yahut açık bir hamâkat içinde bulunduğundan başka bir şeklini bilmiyorum."

Her işine besmeleyle başla. Eğer işe başlarken besmeleyi unutmuşsan hatırladığın zaman "bu işin başına da sonuna da bismillah" de. Âdetlerden neyi yaparsan sâlih niyetle yap. Bir elbise giyersen setr-i avret niyetiyle giy. Çünkü bunu Allah emretmiştir. Bir şey giyerken sağ taraftan başla. Meselâ gömlek giyerken önce sağ kolunu sok, çıkarırken de sonra sağ kolunu çıkar. Eğer uzun entari giyiyorsan (erkekler için) bunu baldırlarına gelecek şekilde giy. Eğer daha uzatıyorsan şeme kemiklerine kadar uzat. Kadın ise, elbisesini yere otuz santimden daha az kalıncaya kadar uzatmalıdır. Gömleğinin yenlerini bileklerine kadar parmak uçlarına kadar uzatabilirsin. Eğer daha fazlasını istiyorsan israf etmemelisin. **Peygamberimizin yenleri bileklerine kadardı.** Hz. Ali (r.a) gömleğinin yenlerini parmak uçları hizasından kestirdi. İhtiyacın olmayan elbiseyi almamalısın. Elbisenin ne en iyisini, ne de en sertini seç. Bu konuda orta yolu tutmak en güzelidir. Avretini veya ondan bir kısmını ihtiyacın olmaksızın açma. Eğer herhangi bir ihtiyaç için açacak olursan o anda (K.8) de. Elbiseni giyerken de **"benden bir teşebbüs ve kuvvet olmaksızın bu elbiseyi bana giydirip veren Allah'a hamd olsun"** de: (K.9) **Sarık sarmak sünnettir.** Yenlerin bol olması ile sarığın büyük olması sünnet değildir.

Yalnızca iyi konuş. Söylenmesi caiz olmayan bir şeyin dinlenmesi de yasaktır. Konuşacağım zaman sözünü tane tane söyle. Bir tertibe koy. Sana bir şey söylemek isteyenin sözünü bitirinceye kadar dinle. Kimsenin sözünü kesme. Ancak Allah'ın razı olmayacağı gıybet veya o cinsten bir söz olursa başka. Her söze karışmaktan sakın. Birisi sana bildiğin bir şeyi anlatıyorsa onu bildiğini sezdirme. Çünkü bu konuşanı rahatsız eder. Bir kimse sana şöyle bir şey veya hikâye anlatırsa senin öğrendiğin şekilde değilse ona bu öyle değil şöyle deme. Eğer anlattığı dine ait bir şeyse ve hatalı ise ona uygun şekilde doğrusunu anlat.

Seni ilgilendirmeyen birşeye dalmaktan sakın. Allah adına çok yemin etme. Allah adına yemin etmek gerektiğinde de doğru olarak ve gerektirdiği zaman yemin et. Yalanın bütün nev'ilerinden sakın. Çünkü bu imanı noksanlaştırır. Gıybetten, söz getirip götürmekten, fazla şakacı olmaktan, çirkin sözden de sakın. Bir sözü söylemeden önce üzerinde düşün: Eğer iyi bir söz ise söyle, değilse sus. Peygamberimiz (s.a) şöyle buyurmuştur: **"Âdemoğlunun bütün sözleri lehine değil, aleyhinedir. Ancak Allah'ı anması, iyilikle emretmesi, kötülükten yasaklaması müstesnadır."**

Peygamberimiz şöyle buyurmuştur: **"İyiyi söyleyip kazançlı çıkan, yahut kötüyü söylemeyip susarak selâmette kalan kimseye Cenab-ı Hak rahmetiyle muamele etsin."**

Peygamberimiz şöyle buyurmuştur: **"İnsanoğlu önemli zannetmediği bir söz söyler, onunla süreyya yıldızından daha uzak bir yere düşer."**

Ayaklarını hayırdan başka bir şeye yahut bir ihtiyaç dışında kullanmayasın. Yürürken acele etme. Yürürken çalımlı yürüme. Böbürlenerek de yürüme. Böyle yaparsan Allah'ın nazarında itibarını kaybedersin. Önünde yürünmesinden rahatsız olma. İzinde yürünmesine sevinme. Arkandan yürünmesini isteme. Çünkü bu büyüklenenlerin huylarındandır. Yürürken sağa sola dönerek yürüme. Lüzumsuzluk olsun diye de yürürken durma. **Peygamber efendimiz (s.a) yürürken ayaklarını sürümez, yokuştan iniyormuş gibi sür'atle yürür, arkasından çağrıldığında dönüp bakmazdı.**

Oturduğun zaman yüzün kıbleye gelecek şekilde otur. Huşu, vakar ile otur. Yerinde huzursuz olma ve sık yer değiştirme. İnsanlarla beraber oturduğunda kaşınıp gerinme, geğirip esneme. Eğer seni esneme tutmuşsa esnerken sol elini ağzına kapat.

Çok gülme. Çünkü o kalbi öldürür. Eğer gülmeni tebessüm yapabiliyorsan yap. Oturduğun bir yerden kalkarken (K.10) de. Vârid olan habere göre kim meclisten kalktığı zaman böyle söylerse o oturuşundaki günahları mağfiret olunur.

Uyuyacağın zaman yüzünü kıbleye dönmüş olarak sağ yanın üzerine yat. Bütün günahlarına tevbe etmiş olarak ve gece namazına kalkmaya azimli olarak yat. Sonra (K.11) de. Uyumadan önce başka zikirler de vardır. Bunlardan habersiz olma.

Abdestli olarak uyu. Sen Allah'ın zikrine dalmış olarak uykuya dal. İyi döşenmiş yataklarda uyumaya kendini alıştırma. Bu seni çok uyumaya ve gece namazını terketmeye sevk eder. Allah'ın gece namazına kalkanlara hazırladığı mükâfatları gördüğün zaman da üzüntün artar. Peygamber efendimiz (s.a) şöyle haber vermişlerdir: **"Bütün insanlar bir yerde toplanırlar. Bir çağırıcı "Nerde yanlarını yataklarından ayırıp da gece namazını kılanlar" diye çağırır. Bunların sayıları azdır. Bunlar cennete hesapsız girerler.**

Peygamberimiz (s.a) yine şöyle buyurmuşlardır: **"Davud oğlu Süleyman (a.s)'ın anası şöyle demiştir: Oğlum gece çok uyuma. Çünkü gece çok uyuyan kıyamet gününde fakir olarak gelir."** İmam Gazzali (r.h) şöyle demiştir: "Gece ve gündüz 24 saattir. Bu süre içindeki uykun sekiz saatten fazla olmasın. Eğer 60 sene yaşayacak olursan 20 senesini uyku ile kaybetmiş olman sana yeter."

Bazı yerlerde sağ yanına yatıp kıbleye dönmen zor oluyorsa yine sağ tarafına yat fakat kıbleyi arkana alma. Uyumadan dinlenmek istersen sol tarafına dayanabilirsin. Kaylûle, yani öğle namazı uykusunun gece namazına kalkmaya faydası vardır.

Sabah namazından sonra uyumaktan sakın. Çünkü rızkı giderir. İkindi namazından sonra uyumaktan da sakın. Çünkü insanı deliye çevirir. Yatsı namazından önce uyumaktan da sakın. Bu da gece uykusuzluğu yapar.

Uykuda seni sevindiren bir rüya görmüşsen Allah'a hamd et. Onu münasip bir şekilde hayra yor. Üzüntülü bir rüya görmüşsen şerrinden Allah'a sığın, üç defa sol tarafına tükür ve ne şekilde yatıyorsan şeklini değiştir. Kimseye de söyleme. Bu durumda rüyanın sana zararı dokunmaz. Biri sana rüyasını anlatırsa sana soruluncaya kadar tabir etme. Tabir edeceksen izin iste.

Bir şey yediğin ve içtiğin zaman besmele ile başla. Allah'a hamd ederek bitir. Sağ elinle ye, sağ elinle iç. Sana bir yemek ikram edildiğinde (K.12) **"Ya Rabbi bize verdiğin rızkı bize mübarek kıl. Ve bize bundan daha iyisini yedir"** diye dua et. Süt içtiğin zaman da bu duaya (K.13) **"Ya Rabbi bundan size daha çok ver"** cümlesini ilâve et. Vârid olduğuna göre bundan hayırlısı yoktur. Yemekten önce ve sonra ellerini yıka. Lokmanı küçük yap. İyice çiğne. Ağzındakini yutmadan elini tekrar yemeğe uzatma. Yemek

kabının kenarlarından ye. Ortasından yeme. Çünkü bereket ortasına iner. Lokman yere düştü ise ve ona bulaşan bir şey varsa onu temizledikten sonra onu tekrar ye ve onu şeytana bırakma. Yemeğini bitirdikten sonra parmaklarını ve tabağı yala. Lokmanı şehadet, orta ve baş parmakla beraber tut.

Bir şey yerken önünden ye. Ancak meyve bundan müstesnâdır. Yemek yerken yiyenlere bakma. Onlarla konuşacaksan içinde bulunan duruma uygun şekilde konuş. Ağzında yemek varken konuşma. Eğer tükürük yahut balgam seni rahatsız etmişse başını onlardan başka tarafa çevir ve başka bir yere kalk.

Eğer başkaları seni yemeğe davet etmişlerse onlara teşekkür et ve hayır dua et. Yemeği yedikten sonra (K.14) de. Yani **"Allah'a hamd olsun. Ya rabbi bana temiz rızık yedirdiğin gibi beni sâlih amellerde kullan. Bu yemeği bana yediren ve benden bir teşebbüs ve kuvvet olmaksızın beni rızıklandıran Allah'a hamd olsun."** Kim yemekden sonra bunu söylerse geçmiş ve gelecek günahları mağfiret olunur.

Her yemek için katık arama. Hiç bir yemeği kınama, basit bir yemek dahi olsa. Bütün arzun seçilmiş ve lezzetli yemekler yemek olmasın. Sonra peygamberimiz (s.a)'in haklarında şöyle buyurduğu kimselerden olursun: **"Ümmetimin kötüleri nimetin her türlüsü ile gıdalanan, bedenleri bunlarla beslenen bütün arzuları, çeşitli yemekler yemek, çeşitli giysiler giymek olanlardır. Bunlar lafları ile de ortalığı doldururlar."** Hz. Ali (k.v) şöyle demiştir: **"Bütün himmeti midesine girecek şey olacak kimsenin kıymeti oradan çıkacak şey kadardır."** Midene girecek şeyin muhakkak surette helal olmasına çalış. Kırk gün süreyle helal yiyen kimsenin kalbi nurlanır ve hikmet pınarları diline akmaya başlar. Allah onu dünyada zühd ile şereflendirir. Böyle bir kimsenin gönlü tertemiz olur. Rabbı ile muamelesi güzelleşir, haramları ve şüphelileri yiyen bir kimsenin durumu ise bunun zıddınadır. Çok çeşitli yemekten ve çok doymaktan da sakınmalısın. Çünkü her kötülüğün başlangıcı helalde aşırı gitmektir. Kalb katılığı, insanın zekâsını ve ileri görüşlülüğünü kaybetmesi, fikrinin karışıklığı, ibadete karşı tembellik ve benzeri âfetler bunun âfetleri cümlesindendir. Bu konuda tutulucak orta yol, yemeği iştahın varken bırakman ve tam iştahın olmadan

yememendir. Yahut tam acıkmadan yemeğe oturmamandır. Doğru iştihanın alâmeti önüne konan herşeyi iştahla yemendir.

Bir şey içtiğin zaman yavaş yavaş iç ve soluk almadan içmekten sakın. Üç nefeste iç. İçtiğin kaba soluma ve kırık yerinden içme. Suyu ayakta içme ve su kabı büyükse ağzından içme. Eğer bardak bulamamışsan eline dökerek iç. İçtikten sonra da (K.15) de. Mânâsı: **"Bu içtiğimizi rahmetiyle tatlı bir su yapan, günahlarımız dolayısıyla acı ve tuzlu kılmayan Allah'a hamdolsun."**

Ailene yaklaştığın zaman (K.16) de. Yani: **"Allah'ın adıyla, Yâ Allah! Şeytanı bizden uzak tut ve bize vereceğin evlattan da şeytanı uzak tut."** Kendini ve aileni bir örtü ile ört. Bu durumda sâkin ve huzurlu ol. Boşalmanın yaklaştığını hissettiğin zaman dilinle telaffuz etmeksizin (K.17) âyet-i celilesini oku. Meali: **"O sudan bir insan yaratıp onu nesep ve sıhrıyet akrabalıklarına dönüştürendir. Rabbının herşeye gücü yeter."** [49] İbadetine düşkün bir kimsenin evlenmesi dininin bütünlüğü, kalbinin düzgünlüğü ve fikrinin derli topluluğu bakımından en uygun olanıdır. Hanımı olmayan bir kimsenin daima kadınlar üzerine düşünmesi ve nefsini onlara meyleder bulması çok çirkindir. Böyle bir şeye mübtela olup kalbinden atamayan bir kimsenin yapacağı en doğru şey hemen evlenmektir. Eğer evlenemezse oruca devam etsin. Çünkü o şehveti kırar. Küçük veya büyük ihtiyacın helaya girmek istediğin zaman takunyalarını giy, başını ört, önce sol ayağınla gir ve çıkarken sağ ayağınla çık. Girmek istediğin zaman girmeden (K.18) **"Allah'ın adıyla. Allah'ım bütün pisliklerden ve kötülüklerden sana sığınırım."** de. Çıktıktan sonra da (K.19) **"Senin mağfiretini isterim. Benden ezayı girdiren ve afiyete kavuşturan Allah'a hamdolsun."** Bu durumda Allah'ın adını yalnızca kalbinle söyle. Helaya girerken Allah'ın adına saygı göstermek için, O'nun adının yazılı bulunduğu birşeyi üzerinde bulundurma. Orada lüzumsuz işle uğraşma ve zaruret olmadıkça konuşma. Elbiseni necaset bulaşmasından korktuğun kadar kaldır. Seni hiçbir kimsenin görmeyeceği şekilde örtün. Senden bir ses ve koku duyulmayacak bir yere uzaklaş. Küçük ve büyük abdest ânında kıbleye karşı da dönme, kıbleyi arkana da alma. Bazı binalarda bu durum güçleşir, ancak imkan olmadığı zaman mağfiret olunur. Çok bile olsa durgun suya bevletme. Ancak zaruri hal müstesna. Sert yere ve rüzgarın

estiği tarafa doğru bevletme. Bütün bunlar küçük abdestten sakınmak içindir ki, kabir azabı umumiyetle bunlardandır. İstibraya da dikkat et. Ancak bu konuda vesveseye kapılma. İstincaya da dikkat et. Ondan sonra (K.20) **"Allahım benim ırzımı bütün kötülüklerden koru ve kalbimi iki yüzlülükten temizle"** de. Bütün işlerinde sağdan başla. Ancak necasetlerin yıkanmasında, pisliklerin giderilmesinde ve kirli yerlere girme durumunda daima sol ayağınla veya sol elinle hareket et. Aksırdığın zaman sesini tut ve ağzını kapat. Sonra (K.21) de. Tükürürken sol tarafına ve sol ayakkabının altına tükür.

Su kaplarının ağzını sımsıkı kapat. Yemek kaplarını kapalı tut. Özellikle uyumadan önce ve evden çıkarken evin kapısını sağlamca kapa. Evdeki bütün ateşleri veya kandilleri söndürmeden veya emniyete almadan uyuma. Yemek veya su kapı açık vaziyette sabaha çıkmışsa ondan hiçbir şey içme ve necasetlerin temizlenmesinden başka birşeye kullanma. O su temiz bir sudur fakat kullanılmasında tehlike vardır. Şeyh Muhyiddin İbn Arabî Fütühat'ında nakletmiştir ki, **sene içinde bilinmeyen bir gece vardır. O gecede bütün hastalıklar indirilir. Bu gece açık bir yemek kabına veya su kabına rastlarsa oraya muhakkak girer. Bu sebeple Peygamber Efendimiz (s.a) su kaplarının ağızlarının sağlamca kapatılmasını veya bağlanmasını ve yemek kaplarının üzerlerinin örtülmesini emretmiştir.** Eğer kapları örtecek bir şey bulamadığın zaman üzerine bir tahta parçası koy ve Allah'ın adını zikret. Allah'a tevekkül et. Çünkü Allah tevekkül edenleri sever.

MESCİDLERİ SEVMEK VE ORADA OTURMANIN ÂDÂBI HAKKINDADIR

Mescidde itikaf niyetiyle uzunca oturmaya alış. Çünkü mescidler Allah'ın evleridir ve Allah'a en sevgili yerlerdir. Peygamberimiz (s.a) şöyle buyurmuşlardır: **"Mescid her müttakinin evidir."** Yine Peygamber efendimiz şöyle buyurmuşlardır: **"Bir adamın mescide alıştığını gördüğünüz zaman onun imanına şahidlik ediniz."** Allah Teâlâ şöyle buyurmuştur: **"Allah'ın mescidlerini şüphesiz ki Allah'a ve ahiret gününe iman edenler mamur kılarlar."** [50] Peygamber Efendimiz (s.a) mescidleri seven kimsenin kıyamet gününde Allah'ın arşının gölgesi altında gölgelendireceği yedi kimsenden biri olarak saymıştır. Ve buyurmuştur ki: **"... Bir de mescidden çıkarken tekrar ona dönünceye kadar kalbi mescide bağlı olan kimsedir."** Ancak mescidde oturduğun müddetçe tehlikeli ve yasak olan işleri terketmekten başka daima edeb, hürmet ve lüzumsuz sözden sakınarak oturmalısın. Dünya işlerinden bir şey konuşma zarureti ile karşılaştığın zaman mescidin dışına çık. Mescidde yalnızca ibadetle meşgul ol. Çünkü mescidler ancak içlerinde isminin okunmasına izin vermiştir. Orada sabah akşam onu tesbih eder. Bir takım insanlar Allah'ı tesbih ederler ki ne ticaret ne de alış-veriş onları Allah'ı anmaktan, namaz kılmaktan ve zekat vermekten alıkoymaz. Onlar kalblerin ve gözlerin allak bullak olduğu bir günden korkarlar. Çünkü Allah kendilerini yaptıklarının en güzeli ile mükâfatlandıracak ve lütfundan onlara fazlasıyla verecektir. Allah dilediğini hesapsız rızıklandırır." [51] Mescide gireceğin zaman sağ ayağınla gir ve girerken (K.22) de. Yani: **"Allah'ın adıyla, Resûlullah'a da salât olsun. Ey Rabbım benim günahlarımı mağfiret et ve bana rahmet kapılarının aç."** Mescide girdiğin zaman iki rekat namaz kılmadan oturma. Eğer namaz kılman mümkün değilse dört defa (K.23) de. Mescidden çıkacağın zaman

sol ayağınla çık. Ve çıkarken yukarıdaki duayı oku. **“Ebvâbe rahmetike”** yerine **“Ebvâbe fadlike”** de. Ayrıca (K.24.) cümlesini de ilave et. Yani: **“Ey rabbim benim günahlarımı mağfiret et ve fazlının kapılarını bana aç. Şeytandan ve askerlerinden Allah’a sığınırım.”** ezanı duyduğun zaman müezzin ne söylüyorsa aynını söyle. Ancak (K.25) ve (K.26) dediği zaman (K.27) de. Müezzin sabah namazında **“namaz uykudan hayırlıdır”** mânâsına gelen (K.28) dediği zaman (K.29) de. Müezzin ezanı tamamladığı zaman ve sen de aynen tekrar etmeyi tekrarladığın zaman Peygamber Efendimiz (s.a)’e salât et ve sonra şöyle dua et: (K.30) Mânâsı: **“Ey bu tastamam davetin ve kılınmak üzere olan namazın rabbı Allahım. Muhammed aleyhisselatü vesselam’a vesile ve fazilet ver ve va’dettiğin Makam-ı Mahmud’a onu gönder.”** demektir. Peygamber efendimiz (s.a) “ezan ve ikamet arasındaki dua reddolunmaz” buyurdukları için ezan ve ikamet arasında edebildiğin kadar dua et. Bu vakitte okunması tavsiye edilen dualardan birisi şöyledir: (K.31) “Ey rabbım senden dünyada ve âhirette afv ve afiyet istiyorum” demektir. Ezan ve ikamet arasında ve diğer vakitlerde bu duayı çokca yapmaya peygamberimizin sünnetinde teşvik edilmiştir. Bu dualaların en şümullülerinden ve efdallerindendir.

NAMAZI ÂDÂBINA GÖRE KILMAK

Farz namazları ilk vaktinde kılabilmen için ezan okunmadan evvel abdestini almış olup, mescidde hazır bulunasın. Eğer hazırlık yapmamışsan en geç ezanı duyar-duymaz hazırlığa başlamalısın. Peygamber efendimiz (s.a) şöyle buyurmuşlardır: **"Vaktin başının sonuna üstünlüğü, âhiretin dünyaya üstünlüğü gibidir." Bir başka hadis-i şerifte ise: "Namazın ilk vakti Allah'ın rızası, sonu ise affıdır."**

Dinin sana farzlarından önce ve sonra emrettiği sünnetlere de riâyet etmelisin. Sakın bunlardan hiçbiri hakkında gevşeklik göstermeyesin. Kaçırdığın sünnetler varsa bunları da telâfi etmeye davran.

Namazında huşu' sahibi ol, kalbinle hazır bulun. Kıyamı düzgün yap. Namazda okuduklarını güzel oku ve mânâlarını düşün. Rükûu, sücûdu, namazın diğer rükünlerini güzelce yerine getir. Namazın sünnetlerine ve âdâbına yerli yerince riâyet et. Namazda noksanlık meydana getirecek yahut mükemmeliğini bozacak bir şeyin meydana gelmesine râzı olma. Eğer böyle yaparsan namızan bembeyaz bir nur gibi yükselir ve **"Sen beni nasıl muhafaza ettiysen Allah da seni muhâfaza etsin"** der. Eğer böyle yapmazsan namazın simsiyah ve karanlık olarak senden ayrılır ve **"sen beni nasıl zâyi ettiysen Allah da seni öyle zâyi etsin"** der. Nitekim Nebi (s.a) şöyle buyurmuşlardır: **"Kişiye namazından ne kadar anlamışsa o kadar vardır."**

Hasen Basrî (r.a.) **"Kalbin hazır bulunmadığı namaz cezaya daha çabuk ulaşır."** demiştir.

Şeytan mü'minin namazını fesâda vermeye çok heveslidir. Namaza durduğu zaman namazdan önce aklına hayaline gelmeyen bir sürü ihtiyacını aklına getirir. Şeytanın bundan maksadı, kulun Allah ile huzur halinde bulunmasını önlemekdir. Eğer böyle olursa kul namazından hiçbir şey anlamadan çıkar gider. Bu sebeple âlimler namaza başlamadan önce şeytanın vesveselerinden korunmak için Nâs suresini okumayı tavsiye etmişlerdir.

Namazlarında Fatiha'dan sonra aynı sûreleri okumayı âdet edinmeyesin. Eğer dinde belirli bir tavsiye varsa bu müstesnâ. Meselâ Peygamber Efendimiz Cuma günleri sabah namazında Secde ve İnsan sûrelerinin okunmasını tavsiye etmiştir.

Namazlarında Kâfirun, İhlâs, Muavvizeteyn gibi kısa sureleri devamlı surette okumayı âdet edinmeyesin. İmam dahi olsan bunu âdet haline getirme. Bu konudaki Muaz hadisini yanlış anlamamak lâzımdır. Mâlûmdur ki, bir defasında Muaz namazı uzatmış, bir adam da Resûlullah'a şikâyette bulunmuştu. Peygamberimiz de "Sen fitneye düşürücü müsün ey Muaz? A'lâ, Şems, gibi sureleri oku" buyurmuştur. Hadis kitaplarına bakan söylediklerimizi doğru anlar. Peygamber efendimiz (s.a) kıldırdığı son akşam namazında Mürselât sure-i celîlesini okumuştur. Allah dilediğini sırât-ı müstakime ulaştırır.

CEMAATA VE CUMA'YA DEVAM ETMEK

Namazı cemaatla bir imam arkasında kıldığın zaman ona uyma vazifesini de güzel yap. Çünkü imam uyulmak içindir. Namazın fiillerinden hiç birinde ondan önce hareket etmek bir kenara, onunla beraber bile hareket etmemelisin. Namaz içinde bütün hareketlerin imamın hareketinden sonra olsun. Peygamber Efendimiz şöyle buyurmuşlardır: **"Başını imamdan önce indirip kaldıran kimsenin nâsiyesi şeytanın elindedir."**

Birinci safta namaz kılmaya önem vermelisin. Ancak bunu yaparken kimseyi incitmemelisin. Birinci safta namaz kılma imkânı varken fırsatı kaçırma. Peygamber efendimiz şöyle buyurmuşlardır: **"Bir toplum birinci saftan geride kalmaya devam ettikleri müddetçe Allah da onları geride bırakır."** Yani fazlına ve nailiyetine rahmette geride bırakır demektir. Peygamber efendimiz yine şöyle buyurmuşlardır: **"Allah ve melekleri ön safa rahmet ederler."** Peygamber Efendimiz ilk safa üç defa, ikinci safa bir defa istiğfar etmişlerdir.

Safları sık ve düzgün tutmaya da önem vermelisin. Eğer imam isen bu vazifeye daha fazla dikkat etmelisin. Çünkü bu çok önemli bir hususdur. Bir çok insanların bunun öneminden haberleri yoktur. Peygamber efendimiz buna önem verir ve bizzat bu vazifeyi üstlenirdi. Şöyle buyururlardı: **"Ya saflarınızı düzgün tutarsınız, ya da Allah kalplerinizi ihtilâfa düşürür."** Saf aralarında boşluk bırakılmamasını emreder ve şöyle buyururdu: **"Şeytanın saf aralıklarında siyah bir keçi gibi dolaştığını görüyorum."**

Beş vakit namazını cemaatle kılmaya devam et. Cemaatle kılınan namaz tek başına kılınan namazdan yirmiyedi kat daha üstündür. Sahih hadiste şöyle gelmiştir: **"Bir özür veya fasit özür bahanesiyle cemaat namazını terketmekten çok sakın. Eğer cemaatle namaz kılınmışsa sen hâlâ evinde oturuyor isen en azından bu konuda varid olmuş tehditlerden kurtulmak için ev halkını toplayıp cemaat yap namazlarını öyle kıl."** Peygamber efendimiz şöyle buyurmuşlardır: **"Bazı kimseler ya cemaatı terketmekten vazgeçerler veya onların evlerini üzerlerine**

yakarım.” Yine şöyle buyurmuşlardır: **“Kim eli boş ve sıhhatli olarak ezanı işitir de icabet etmezse onun namazı yoktur.”** İbn Abbas (r.anhümâ) şöyle demiştir: **“ Biz özürsüz yere cemaatten geri kalan bir kimseyi ancak nifakı belirli bir kimse olarak tanırdık.”** Peygamber Efendimiz zamanında özürlü kimseler dahi iki kişi kollarına girmek suretiyle mescide getirilir ve safa durdurulurdu.

Beş vakit namazın cemaatle kılınmasına bu kadar önem verildiğine göre Cuma namazını ne zannediyorsun ki! Her bir müslümana farz-ı ayındır. Peygamber efendimiz şöyle buyurmuşlardır: **“Kim önemsemeyerek üç cumayı terkederse Allah o kimsenin kalbine mühür vurur.”** Eğer cemaata ve cumaya özür beyan edecek olursan kendi vicdadına danış ve de ki, ğer falanyerde büyük bir para dağıtılıyor olsaydı oraya gitmemek için özür beyan edecek miydin, etmeyecekmiydin? Çürük özürlerle kendini aldatmaktan vazgeç ve Allah’dan utan. Dünyalık şeyler senin nazarında Allah katındakilerden daha üstün ve kıymetli olmasın.

Yine bilmelisin ki doğru bir özür insandan sıkıntıyı giderir. Ancak bir fiilin sevabı onu yapmakla gerçekleşir. Gerçekten özrü bulunan ve cemaate gelemeyen bir kimse bunu içinden tam olarak ister ve gidemediği için içi yanarak üzülürse yine aynı sevabı alabilir. Meselâ özür, devamlı ishal, düşman tarafından hapsolunmak gibi önemli şeyler olabilir. Bu gibi özürler dolayısıyla cemaate gidememekten dolayı gerçekten üzülen kimseler cemaat sevabını almış olurlar.

Olgun bir mü’min ortada bin tane de özür bulunsa kendisini Allah’a yaklaştıracak şeylerin hiç birinden geri durmaz. Ancak onu terketmek onu daha fazla Allah’a yaklaştıracaksa bu müstesna. Bu sebeple kâmil veliler kendilerini Allah’a yaklaştıracak şeylerden öylelerini üstlenmişlerdir ki, koca dağlar bunları çekmekten âciz kalırlar. Ancak imanı zayıf, yakîni az olanlar Allah’ı tanıyamadıkları için kendilerini zahmete sokmayıp işin kolayı ile kendilerini aldatırlad. “Herkesin derecesi amellerine göredir. Allah onlara yaptıklarının karşılığını tam olarak verecektir. Kesinlikle haklarından bir şey zayi olmayacaktır.” [52]

Sorumluluğu üzerinde bulunan çocuk, hanım ve köle olarak neyin varsa farz namazlarını mutlaka kıldır. Kim bu konuda gevşeklik gösterecek olursa önce nasihat et ve Allah’ın azabı ile korkut. Bu konuda gevşeklik göstermeye devam ettikleri müddetçe döv ve azarla. Eğer kılmamakda devam ederlerse onlarla ilgini kes ve yüz

çevir. Çünkü namazını terkeden Allah'ın rahmetinden uzak bir şeytandır. Allah'ın gazabına ve lânetine çarpılır ve dostluğunu kazanamaz. Böyle bir kimseye düşman olmak vaciptir. Nasıl böyle olmaz ki Peygamber efendimiz şöyle buyurmuşlardır: **"Bizimle onların arasındaki söz namazdır. Kim bunu terkederse müşrik olur."** Yine Peygamber efendimiz şöyle buyurmuşlardır: **"Namazı olmayanın dini yoktur. Vücuda göre baş ne ise dine göre de namaz odur."**

Cuma günü dünya işleriyle meşgul olmayasın. Bu şerefli günü âhiretine tahsis et ve yalnızca hayır işlerle meşgl ol ve Allah'a yönel. İcabet saatini gözet. Bu saat Cuma günü içindedir. Kim bu saate denk gelir. Allah'tan bir iyilik ister, bir kötülükten sığınırsa Allah muhakkak surette istediğini verir.

Cumaya erken git. Zevalden önce bile gitmiş olsan camide erkenden bulun. Minbere yakın otur. Hutbeyi dikkatle dinle. Kendi duygu ve düşüncelerine kulak vermemekten ayrı zikir ve fikirle de meşgul olmadan hutbeyi dinlemelisin. Hutbede bütün söylenenler yalnızca sanan söyleniyormuş gibi dinle. Farz namazdan selâm verdikten sonra oturuşunu bozmadan ve konuşmadan yedişer defa Fatiha, İhlâs ve Muavvizeteyni oku. Yine camiden ayrılmadan önce yüz defa **'Sübhanellah ve bihamdihi'** de. Bunun faziletine dair haber gelmiştir. Başarıya erdiren yalnızca Allah'tır.

ZEKÂTI VAKTİNDE VERMEK

Üzerine zekât gereken bir malın bulunuyorsa gönül rahatlığı ile ve Allah'ın rızasını umarak zekâtını ver. Zekâtlık malını vakti gelince seç ve ayır. Eğer böyle yaparsan bereketler üzerine dökülür ve nail olacağın iyilikler kat kat büyür. Aynı zamanda malın bütün tehlikelerden korunmuş olur.

Zekât olarak vereceğin şeyleri önceden ayırıp sonra dağıtmalısın. Zamanımızda bazı adamların yaptıkları gibi yapmaktan sakın ki, bunlar zekâtlarını vaktinde hesaplamayıp zekâta muhtaç birini gördükleri zaman bir mikdar yardımda bulunmalı ve kendilerini gerektiği kadar zekâtlarını verdi saymaktadırlar. Hasat zamanında malın sağlam ve sâfi olarak ne kadar geldiğini tam anlayıp hesaplamadan önce de bir şey yeme. Eğer belirli bir ağaçtan yemek istersen o kadarına ne kadar zekât düştüğünü bilmen kâfidir.

Hibe ve benzeri yollarla zekâtı üzerinden düşürmek için hileye başvurup malının bir kısmını bile bile müstehak olmayanlara veren bir kimse elde etmeyi düşündüğü basit bir menfaat uğruna hevasına uyan kimse gibidir. Öyle bir kimse daha dünyada iken tuttuğu malı ile azaba çarpılmadan dünyadan çıkmaz. **"Eğer bilselerdi âhiret azabı daha şiddetlidir."** [53]

Zekâtı meşru olmayan bir şekilde vermeyen kimsenin hali böyle olunca onu vermeyi hiç düşünmeyen kimsenin hali ne olur düşünmek lâzımdır. **"Bunlar hidâyet karşılığında dalâleti satın almış kimselerdir. Ticaretleri bir şey kazanmamış, doğru yola da ulaşmamışlardır."** [54] Açıkça meydana çıkmıştır ki, zekâtını vermeyen bir kimse kötülükte namazını terkeden bir kimseye arkadaştır. Hz. Ebubekir Sıddık zekâtını vermeyenlere karşı savaş açmış ve bunları mürtedler olarak adlandırmıştır.

Sana ve geçimleriyle mükellef bulunduğun kimselere de vâcip olan fıtır sadakasını gücün yettiği nisbette vermeye dikkat et.

Çok sadaka vermeye çalış. Yakınlarına, muhtaçlara, muhtaç durumda bulunan iyi kimselere elinden geldiği kadar sadaka ver. Sadaka insanı temizler. Böyle yerlere verildikçe de sevabı artar.

Sevdiğin, sana kıymetli görünen şeyleri sadaka olarak ver ki, iyi kimse olarak anılmaya hak kazanasın. Nitekim Cenab-ı Hak **"Sevdiğiniz şeylerden harcamadıkça iyiliğe eremezsiniz"**

buyurmuştur. [55] İhtiyacın olduğu zaman da malını rahat rahat kullanmalısın.

Sadakayı gizli vermeye daha çok dikkat et. Çünkü gizli verilen sadaka Allah'ın gazabını söndürür. Gizli verilen sadakanın sevabı, açık verilene göre yetmiş derece daha fazladır. Amelleri bozan riya yollarından hiç birine kaymayasın. Az da olsa hergün sadaka vermeye çalış ve sabah erkenden bunu yap. Çünkü belâlar, aşamazlar. Kapına gelen hiç bir dilenciyi boş çevirme. Bir tek hurma veya daha az bir şey de olsa muhakkak bir şey ver. Çünkü bu sana Allah'ın hediyesidir. Eğer verecek bir şeyin yoksa güzel bir sözle ve güzel bir vaadle gönder. Eğer bir miskine bir şey vermişsen güler yüzlü davran ve senden az bir dünyalığı kabul ettiği için ona karşı minnettar kal. Eğer bunu anlarsan büyük sevaba girersin. Senden bunu kabul ettiği için dünya kadar malı ona versen yine sen kazançlı çıkarsın. Gelen haberlerden birine göre bir tek hurmanın sevabı Allah katında Uhud Dağı kadardır. Fakirlik korkusu seni sadakadan alıkoymasın. Sadaka vermemek insanı fakirliğe düşürür. İnsan ne kadar sadaka verirse o kadar zengin olur. Bir kimse eğer dünyayı kazanmak istiyorsa sadaka vermeye başlasın. Kaçırdığı iyiliklerin ve nasiplerin kendisine geri dönüp geldiğini görecektir.

Sadakanın hemen gelen ve bir müddet sonra gelen faydaları vardır. Hemen gelen faydalarından bir kısmı şunlardır: Rızkı artırır, ömrü uzatır, kötü ölümü defeder, insanı sıhhate kavuşturur, malı bereketlendirir. Bir müddete bağlı faydaları da şunlardır: Suyun ateşi söndürdüğü gibi günahları söndürür, kıyamet gününde sahibinin üzerinde gölge ve perde olur, onu azaptan korur, daha başka faydaları pek çoktur. Bunları ancak Allah'a kalbiyle dönenler hatırlarlar.

RAMAZAN AYINDA

İyilik yapmaya her zaman devam et. Ramazan ayında daha fazla yapmaya çalış. Çünkü Ramazan ayında nafilenin sevabı başka zamanlardaki farzın sevabına denktir. Aynı zamanda Ramazan ayındaki kolaylık ve zindelik diğer aylarda olmaz. Hatta buna yakın bile olmaz. Çünkü hayır işlere tembellik gösteren nefis, açlık ve susuzlukla hapsolunmuş, insanı iyilikten alıkoyan şeytanlar zincire vurulmuş, ateşin kapıları kapanmış, cennetin kapıları açılmıştır. Bir çağırıcı da her gece şöyle çağırmaya devam etmektedir: **"Ey iyilik isteyen gel iyiliğini artır. Ey kötülük isteyen sen de bundan vazgeç."**

Bu ayda âhiret amellerinden başka bir amele dalmayasın. Dünya işlerine mecbur kalacak olursan da zaruret miktarıyla yetinesin. Dünyalık kazanma işini Ramazan dışında öyle ayarla ki Ramazanda kendini yalnızca âhiret ameline verebilme imkânı bulasın. Özellikle Ramazanın son on gününü Allah'a daha çok yönelmeye hasret. Kendini ibadete ver. Çok zaruri bir işin olmadıkça mescitten dışarı çıkma. Her gece teravih namazını kılmaya devam et. Bazı memleketlerde bunu iyice hafifletmek âdet haline gelmiş durumdadır. Bu sebeple sünnetler bir tarafa namazın rükünlerini bile doğru dürüst edâ etmemektedirler. Selefin bize kadar ulaşan uygulamaları Kur'an'ı bir ay boyunca bu namaza taksim edip her gün namazda bundan bir miktar okumak suretiyle ay bitiminde hatim yapmaktır. Eğer sen de böyle yapabilirsen yap ve bunu ganimet bil. Eğer bunu yapamıyorsan kıldığın namazın rükünlerini doğru dürüst yerine getir, edeplerine riayet ederek kıl.

Bin geceden daha hayırlı bulunan Kadir gecesini gözetlemeye önem ver. Bu gecede her hikmetli iş ayrılır. Kim bu geceyi görürse o gecede bütün nurların parladığını, göklerin kapılarının açıldığını, meleklerin inip çıkmaya devam ettiklerini ve belki bütün mevcudatın Allah huzurunda secdeye kapandıklarını görür.

Âlimlerin çoğunluğu Kadir gecesinin Ramazanın son on gecesinde olduğu, bunların da tek gecelerde aranması gerektiğini bildirmişlerdi. Âriflerden bazıları bu gecenin 17. Gece olduğunu keşfen bilmişlerdir. Hasen Basrî bunlardandır. Bazı âlimler bu gecenin Ramazanın ilk gecesi olduğunu söylemişlerdir. Büyük âlimlerden bir topluluk bu

gecenin belirli bir gece olmadığını, Ramazan gecelerini dolaştığını söylemişlerdir. Bir kısmı da şöyle demişlerdir: Bu gecenin gizlenmesindeki sır ve hikmet, mü'mini bu gecelerin her birinde Allah'a yönelmiş vaziyette tutmaktır. Ramazanın bütün gecelerinde Allah'a yönelen bir mü'min bu geceyi yakalamış olur. Allah en bilendir.

Güneşin battığını anladığın zaman iftarda acele et. Şüpheye düşmemek şartıyla sahuru da geç bırak. Birkaç hurma veya bir yudum su ile de olsa sahur yap. Bir oruçluyu iftar ettirene o oruçlunun sevabının aynısı vardır. İftar ettirdiği oruçlunun sevabından da bir şey eksilmez. Bir kimsenin yanında iftar edeceksen veya birine iftar ettireceksen yalnızca helalden kazanılmış olmasına dikkat et.

Az ye, bulunan ne ise onunla yetin. Orucun maksadı arzuları kırmaktır. Her istediğini alıp yersen, bu arzularını kırmayacağı gibi kuvvetlendirir ve artırır.

Dinimizin Ramazan dışında oruçlu olmayı tavsiye ettiği günlerde oruçlu olmaya önem ver. Hacda olmayanlar için arefe günü, Muharremin 9. ve 10. günleri, Şevval'in 6 gününü oruçlu geçirmeye dikkat et. Buna bayramın ikinci gününden başlarsan nefsini daha çok kırmış olursun.

Her ayın üç gününü oruçlu geçirmeye çalış. Böyle yaparsan bütün seneyi oruçlu geçirmiş olursun. Eğer eyyam-ı bıyz'ı yani kamerî ayların 13, 14 ve 15. günlerini oruçlu geçirirsen daha iyi olur. Çünkü Peygamber efendimiz seferde ve hazarda bu oruçları terketmemiştir.

Çok oruç tutmaya gayret et. Haram aylar, mübarek günler, Pazartesi ve Perşembe günleri gibi.

Oruç, riyazatın ekseni, mücahedenin temelidir. Varid olduğuna göre oruç sabrın yarısıdır. Peygamber Efendimiz şöyle buyurmuşlardır: **"Âdemoğlunun iyilikleri on katından yediyüz katına kadar katlanır."** Allah Teâlâ da şöyle buyurmuştur: **"Ancak oruç bundan müstesnadır. Çünkü o benim içindir. Onun mükâfatını da ben vereceğim. Çünkü kulum arzularını, yemesini, içmesini benim için terketmektedir."**

Yine Peygamber Efendimiz şöyle buyurmuşlardır: **"Oruçlu için iki ferahlık vardır. Biri iftar anında, diğeri de rabbine kavuştuğu andır."** Bir başka hadis-i şerifte de şöyle buyurulmuştur:

“Oruçlunun ağız kokusu Allah katında misk kokusundan daha üstündür.”

Hakkı söyleyen Allah, doğru yola ulaştıran yine O’dur.

HAC VE UMRE VAZİFELERİ

Allah'ın sana farz kıldığı haccı gücün yeter yetmez hemen yerine getir. Umre yapmaya da çalış. Hac sana farz olduktan sonra onu geciktirmemeye bak ki, sonra bu imkânı kaybeder veya ölürsen borçlu ve günahkâr gitmiş olursun. Peygamber efendimiz şöyle buyurmuşlardır: **"Apaçık bir ihtiyaç söz konusu olmadığı, hacca bir engel veya zâlim bir sultan bulunmadığı halde haccetmeden ölen bir kimse ister yahudi isterse hristiyan olarak ölsün."**

İmkân bulduğun zaman nafile hac ve umreyi de seni Allah'a yaklaştıracak diğer ameller gibi yapmaya çalış. Cenab-ı Hakk'dan şu mânâda bir kudsî hadis rivâyet edilmiştir: **"Vücudunu sıhhatli kıldığım, malı da bulunan bir kimse eğer beş senede bir bana gelmiyorsa kötü bir kuldur."**

Hacca niyet ettiğin zaman vaciplerini, sünnetlerini ve zikirlerini öğrenmelisin. Yolculuk boyunca kıbleyi nasıl bulacağını, yolculuk âdâbını ve bu esnada devam etmen gereken zikirleri öğrenmen lâzımdır. Hacca niyetin ticaretle beraber olmasın. Üstelik orada infak edeceğin miktar dışında bir dünyalığın bulunmasın. Hac vazifelerini edaya mani olacak bir şeyin üzerinde bulunmamasına dikkat et. Allah'ın şeâirini lâyıkıyla yerine getirmeye çalış.

Rasul-i Ekrem (s.a)'i de ziyaret etmelisin. Çünkü O'nu vefatından sonra ziyaret etmek, hayatında ziyaret etmek gibidir. O kabrinde diridir. Diğer peygamberler de kabirlerinde diridirler. Beytullah'ı ziyaret edip de Allah'ın sevgilisi Resul-i Ekrem'i büyük bir mazeret bulunmaksızın ziyaret etmemek O'na cefa etmektir.

Sen dünyanın en uzak yerinden yalnızca O'nu ziyaret için tek başına gelmiş bulunsan bile onun vasıtasıyla ulaştığın hidayetin şükrünü eda edemezsin.

Yolculuk, evlilik ve benzeri gibi önemli bir işe karar vereceğin zaman aklına ve dinine güvendiğin kardeşlerinle istişare et. Eğer onların söyledikleri kalbine yatarsa farz haricinde istihare niyetiyle iki rekat namaz kıl. Sonra istihare duası diye tanınan duayı yap. Çünkü Nebi Ekrem (s.a): **"İstihare yapan zarar etmez. İstişare eden de pişman olmaz"** buyurmuşlardır.

Allah için namaz, sadaka ve benzeri ibadetlerden bir şey adamışsan hemen yerine getir. Bu nezir yani adama işini de çok

yapma ki, şeytan seni bunları yerine getirememe tuzağına düşüremesin.

Birşeyi yapmaya yemin edip de sonra onu yapmamanın hayırlı olduğunu yahut yapmamaya yemin edip de yapmakda hayır olduğunu görürsen yemininin keffâretini ver ve hayırlı olan ne ise onu yap.

Vehim ve şüpheyi bir kenara bırak. Ağır bassa bile zanna dayanarak yemin ve şahitlik etmeyesin. Yemininle bir müslümanın malını almışsan aldığını geri verip yemininin de keffâretini vermelisin. Yeminin keffâreti on fakiri doyurmaktır. Bu da her birine bir müd miktarı yedirmek, yahut onları giydirmek, yahut bir köle azad etmekdir. Eğer bunlardan hiç birini bulamamışsan üç gün oruç tutmaktır.

Yalan yere yeminden çok çok sakınmalısın. Çünkü bu evleri ıssız bırakır, sahibini de cehennem ateşine batırır.

Yalan yere şahitlikden de sakınmalısın. Çünkü bu büyük günahların en büyüklerindendir. Peygamber efendimiz onu Allah'a ortak koşmaya bir tutmuştur. Doğru yere şahitlik etmekden geri durmak büyük günahlardan olduğuna göre, yalan yere şahitlik etmek ne demektir düşün. Pişmanlıktan önce Cenab-ı Hak bizleri bu kötü sıfatlardan uzak kılsın. Amin.

HARAMLARDAN SAKINMAK

Haramlardan ve şüpheli şeylerden daima sakın. Çünkü vera' (haramlardan sakınmak) dinin temelidir. Dinin diğer bütün emirleri bunun üzerinde döner. İlmi ile âmil olan âlimler buna çok dikkat etmişlerdir. Peygamber efendimiz şöyle buyurmuşlardır: **"Hangi et ki haramla beslenmiştir, ona layık olan ateştir."** Yine peygamber efendimiz şöyle buyurmuştur: **"Şüpheli şeylerden sakınan dinini ve haysiyetini korumuş olur."**

Haramlardan ve şüpheli şeylerden sakınmayan kimsenin sâlih amel işlemeye muvaffak kılınması çok enderdir. Zâhiren muvaffak kılınsa bile riyâ ve kendini beğenme gibi amelini bozacak şeylerden sâlim kalamaz.

Her hal ü kârda haram yiyen kimsenin ameli kendisine geri çevrilir ve kabul görmez. Çünkü Allah temizdir ve yalnızca temiz olanı kabul eder. Bunun açıklaması şudur: Organların bir hareketi olmaksızın amel yapılamaz. Organlar da gıdalardan kazanılan kuvvet olmaksızın hareket edemezler. Eğer gıda temiz değilse o gıdadan meydana gelen kuvvetle yapılan hareketler de temiz değildir. Abdullah ibni Ömer şöyle demiştir: **"Namaz kıla kıla yay gibi olsanız, oruç tutmaktan da yayın ipine dönseniz, haramlardan sakınmak için kesin bir özelliğe sahip değilseniz Allah sizden bunu kabul etmez."**

Peygamberimizden merfu olarak rivayet edilmiştir ki: **"Bir kimse on dirheme bir elbise satın alsa, bundan bir dirhemi haram olsa, bu elbise bulunduğu müddetçe Allah o kimsenin namazını kabul etmez."** Fiatının onda biri haram olan bir gömleğin hükmü böyle olursa, tümü haram şeylerin hükmünü düşünmek lâzımdır. Bedenin dışına giyilen bir elbise hakkında hüküm bu olursa insanın kanına karışan ve bütün azası içinde cereyan eden şeylerdeki hüküm ne olur düşünmek lâzımdır.

Haramlar iki kısımdır:

1. Bizzat kendi özelliği dolayısıyla haram şeyler: Ölü hayvan, kan, içki vb. şeyler bunlardandır. Bunlar hiçbir şekilde helal olmazlar. Ancak zaruretlere ait hükümler müstesnadır. Bunlardan başka hiç bir şeyin bulunmadığı yerde hayatın devamı için zaruret miktarınca istifade edilir.

2. Buğday, temiz su vb. şeyler gibi kendisi helal olup da başkasının malı olan şeyler. Bunlar dinen helal olan yollardan biriyle senin olmadığı müddetçe sana haramdır. Bu yollar alış-veriş, hibe ve veraset gibi intikal yollarıdır.

Şüphelilere gelince bunlar da derece derecedirler.

1. Haram olduğuna dair yakîn bulunup, helal olduğunda şüphe bulunan şeyler ki, bunların hükmü haramın hükmüdür.

2. Helal olduğuna dair yakîn bulunup da haram olduğunda şüphe bulunan şeyler ki, bunu terketmek vera'dır.

3. Bu ikisinin arasında bulunan şeyler ki, haram olması da helal olması da ihtimal dahilindedir veya aynı derecededirler. Böyle durumlarda Peygamber Efendimiz şöyle buyurmuşlardır: **"Seni şüphede bırakanı bırak, şüphede bırakmayanı al."**

Tam mânâsıyla açığa çıkıncaya kadar bir insanın bazı şeylerden uzak kalması o kimsenin vera'ına delâlet eder. Bir kimse helal olduğunda şüphe bulunmayan bir şeyi, yapıldığında şüpheye veya harama düşüleceğinden korktuğunda terketmediği müddetçe müttakilerden sayılmaz. Peygamber Efendimiz şöyle buyurmuşlardır: **"Kul şüpheli şeylerden uzak kalmak için bazı şüphesiz şeyleri de terketmediği müddetçe müttakiler derecesine ulaşamaz."**

Sahabe-i kiram şöyle derlerdi: "Biz harama düşeriz korkusuyla helalin yetmiş türlüsünü terk ederdik." Bu duygu artık insanlara uzun zamandan beri veda etmiş bir duygudur. Bu duygu olmadıktan sonra bizi haramlardan acaba ne alıkoyacaktır!

Bu sebeple haramları teferruatıyla öğrenmen lâzımdır. Çünkü onları tanımayan her zaman içine düşebilir.

Dinine bağlı bir kimsenin kendisi haram olan şeylere düşmesinden korkulmaz. Yenilmesi helal olmayan hayvanların etlerini yemek gibi. Başkalarının mallarını zulüm, gasb, soygun ve hırsızlık gibi yollarla almaları gibi ki, bunlar dinine bağlı bir müslüman için düşünülemez. Bu gibi şeyler umumiyetle inatçı zorbalardan ve azılı şeytanlardan vukua gelir. Ancak dindarların şüpheye düşmeleri üç konuyu ihmal etmelerinden meydana gelmektedir.

Birinci konu:

1. Hareketlerinin iyilik ve düzgünlüğü ile tanınmış bir kimsenin yemeğinden ye ve sorma.

2. Bilmediğin, iyi veya kötü olarak tanımadığın bir kimseyle muamelen olacaksa, yahut hediyesini kabul edeceksen haramdan sakınmak için uygun şekilde sor. Eğer bu sorunla kalbi kırılacaksa sormamak daha iyidir.

3. Zulm ile tanınmış bir kimse, faiz alıp-veren, alış-verişinde helal-haram tanımayan, malı hangi yolla elde ettiğine bakmayan kimse ile iş görmeye bakma. Eğer zaruret vaki olmuşsa araştır ve sor. Ondan sonra kendini ayarla. Bütün bunlar haramdan sakınman içindir. Bundan sonra böyle kimselerin elindeki helal miktarının çok az olduğunu görürsün. Böylelerinden çok sakınmalısın.

Sana bir şey geldiği zaman açık bir alameti bulunur da onun haram veya şüpheli olduğunu anlarsan reddetmekte tereddüt etmeyesin. Bu sana sâlihlerin en sâlihinin eliyle ulaştırılmış dahi olsa.

İkinci konu: Bozuk ve mekruh muamelelerden sakınmamak durumu.

Dinen doğru yollardan başka hiç bir yolla alış-verişin olmasın. Aldatmaktan, yalandan ve alış-veriş esnasında yeminden sakın. Eğer sattığın malda bir kusur varsa bunu müşteriden saklama. Çünkü müşteri sattığın maldaki kusuru bilse herhalde onu aynı paraya satın almaz.

Faizle muamele etmekten çok çok sakınasın. Çünkü bu büyük günahların en büyüklerindendir. Allah Teâlâ şöyle buyurmuştur: **“Ey iman edenler Allah’dan korkun, eğer gerçekten inanıyorsanız faiz olarak artan miktarı almayın. Şayet faiz hakkında söylenenleri yapmazsanız Allah ve Rasûlü tarafından ilân edilmiş bir harb ile karşı karşıya olduğunuzu iyi bilin. Eğer tevbe edip faizcilikten vazgeçerseniz sermayeniz sizindir. Böylece haksızlık etmezsiniz ve haksızlığa da uğramazsınız.”** [56]

Faiz hakkında söylenecek sözlerin özeti şudur: Paranın misli karşılığında satılması haramdır. Gümüşün gümüşle, buğdayın buğdayla satılması gibi. Ancak bunlar tam mânâsıyla birbirinin misli yani aynı ve dengi olup, elden ele verilirse müstesna. Eğer altınla gümüş, buğdayla hurma gibi cinsleri değişik olursa farklı olmaları ve anında alınıp-verilmeleri caizdir. Hayvanın hayvan mukabilinde, elbisenin elbise mukabilinde satılmasında faiz yoktur.

İhtikârdan da çok sakın. Bu bir gıda maddesini elde tutup pahalandıktan sonra satmaktır ki, büyük günahtır.

Üçüncü konu: Dünya lezzetlerine dalma, lezzetlerinden bol bol istifade etmek ki, böyle yapanın haramlardan sakınması zorlaşır ve işi daralır. Çünkü bu israftır. Helal ise israfı kabul etmez. Ancak dünyadan ihtiyacını zaruret miktarı alan kimse haramlardan sakınabilir.

Huccetü'l-islâm el-Gazzâlî demiştir ki: "Senede bir sert bezden yapılmış bir gömlekle, günde iki çörekle yetinirsen helaldan mahrum kalmamış olursun. Helal çoktur, herşeyin iç yüzünü araştırman gerekmez. Haram olduğunu bildiğin şeylerden yahut şüphelendiğin şeylerden sakınacak olursan, kendini haramdan korumuş olursun." Eğer bir şey kafana takılacak, gönlüne batacak olursa, ilmin zahirine göre helal dahi olsa onu terket. Çünkü günah insanın içinde üzüntü bırakan, gönlüne keder veren şeydir. Fetva verenler, fetva da verseler. Ondan uzak kal. Peygamber efendimiz böyle buyurmuşlardır. Kalbi nurlu bir kimse böyle yapar. Böyle yapan bir şey kaybetmemiş olur.

Vera'nın yalnızca yiyecek ve giyeceklere mahsus olduğunu zannetmiyesin. Akla gelebilen ve gelemiyen herşeyde helal ve haram vardır. Eğer elinde helal yahut helal ve şüpheli varsa, özellikle ağzına koyacağın şeyler muhakkak helalden olmalıdır. Çünkü diğer ibadetlerin, ağzına koyacağın lokmanın temizliğine bağlıdır.

Kalbin nurlanmasında helal lokmanın tesiri büyüktür. Organlar helal lokma ile ibadete zindelik kazanırlar. Seleften bazıları **"istediğini ye, amelin yediğine göre olacaktır"** demişlerdir. İbrahim b. Edhem -rahimehullah- şöyle demiştir: "Ağzına koyduğun lokmanın helal olmasına bak. Eğer bunda muvaffak olursan gece namaz kılmana, gündüz oruç tutmana lüzum yoktur. Başarıya ulaştıran ancak Allah'tır."

İYİLİĞİ EMRETMEK, KÖTÜLÜKTEN SAKINDIRMAK

Daima iyiliği emret, kötülükten sakındır. Bu, dinin üzerinde döndüğü eksenidir. Allah kitaplarını bunun için indirmiş, peygamberlerini bunun için göndermiştir. Bu vazifenin vacip olduğunda bütün müslümanların ittifakı vardır. Kur'an ve hadisler bu vazifeyi emretmişler, bunu ihmalden sakındırmışlardır. Allah Teâlâ şöyle buyurmaktadır: **"Sizin içinizde hayra çağıran, iyiliği emreden, kötülüğü yasaklayan bir topluluk bulunsun. İşte onlar kurtuluşa erenlerdir."** [57]

Allah Teâlâ kitabının birden fazla yerinde mü'minleri iyiliği emreden kötülüğü yasaklayan kimseler olarak tanımlanmıştır. Onları Kur'an'ın bazı yerlerinde imana teşvik etmiş, bir başka yerinde namazı dosdoğru kılmaya, zekâtı vermeye teşvik etmiştir: **"İsrail oğullarından kâfir olanlar Dâvud ve Meryem oğlu İsâ diliyle lânetlenmişlerdir. Bunun sebebi söz dinlememeleri ve sınırı aşmalarıdır. Onlar işledikleri kötülükten birbirini vazgeçirirmeye çalışmazlardı. Andolsun yaptıkları şey ne kötü idi."** [58] Yine Allah Teâlâ şöyle buyurmuştur: **"Öyle bir fitneden sakının ki, o içinizden sadece zulmedenlere gelmekle kalmaz, geldiği zaman hepsini perişan eder. Biliniz ki, Allah azabı şiddetlidir."** [59] Peygamber Efendimiz şöyle buyurmuşlardır: **"Sizden kim bir kötülük görürse, onu eliyle değiştirsin, gücü yetmezse diliyle değiştirsin, buna da gücü yetmezse kalbiyle değiştirsin. Bu da imanın en zayıf derecesidir."** Yine Peygamber efendimiz şöyle buyurmuşlardır: **"Nefsim kudret elinde olan Allah'a yemin ederim ki, ya iyiliği emreder kötülüğü yasaklarsınız, yahut Allah kendinden bir cezayı size gönderir de dua edersiniz kabul olunmaz."**

Yine Peygamber Efendimiz şöyle buyurmuşlardır: **"Küçüklerimize merhamet etmeyen, büyüklerimize saygı göstermeyen, iyiliği emretmeyen kötülükten sakındırmayan bizden değildir."**

Bilesin ki, iyiliği emir, kötülüğü yasaklamak farz-ı kifâyedir. Müslüman toplumdan dini bilenler bu vazifeyi yaptıkları zaman diğerleri günahdan kurtulmuş olurlar. Ancak bunun sevabını bu

vazifeyi yapanlar alırlar. Eğer toplum içerisinde bu vazifeyi yapan yoksa konuyu bilen bütün âlimler günahkâr olurlar.

Bir iyiliği terkeden yahut bir kötülüğü yapan kimseyi gördüğün zaman terkettiği iyiliği yapması gerektiğini, yaptığı kötülüğü de terketmesi gerektiğini ona hatırlat. Düzelme görmediğin takdirde nasihat et. Allah'ın azabıyla korkut. Vazgeçmezse bütün gücünle sars, döv ve elindeki haram âleti kır. Gaspettiği mal varsa elinden alıp sahiplerine ulaştır.

Bu vazifeyi, kendini Allah'a adayan kimseden başkası yapamaz. Yine bu vazifeyi sultan tarafından vazifelendirilen kimseden başkası yapamaz. Ancak nasihat etme ve konuyu anlatma vazifesini âlimlerin anlatması lâzımdır. Bunu da bildiklerini karıştıran bir cahille, bildiklerini önemsemeyen âlim ihmal ederler.

İyiliği emretmenin vacip olduğunu bilmelisin. Haramlardan sakındırmak da vaciptir. Mendubu emir ve mekruhdan sakındırmak da müstehabtır.

Bir iyiliği emredip, bir kötülüğü yasakladıktan sonra oradakiler o kötülüğü bırakmıyorlarsa Allah'ın emri gelinceye kadar kötülük mahallini terketmen sana vaciptir. Günahlardan nefret etmek ve günahta ısrar edenlerden uzak durmak ve Allah'ın hatırı için onları sevmemek her müslümana vaciptir.

İyiliği emrederken kötülüğü yasaklarken bir tepki görür, bir hakarete maruz kalır da öfkelenirsen, yahut yüzünün rengi değişirse, yahut bu vazifeyi yaptığına pişman olursan bil ki sen imanı zayıf bir kimsesin. Bu durumda haysiyetin ve malın senin için dininden daha kıymetlidir, demektir.

İyiliği emredip, kötülüğü yasakladığın takdirde sözünün dinlenmeyeceğini ve kabul edilmeyeceğini yahut bu sebeple üzerine büyük bir zarar geleceğini bilirsen sükût etmen caizdir. İyiliği emir bundan sonra vacip değil, yapan için bir büyük fazilettir. Bu, o kimsenin Allah'ı sevdiğine delâlet eder. Allah'ı herkesten üstün tuttuğunu gösterir. Ancak konuştuğun takdirde kötülüğün daha fazla artacağını ve müslümanlara umumi bir zarar geleceğini bilirsen sükût daha iyidir. İyiliği emretmek her ne kadar vacip de olsa.

Dalkavukluktan sakın. Bu cürümlerden bir cürümdür. Bu da sükûtunun müslümanları bir zarardan korumak için değil, malının ve makamının elden gitmesinden korkman dolayısıyla olmasıdır. Yahut

fâsıklar tarafından elde etmeyi umduğun bir menfaat gözetmenden dolayıdır.

İbadette ihlâsı, yumuşaklığı, iyi yönetimi, mü'minlerin birbirlerine karşı şefkat ve merhametle davranmalarını emrettiğin zaman eğer bu sıfatlar sende bulunuyorsa, sözünün kalplerdeki tesiri daha bir başka olur. Kulaklara daha bir tatlı gelir ve böyle bir kimsenin sözü reddedilemez. Reddedildiği çok enderdir. Allah'ı daima gözeten, ona güvenen, rahmet sıfatını kendine ahlâk edinen, Allah'ın kullarına şefkatle davranan bir kimse bir kötülüğü gördüğü zaman zaten duramaz ve düzeltmeye çalışır. Düzeltemiyorsa bile insanlardan zararını uzaklaştırır.

Tecessüsden de çok sakın. Bu, müslümanların ayıplarını ve gizli günahlarını araştırmaktır ki, çok kötü bir illettir. Peygamber Efendimiz şöyle buyurmuşlardır: "Kim bir müslüman kardeşinin gizli taraflarını araştırırsa Allah da onun gizli taraflarını evinin ortasında bile olsa ortaya döker."

Günah gizli kaldığı zaman yalnızca o günahı işleyene zarar verir. Açığa çıktığı zaman hem bir şey değişmez, hem de zararı herkese olur.

Eğer bulunduğun yerde günahlar ve isyanlar açıktan işleniyor, sen de hakkı kabul etmelerinden ümit kesmiş bir durumda isen uzlet etmelisin. Yahut bir başka yere hicret etmelisin. Çünkü bir yere azap indiği zaman iyi kötü hepsini yakar, götürür. Bu durumda gelen azap Allah'ın dinine yardım eden mü'min için keffaret ve rahmet olur, diğerleri için ikab ve intikam olur. Allah en bilendir.

ADALETLİ OLMAK [60]

Sorumluluklarını üzerine aldığın kimselere adil davranmalısın. Bu sorumluluk ister umumi isterse hususi olsun. Çünkü Allah sana bunu soracaktır. Çünkü her çoban güttüğününden sorumludur.

Sorumlulukları hususi olanlardan maksadım, yedi organındır ki, bunlar: dil, kulak, göz, batn, ferc, el ve ayaklardır. Bu organlar sana emanettir. Allah bunları senin gözetimine vermiştir. Bir süreye kadar sana emanet etmiştir. Bunları masiyetten koru. Allah'a itaatte kullan. Bunları yine ona aldığın gibi tertemiz teslim etmelisin. Bunların şükrü, bunlarla Allah'a itaat etmendir. Hiç bir şekilde Allah'a âsi olmamandır. Eğer bunu yapmayacak olursan Allah'ın nimetini küfre değiştirmiş olursun. Allah bu nimetleri sana verdikten sonra bunları sana itaate mecbur kılsaydı sen bunlarla Allah'a isyan etmeye imkân bulamayacaktın. Bu organlarından her biri sen Allah'a isyan etmek istedikçe hal dilleri ile sana demektedirler ki: **"Ey Allah'ın kulu! Allah'dan kork da bizi Allah'a isyan etmeye mecbur etme." Sen Allah'a isyan ettiğin zaman bu organın Allah'a dönüp; "Ya Rabbi ben bunu uyardım ve isyan etmemesini söyledim. Ben bunun yaptığından berîyim, uzağım."** Allah'ın huzurunda durduğun zaman bütün bu organların yaptığın bütün iyiliklerin ve kötülüklerin şahidi olarak konuşacaklar, şahidlik edeceklerdir. **"Sizi artık Allah'ın huzurundan başka bir yere kurtaracak yerin bulunmadığı, hiçbir sığınağın bulunmadığı, sizi tanınmayacak yapan bir şeyin de olmadığı günde şahidlik edeceklerdir."** [61] **"O günde ki, o gün ne mal fayda verir ne oğullar. Bunların faydası ancak Allah'a kalb-i selîm ile gelenleredir."** [62]

Sorumlulukları umumi olarak üzerinde bulunanlarla da -çocuklarını, hanımlarını ve kölelerini demek istiyorum- bütün bunların sorumluluğu senin üzerindedir. Bunlara üzerlerine düşen farzlarını yerine getirmelerini, haramlardan kaçınmalarını öğretip bu konuda kararlı olmalısın. Bir vazifelerini terketmelerine, bir haram işlemelerine göz yummayasın.

Bunları âhirette neler mutlu edecek, kurtuluşa erdirecekse onlar için bu esasların teminine çalış. Güzel terbiye et. Kalplerine dünya sevgisini yerleştirme. Onları dünya lezzetlerinden uzaklaştırmaya

çalış. Eğer böyle yapacak olursan bunlara kötülük etmiş olursun. Hadis-i şeriflerde anlatıldığına göre, insanın ehl ü ıyâli ve çocukları Allah'ın huzuruna çıktıkları zaman boynuna takılı olacaklar ve diyeceklerdir ki: "Ey Rabbimiz! Senin bize vacip kıldığın haklarını işte bize bu öğretmedi. Bizim hakkımızı bundan al."

Ehl ü iyâline adâlet ve fâziletle davranasın. Adâlet demek, Allah'ın vâcip kıldığı haklarını yerli yerince ve miktarınca yerine getirmen demektir. Bu da geçimlerini, giyinmelerini, toplum içinde iyi insanlar olmalarını sağlamaktır. Yine onları işleyecekleri bir zulümden alıkoymak, zulüm işlenmişse zâlimden hakkını almak adâlet cümlesindendir. Gelen bir hadise göre ev halkından başka bir kimsesi olmayan kimse de zorba yazılabilir. Yani onlara zulmetmekle.

Senin onlardaki hakkına riayet etmeleri hususunda onlara katı davranmaman, müsamahakâr olman, daima yüce ahlâk ile hareket etmen lâzımdır. Onlar yanında heybet ve vekarını muhafaza etmek şartıyla zaman zaman onlarla günah sınırlarına uzak kalarak serbest davranabilirsin.

Sorumluluğunu taşıdığın kimselerin kötülerini yerine göre affetmen, hatalarını bağışlaman lâzımdır. Senin malından senden izinsiz olarak aldıkları şeyleri onlara helâl et. Bunların senin terazine konulduğunu kıyamette göreceksin. Senin onlardan nasibin sevap, onların senden nasipleri günah olmasın. Peygamber efendimize soruldu: "Bir kölenin günde kaç hatası affolunur?" buyurdular ki: "Günde yetmiş hatası."

Bu müsamaha senin hakların arasındadır. Allah'ın haklarına gelince, bunları Allah bağışlar veya bağışlamaz. Ehl ü ıyâlinin kadın ve kızlarını daha fazla gözetmelisin. Çünkü onların akılları ve dinleri noksandır. Onlara kendilerine mahsus halleri, guslün farzlarını, abdesti, namazı, orucu, evlendikleri zaman riâyetle mükellef bulunacakları vazifeleri öğrenmelerini temin et.

Sultanlarla âlimlerin sorumlu oldukları kimselerin sayısı fazla olur. Her çoban güttüğünden sorumludur. Allah Teâlâ şöyle buyurmuştur: "Muhakkak ki Allah adâleti, iyiliği, akrabaya yardım etmeyi emreder. çirkin işleri, fenalık ve azgınlığı da yasaklar. O, düşünüp tutasınız diye size öğüt verir." [63] Peygamber efendimiz şöyle buyurmuşlardır: **"Ya Rabbi kim ümmetimin işlerinden birinin sorumluluğunu üzerine alır da onlara iyi davranırsa sen de ona iyi davran. Kim**

onlara zorluk çıkarırsa sen de ona zorluk çıkar." Yine hadis-i şerifte Peygamber efendimiz şöyle buyurmuşlardır: **"Raiyyesini aldatmış olarak ölen bir valiye Allah cenneti haram kılar."**

Ana ve babana karşı vazifelerini de lâyıkıyla yapmalısın. Çünkü bu, vazifelerin en önemlilerindendir. Onları incitmek, üzmek de günahların en büyüklerindendir. Allah Teâlâ şöyle buyurmuştur: **"Rabbın sadece kendine kulluk etmenizi, ana-babanıza da iyi davranmanızı kesin bir şekilde emretti. Onlardan biri veya her ikisi senin yanında yaşlanırlarsa kendilerine 'of' biel deme. Onları azarlama. İkisine de güzel söz söyle. Onları esirgeyerek üzerlerine kanat ger ve 'Rabım küçüklüğümde onlar beni nasıl yetiştirmişlerse sen de onları esirge' diye dua et."** [64] Cenab-ı Hak şine şöyle buyurmaktadır: **"Biz insana ana-babasına iyi davranmasını tavsiye ettik. Çünkü anası onu nice sıkıntılarla taşımıştır. Sütten ayrılması da iki yıl içinde olur. İşte bunun için önce bana, sonra ana-babana şükret diye tavsiyede bulunduk. Dönüş ancak banadır."** [65] Görüyor musun, Allah Teâlâ nasıl onlara iyi muamele edilmesini kendi birliğine inanılması ile beraber, onlara teşekkür edilmesini kendine şükredilmesiyle beraber tutuyor. Öyle ise sen de onların rızalarını kazanmaya çalış. Emirleri, Allah'a isyan olmadığı müddetçe onlara itaat et. Yasakladıkları şey de Allah'ın emirlerinden birisi değilse ondan da sakın. Onlar için önemli olan şeyleri kendi önemli işlerinden daima önde tut.

Elinden gelen bir iyiliği onlara yapmaman da onları incitmek cümlesindendir. Onlara karşı yüzünü asıp azarlamak ne demek! Peygamber efendimiz şöyle buyurmuşlardır: **"Cennetin kokusu bin yıllık yoldan duyulur. Ana-babasına kötülük eden, akrabası ile ilgisini kesen bu kokuyu duyamaz."** Aynı zamanda zina eden yaşlı ile çalım satmak için elbisesini sürüyerek gezen kimseye de cennetin kokusu haramdır. Büyüklük âlemlerin Rabbı Allah'a mahsustur. Peygamber efendimiz (s.a) Cenab-ı Hakk'dan rivayetle şöyle buyurmuşlardır: **"Ana-babasını memnun edip de beni öfkelendirenden ben razı olurum. Ana-babasını incitip de beni memnun edenden ben memnun olmam."** (Bundan maksat nafile ibadet edeceğim diye, ana-babasının hizmetinden geri durmaktır ki, böyle bir ibadet Allah'ın rızasını kazandırmaz.)

Bir baba, evladı üzerindeki hakları tozuna kadar istemekten vazgeçmek suretiyle çocuğunun işini kolaylaştırması lâzımdır. Özellikle bu zamanda ki, iyilik denen şey artık çok zor bulunur olmuştur. Kötülük her tarafı sarmıştır. Babasına bir kötü sözü olmayan evlad iyi evlad sayılmaktadır. Peygamber efendimiz (s.a) şöyle buyurmuşlardır: **"Kendisine iyilik ve hizmet konusunda evladına yardımcı olan babadan Allah razı olsun."**

Yakınlık derecelerine göre akrabanı arayıp sormaya da dikkat etmelisin. Yine yakınlık derecelerine göre komşularını arayıp sormaya da devam etmelisin. Kimin kapısı sana daha yakınsa o daha yakın demektir. Allah Teâlâ şöyle buyurmaktadır: **"Allah'a ibadet edin ve O'na hiç bir şeyi ortak koşmayın. Ana-babaya, akrabaya, yetimlere, yoksullara, yakın komşuya, (eş-dost ve arkadaşa), uzak komşuya, yolcuya, ellerinizin altında bulunanlara (köle, cariye, hizmetçi vb.'ne) iyi davranın. Allah kendini beğenen ve daima böbürlenen kimseyi sevmez."** [66] Allah Teâlâ Kur'an'ın bir çok yerlerinde bu haklara riâyet edilmesini emretmiştir. Peygamber efendimiz şöyle buyurmuştur: **"Akrabaya verilen sadaka hem sadaka, hem de akrabalık bağlarını gözetmektir."** Yine Peygamber efendimiz şöyle buyurmuşlardır: "Allah'a ve âhiret gününe iman eden bir kimse akrabalık bağlarını muhafaza etsin." Bir başka hadiste: **"Allah'a ve âhiret gününe iman eden bir kimse komşusuna iyi muamele etsin, ikramda bulunsun."** buyurulmuştur. Yine Peygamber efendimiz şöyle buyurmuşlardır: **"Cibril bana komşu hakkına riâyet konusunda tavsiyeye ısrarla devam etti. Ben komşumu bana varis kılacak zannettim."**[67]

Peygamber efendimiz şöyle buyurmuşlardır: **"Kendisine gelene giden, sıla-i rahimi yapan demek değildir. Sıla-i rahimi yapan, kendisine gelinmediği zaman ilgisini devam ettirendir."** Yine Peygamber efendimiz şöyle buyurmuşlardır: **"İnsanlar iyilik ettikleri zaman siz de muhakkak bir iyilikle karşılık vermeye kendinizi alıştırınız. Yalnız onlar kötülük ettikleri zaman, siz de kötülük etmeyiniz."** Başarıya ulaştıran ancak Allah'dır.

SEVMENİN VE SEVMEMENİN ALLAH İÇİN OLMASI

Bir kimseyi sevmen ve sevmemen Allah için olsun. Çünkü bu iman bağlarının en kuvvetlilerindendir. Peygamber Efendimiz şöyle buyurmuşlardır: **“Amellerin en üstünü, sevdiğini Allah için sevmek, sevmediğini de Allah için sevmemektir.”** Allah’a itaat eden bir kulu Allah’a itaat ettiği için sever, Allah’a asi olan bir kulu da Allah’a asi olduğu için sevmezsen senin sevgin ve sevmemen Allah için olmuş olur. Burada başka bir maksadın bulunmamalıdır. İyi insanlara iyilikleri sebebiyle bir sevgin, kötülere kötülükleri dolayısıyla da bir sevgisizliğin yoksa bil ki sen imanı zayıf bir kimsesin. Daima iyi insanlarla arkadaş ol, kötülerden uzak dur, salihlerle otur. Zalimlerden uzak ol. Peygamber efendimiz şöyle buyurmuşlardır: **“Kişi dostunun dini üzeredir. Bu sebeple her biriniz kiminle dost olacağına dikkat etsin.”** Yine Peygamber efendimiz şöyle buyurmuşlardır: **“İyi bir arkadaşla bulunmak yalnızlıktan iyidir. Yalnızlık ise kötü arkadaştan iyidir.”**

İyi insanlarla beraber olmak, onlarla oturmak kalplere iyilik tohumlarını saçar ve iyi amelleri işlemeye insana kuvvet verir. Kötü insanlarla oturmak da kalbe kötülük tohumlarını saçar, kötü işleri yapma duygularını kalbe yerleştirir. Bir kimse de bir topluluğun içine girip, onlarla muamelede bulunsa zaruri olarak onları sevmeye başlar. Bunlar ister iyi kimseler, ister kötü kimseler olsun. Kişi dünyada ve âhirette sevdiği ile beraberdir.

Allah’ın kullarına ve Allah’ın mahlûkâtına şefkatli ve merhametli ol. Geçinilen bir kimse ol. Kaba, sert, kötü sözler konuşan ve ruhsuz bir kimse olmaktan sakın. Peygamber efendimiz şöyle buyurmuşlardır: **“Allah kullarından ancak merhametli olanlara merhamet eder. Merhamet etmeyene merhamet olunmaz.”** Yine Peygamber efendimiz şöyle buyurmuşlardır: **“Mü’min geçinir ve kendisiyle geçinilir. Geçinmeyen ve kendisiyle geçinilmeyen kimsede hayır yoktur.”**

Din hakkında bilgisi olmayanlara öğretmeye, yolunu yitirmişlere yollarını buldurmaya, gâfilleri uyarmaya devam etmelisin. Bunu ancak ilmiyle âmil olanlar yaparlar bu benim yapacağım iş değildir,

deyip bir kenara çekilmeyesin. Yahut irşad benim işim değildir, bu büyüklerin işidir demiyesin. Bütün bunlar şeytanın sana meseleyi karmaşık göstermesidir. Çünkü bildiğini öğretmek ve unutana hatırlatmak, bildiğini yaşamak cümlesindendir. Büyükler Allah'ın fazlıyla, emirlerini yaşamakla, kullarını Allah yoluna çağırmakla büyük oldular. Eğer sen bildiğini birine tavsiye edemiyorsan senin bir şeye ehliyetin yok demektir. Bunu elde etmek için de çalışman, bunun için dua etmen lâzımdır. Ancak uğursuzluk, dua ile çağrının Allah'dan başkasına yapılmasıdır.

Kalbi kırıkların kalplerini sar. Zayıflara, kimsesizlere iyi davran, dar gelirli kimselere destek ol, borçlulara kolaylık göster, borç isteyenlere borç ver. Hadis-i şerifte geldiğine göre borç para vermenin sadakaya göre sevabı sekiz kat daha fazladır. Çünkü borcu ihtiyacı olan kimse ister. Başına bir musibet gelen kimseyi teselli et. Peygamber efendimiz şöyle buyurmuşlardır: **"Kim bir musibete uğrayanı teselli eder, yani onu sabrettirirse onun ecrinin aynısı ona da vardır."**

Müslümanlardan hiçbirine: "İşte ben sana şunu demiştim, dediğini tutmadın da başına bu geldi" demiyesin. Bu o kimsenin musibetine sevinmek demektir. Peygamber Efendimiz şöyle buyurmuşlardır: "Şamatanı kardeşinin başında patlatma. Allah onu selâmete çıkarır da seni mübtelâ eder."

Hiç bir müslümanı içine düştüğü sıkıntı sebebiyle kınamayasın. Çünkü kim bir müslüman kardeşini bir günahı sebebiyle kınayacak olursa kınadığı günahın aynısıyla mübtela kılınmadan ölmez.

Sıkıntıya düşenleri sıkıntısından kurtarmaya çalış. İhtiyaç sahiplerinin ihtiyaçlarına yardımcı ol. Günahkârların ayıplarını ört. Peygamber Efendimiz şöyle buyurmuşlardır: **"Kim zorda kalan bir borçluya kolaylık gösterirse Allah da ona kolaylık gösterir. Kim bir müslümanın ayıbını örterse Allah da onun dünya ve ahiretteki ayıplarını örter. Kim bir müslümanın dünya sıkıntılarından bir sıkıntısını giderirse Allah da onun kıyamet günü sıkıntılarından bir sıkıntısını giderir. Kim kardeşinin bir ihtiyacını giderirse Allah da onun ihtiyacını giderir. Kul kardeşinin yardımında bulunduğu müddetçe Allah da ona yardım eder."**

Müslümanlrın yolundan ezayı gider. Bu iman şubelerinden biridir. Peygamber efendimiz şöyle buyurmuşlardır: **“Müslümanların yolundan, onlara eza verecek bir diken dalını kesen bir adamı cennette dolaşıyor gördüm.”**

Yetime şefkat göster ve başını sıvazla. Peygamber efendimiz şöyle buyurmuşlardır: **“Kim bir yetimin başını okşarsa, elinin değdiği her kıla Allah on sevap yazar. “** Günah olmamak şartıyla mü’minlerin gönlünü sevindirmeye elinden geldiği şekilde gayret et.

Yanında itibarın olduğu bir kimsede ihtiyacı olan bir kimse sana ricada bulunduğu zaman ricada bulunmaktan çekinme ve o müslümanın ihtiyacını görmeye çalış. Meselâ bu borç para istemek olabilir. Eğer bir kimse dinin koyduğu sınırları çiğnemiş de bu konuda senin ricada bulunmanı istiyorsa bundan sakın. Zina ve hırsızlığın cezalarının verilmemesi için ricada bulunmak gibi. Böyle şeylerde cezanın kaldırılması için ricada bulunmak caiz değildir. Eğer böyle şeylerden birinde ricada bulunur, kabul edilmesi durumunda sana bir hediye takdim edilecek olursa bunun rüşvet olduğunda şüphe etme ve bunu kabul etme.

Mü’minlere daima güleryüzlü ol ve onlara karşı içinde bir burukluk taşıma. Onlarla daima güzel konuş, yumuşak davran ve himaye et. Allah Teâlâ şöyle buyurmuştur: **“Mü’minlere kanatlarını ger.”** [68] Peygamber efendimiz şöyle buyurmuşlardır: **“Hiçbir iyiliği küçük görme. İsterse kardeşine sade bir yüzle bakmak olsun.”** Yine Peygamber efendimiz şöyle buyurmuşlardır: **“İyi söz de bir sadakadır.”** Yine gelen habere göre iki müslüman karşılaşıp da musafaha edecek olurlarsa ikisi arasında yüz rahmet paylaştırılır. Bunun doksandokuzu tebessümü daha fazla olanıdır.

Senin gönlüne ve keyfine uymuyor diye sakın bir müslümanı terketmeyesin. Eğer dinin emirlerine göre onu terketmen gerekiyorsa üç günden fazla dargın durmayasın. Peygamber efendimiz şöyle buyurmuşlardır: **“Kim bir kardeşini üç günden fazla terkederse Allah onu ateşe sokar. Ancak Allah’ın rahmetinin onu yakalaması müstesna.”** Bu terketme işi onu terbiye için olmalıdır. Eğer o batıla kaymış yahut hakkı terketmişse bunun sınırı yoktur. O ne zaman hakka döner, batılı terkederse o zaman onunla görüşmeye başlarsın.

Müslümanları sevindirecek her bir olayın vukuunda sevinmeli, sevindiğini belli etmelidir. Yağmur yağması, fiyatların ucuzlaması, mü'minlerin kafirlere üstün ve galip gelmeleri gibi.

Aynı şekilde müslümanlara umumi olarak gelen veba, pahalılık, fitne gibi durumlarda üzüldüğünü belli etmesi lâzımdır. Bu belaları kaldırması için Allah'a yalvarmalı, kazasına rıza göstermekle beraber mü'minleri ferahlığa çıkarması için daima dua etmelidir. Peygamber efendimiz şöyle buyurmuşlardır: **"Müslümanların işlerini önemsemeyen bir kimse onlardan değildir."**

Yine Peygamber Efendimiz şöyle buyurmuşlardır: **"Mü'minler birbirlerine sevgi ve şefkat göstermekle bir tek vücuda benzerler. Bunlardan bir tek organ rahatsız olacak olursa vücudun diğer tarafları uykusuz kalarak ve ateşlenerek birbirllerine haber verirler."**

Eğer bir mü'min sana bir iyilik yapmışsa onu ondan kabul et ve teşekkür et. İyiliği karşılığında sen de ona bir iyilikte bulun. Eğer buna gücün yetmezse veya herhangi bir şekilde mukabele etmen uygun olmayacaksa onun için dua etmek suretiyle o iyiliği karşılamaya çalış. Peygamber Efendimiz şöyle buyurmuşlardır: **"Bana bir kol veya bir paça yemeği hediye edilmiş olsa kabul ederim. Yine ben bir kol veya paça yemeğine davet edilsem, icabet ederim."**

Peygamber Efendimiz şöyle buyurmuşlardır: **"Kim size bir iyilik yaparsa yaptığı iyilik miktarında bir iyilikle karşılık verin. Buna gücünüz yetmezse onun için dua edin. Onun iyiliğinin karşılığını verdiğinize kanaat getirinceye kadar buna devam edin."** Yine Peygamber efendimiz şöyle buyurmuşlardır: **"Kim kendisine iyilik yapan bir müslümana 'Allah seni bir iyilikle mükafatlandırsın'** (K.32) **derse ona layık övgüyü yapmış olur."**

Bir müslümanın sana yaptığı iyiliği veya ikramı reddetmek suretiyle sakın kalbini kırmayasın. Bilmelisin ki sana onun eliyle gelen iyilik Allah'tandır. O ancak buna vasıtadır. Peygamber efendimiz şöyle buyurmuşlardır: **"İstemeden veya kimseye zulmetmeden kendisine gelen bir iyiliği reddeden kimse onu Allah'a reddetmiştir."**

Bu reddetme işinde büyük bir âfet vardır. Çünkü insanlar kendilerinin yaptığı bir iyiliğin kabul görmesine önem verirler. Belki

bazılarının kendilerine gelen iyilikleri reddetmelerinin sebebi zühde önem vermeleri ve kazanılış mahiyetini bilmedikleri bir hediyeyi kabulün onların maneviyatına zarar vereceği korkusudur. Ancak bazı hakikat ehilleri böyle kimselerin de hediyyelerini kabul ederler, sonra gizlice bir başkasına verirlerdi.

Bazı durumlarda geleni geri çevirmek vaciptir. Bazan menduptur. Bunlar şunlardır:

1. Sana her hangi bir alametinden dolayı haram olduğunu bildiğin veya zannettiğin bir şeyin hediye edilmesi durumunda bunu reddetmen lâzımdır. Seni sadakaya layık zannetmek yoluyla gönderilen bir sadakayı da eğer onu almaya layık değilsen reddetmen gerekmektedir.
2. Zulmünde ısrarla devam eden bir zalimin sana gönderdiği bir hediye ki, bunu aldıktan sonra kalbinde ona karşı bir yumuşama olacağını zannediyorsan bunu reddetmelisin.
3. Bir kimsenin sana gösterdiği ilgi ve yardım veya getirdiği hediye seni hak yoldan saptırmak yahut batıla çalıştırmak ise bunu da reddetmen lâzımdır. Bu gibi şeyleri umumiyetle hakimler ve memurlar ve devlet adamları, birbirine hasım iki tarafın birinden alırlar ki, bu haram olduğunda şüphe bulunmayan rüşvettir. Bu konuların teferruatını ilgili kitaplardan derinlemesine öğrenmen lâzımdır. Ancak bu üç durumda sana gelenleri geri çevirmelisin.

Kendi aleyhine, çocuğuna yahut müslümanlardan herhangi birine beddua etmeyesin. Sana zulmetmiş bile olsalar beddua etme. Çünkü kendine zulmedene beddua eden Allah'tan yardım görür. (Bu da belki o kimselerin helakine sebep olabilir.) Haberde geldiğine göre Peygamber efendimiz şöyle buyurmuşlardır: **"Kendinize, çocuklarınıza, mallarınıza beddua etmeyiniz ve bunları icabet saatine denk getirmeyiniz."**

Haksız yere hiç bir müslümana hakaret etmeyesin ve ezâ vermeyesin. Peygamber Efendimiz şöyle buyurmuşlardır: **"Kim bir müslümana ezâ ederse bana eza etmiştir. Bana ezâ eden de Allah'a ezâ etmiştir."** Peygamber efendimiz şöyle buyurmuşlardır: **" Mü'mine sövmek fısk, onunla savaşmak küfürdür."**

Bir müslümana, bir hayvana, bir hizmetçiye ve bir şahsın kendisine kafir dahi olsa lanet etmeyesin. Küfr üzere öldüğünü kesin bildiğin

Fir’avn ve Ebu Cehil gibi kimselerle Allah’ın rahmetine hiç bir şekilde nail olmayacak olan İblis gibi kimseler müstesna.

Çünkü lanet kuldan sadır olduğu zaman göğe doğru yükselir. O girmemesi için kapıları kapanır. Sonra yere döner. O girmemesi için yerin kapıları da kapanır. Sonra lanetlenen kimseye gelir. Eğer o kimse buna layıksa ona gider, değilse o laneti yapana gelir.

Mü’minlerin kalplerini birbirlerine ısındırmaya ve onları birbirlerine sevdirmeye çalış. Bunu da onlara iyi taraflarını gösterip hatalarını örtmekle yapabilirsin.

Müslüman kardeşlerinin arasını düzelt. Bu nafile namazdan, nafile oruçtan üstündür. Özellikle baba ile oğulun, akraba ile akrabanın aralarını düzeltmek olursa daha faziletlidir. Allah Teâlâ şöyle buyurmuştur: **“Ancak mü’minler kardeştirler. Öyle ise iki kardeşinizin arasını düzeltin.”** [69]

Söz taşımak, gıybet vb. soğukluğu gerektiren şeylerle insanların aralarını bozmayasın. Çünkü bu gibi şeylerin günahı Allah nazarında büyüktür.

Nemime, iki insan arasında onların arasını bozmak maksadıyla laf getirip götürmektir.

Peygamber efendimiz şöyle buyurmuşlardır: **“İki kişi arasında söz getirip götüren cennete girmez.”** Yine Peygamber efendimiz şöyle buyurmuşlardır: **“Sizin Allah’a en sevimsiz olanlarınız, birbirini seven insanlar arasında söz getirip-götürenleriniz ve kardeşlerin arasını açanlarınızdır.”**

Gıybet ise, bir insanı olmadığı bir vakitte onu incitecek bir şekilde anmaktır. Eğer maksat onu kınamak ve ayıplamak ise o kimse orada bulunsa da durum değişmez. Bu anlatımın sözle, işaretle veya yazıyla olması müsavidir. Peygamber efendimiz şöyle buyurmuşlardır: **“Her müslümanın her müslümana kanı, malı ve ırzı haramdır.”** Yine Peygamber Efendimiz şöyle buyurmuşlardır: **“Gıybet zinadan daha kötüdür.” Allah Teâlâ Musa (a.s)’a vahyetti ki; “Gıybetten tevbe ederek ölen, cennete en son girecek olandır. Gıybette ısrar ederek ölen de ateşe ilk girecek olandır.”**

Zulümden sakın. Çünkü zulüm kıyamet gününde karanlıklardır. Özellikle kullara zulmetmek, haklarına tecavüz etmek ki, Allah bunu hiç bir şekilde bırakmaz. Peygamber Efendimiz şöyle buyurmuşlardır: **“Ümmetimin iflas edeni kıyamet gününde bir çok**

sevaplarla gelen kimsedir. Fakat şunu dövmüş, buna hakaret etmiş, ötekinin malını almıştır. Bu hak sahiplerinin her biri onun sevaplarından alırlar. Sevapları kalmayınca onların günahlarından alınıp onun günahlarına eklenir. Sonra bunlarla birlikte ateşe atılır."

Eğer bir kimsenin hakkını üzerine geçirmişsen hemen bundan kurtulmaya bak. Eğer kısası gerektiren bir durum varsa hak sahibine git, haklarını teslim et. Eğer aleyhlerinde konuşmuşsan bizzat özür dileyip helallik iste. Eğer bir kimsenin malını almışsan hemen geri ver. Peygamber Efendimiz şöyle buyurmuşlardır: **"Kimde kardeşinin bir hakkı varsa, dinarın ve dirhemin geçmeyeceği bir gün gelmeden ondan helallık dilesin. O gün geçerli olan şey yalnızca sevaplar ve günahlardır."**

Eğer hakkına tecavüz ettiğin kimseden helallık dileme imkânın bulunmuyorsa bütün kalbinle Allah'a sığınıp yarın hasmını senden memnun etmesini iste. Aynı zamanda o kimse için bol bol dua ve istiğfar etmeye devam et.

Kendini nasıl muhafaza ediyorsan müslüman kardeşlerinin de kanlarını, ırzlarını ve mallarını koru. Çünkü bir müslümana yardım edene Allah da yardım eder. Bir müslümanı yalnız bırakanı Allah da yalnız bırakır.

HERKESİN İYİLİĞİNİ İSTEMEK

Her müslümanın iyiliğini iste ve iyi davran. Bunun en son haddi onun iyiliğine olacağını bildiğin hiçbir şeyi ondan gizlememen, kurtuluşuna vesile olacak hiç bir şeyi ondan kısmamandır. Peygamber Efendimiz şöyle buyurmuşlardır: **“Din nasihattır.”** Nasihat bir müslümanın yüzüne karşı ne isen arkasından da öyle olman, kalbinde ona karşı beslediğin sevgi ne ise dilinle ondan fazlasını söylememendir.

Yine bu cümleden olarak bir müslüman sana akıl danıştığı zaman eğer işin doğrusu onun arzusunun zıddına ise onu ona olduğu gibi söylemendir.

Ancak müslümanların elindeki nimetlere haset etmek nasihatle hiç bağdaşmaz. Allah’ın herhangi bir müslümana dininde, dünyasında verdiği nimetlerden hiçbiri sana ağır gelmemeli, onun nimetinin zevalini istememelisin. Peygamber Efendimiz şöyle buyurmuşlardır: **“Ateş odunu nasıl yeyip bitiriyorsa, hased de iyi amelleri yer tüketir.”** Hasedci Allah’ın mülkünde ve tasarrufunda O’na karşı durmakta ve sanki şöyle demektedir: “Ya Rabbi sen bu nimeti yanlış bir yere verdin.” Ancak gıbta etmekte bir beis yoktur. Bu da bir müslüman kardeşinde gördüğün nimetin benzerini Allah’tan istemektir.

Sonra bir kimse ondan övgü beklemediğin ve istemediğin halde seni övüyorsa yahut Allah’ın senin üzerindeki bir nimeti dolayısıyla seni medhediyorsa “benim iyi tarafımı gösteren, kabahatlerimi örten Allah’a hamdolsun” diyerek şükret. Eğer sende olmayan bir vasıfla medhediyorlarsa şöyle de: “Ya Rabbi onların dedikleri ile beni sorumla tutma. Bilmedikleri konularda beni mağfiret et. Beni zannettiklerinden daha hayırlı kıl.”

Sen de bir kimseyi ancak övgün dolayısıyla iyiliğe koşması artacaksa sena et. Yahut gerçekten faziletli bir kimse olup da bu faziletini kendisi bilmiyorsa farkına varması için sena et. Ancak bunu yaparken yalan katma. Yine onu övmen onu aldatıp ayağının kaymasına sebep olmasın.

Bir kimseden ilgini kesmen için sana ulaştırılan bir haber olduğunda veya bir kimseyi daha yumuşak davranman tavsiye edildiğinde, işaretle konuşma imkanına sahipsen konuyu deşip,

derinleştirme. Sonra hakkında sana bir şey söylenen kimse gelip de "benim hakkımda şunu sana kim söyledi" diyecek olursa onu ona bildirme. Öyle yaparsan o iki kişi arasındaki düşmanlığı körüklemiş olursun. Ancak hatasını anlar da kabul ederse bunun için Allah'a şükret. Sonra kendini kınamaya devam et ve de ki: "Ey kötü nefsim bu sendendir. Şimdi düşün belki nasihatin şartlarını edeplerini sen yerine getirebilirsin."

Bir insan sana bir şey emanet etmişse, kendi malını muhafaza ettiğinden daha fazla bir itina ile onu muhafaza etmelisin.

Herşeyine güvenilir bir kimse olmalısın. Hıyanetten çok sakınmalısın. Peygamber Efendimiz şöyle buyurmuşlardır: **"Kendisine güvenilmeyen kimsenin imanı yoktur."** Peygamber efendimiz yine şöyle buyurmuşlardır: **"Üç şey arşta asılıdırlar:**

1. **Nimet.** O şöyle der: "Allah'ım ben seninle beraberim. Nankörlük görmeyeyim."
2. **Rahim** (akrabalık bağı). O da şöyle der: "Allahım ben seninle beraberim. Benden ilgi kesilmesin."
3. **Emanet.** Bu da şöyle der: "Allahım ben seninle beraberim ben de hıyanet görmeyeyim."

Doğru sözlü ol. Verdiğin bir sözü yerine getir. Verdiği sözü atlatmak ve sözünden dönmek münafıklık alametlerindendir. Peygamber Efendimiz şöyle buyurmuşlardır: **"Münafığın alâmeti üçtür; konuştuğu zaman yalan söyler, söz verdiği zaman atlatır, kendisine bir emanet bırakıldığı zaman hıyanet eder."** Bir başka rivayette: **"Sözleştiği zaman zulmeder, münakaşa ettiği zaman da facirlik eder"** buyurulmuştur.

Tartışmaya ve münakaşaya girmekten sakın. Çünkü bunlar göğüsleri daraltır, kalpleri soğutur, düşmanlık ve sevgisizlik doğururlar. Eğer haklı bir kimse seninle münakaşa ederse hemen kabul et. Çünkü hak uyulmaya en layık olandır. Eğer davası batıl bir kimse seninle münakaşa ederse ondan yüz çevir. Çünkü o cahildir, Allah da cahillerden yüz çevrilmesini emretmiştir. [70]

Mizahı âdet edinmeyesin. Nadiren bir müslümanın gönlünü hoş etmek için mizah yaparsan yalnızca doğruyu söylemelisin. Peygamber efendimiz şöyle buyurmuşlardır: **"Kardeşinle münakaşaya girme, onunla mizah yapma, yerine getirmeyeceğin bir sözü verme."**

Müslümanlardan hiçbirini korkutmayasın, alaya almayasın veya bir müslümanı maskara etmeyi düşünmeyesin. Yine hiç bir müslümanı hor görmeyesin. Çünkü bütün bunlar sevilmeyen kötü huylardandır. Peygamber efendimiz şöyle buyurmuşlardır: **“Bir insana kötülük olarak kardeşini hor görmesi yeter.”**

Tevazu sahibi ol. Bu mü’minlerin ahlâkındandır. Kibirden sakın. Çünkü Allah kibirlileri sevmez. Tevazu göstereni Allah yüceltir, büyükleneni de küçültür. Peygamber Efendimiz şöyle buyurmuşlardır: **“Kalbinde zerre ağırlığınca kibir bulunan bir kimse cennete girmez.”** Yine Peygamber Efendimiz şöyle buyurmuşlardır: **“Kibir Cenab-ı Hakk’ın hakkıdır. İnsanların ise horluğudur.”**

Kim kendine kendini büyük görerek, başkasına da küçük görerek bakarsa o kimse kibirlilerdendir.

Tevazu ehilleri ile kibirlileri birbirinden ayıracak alâmetler vardır. Bunlar Allah’ın pisleri temizlerden ayırması içindir.

Tevazuun alâmetleri tanınmayı sevmek, şöhreti sevmemektir. Kimden gelirse gelsin, hak sözü kabul etmektir.

Mütevazi kimseler fakirlerle beraber olup onlarla beraber oturmayı severler.

Yine mütevazi kimse kardeşlerinin haklarına tam mânâsıyla riâyet edip imkânı nisbetinde onlara karşı teşekkür borcunu yerine getirir, kusur edenlerin de kusurlarını affeder.

Her yerde baş köşeye oturmayı istemek, arkadaşları arasında her konuda öne atılmayı sevmek, kendini beğenmek, kendini öğmek, ağzını doldura konuşmak, babalarıyla övünmek, çalım satarak yürümek, kardeşlerinin haklarına riayet etmemek de kibirli insanların sıfatlarındandır.

MÜSLÜMANLIK HAKLARINA RİAYET ETMEK

Tanıdığın ve tanımadığın her müslümana selam ver. Bunlardan kendisine selâm verdiğin biri almayacak olursa ona kötü zanda bulunma. “Belki selâmımı işitmemiştir” veya “selâmımı almıştır da ben işitmemişimdir” de.

Evine girdiğin zaman ev halkına selam ver. Mescide veya bir eve girdiğinde eğer orada kimse yoksa (k.33) **“Allah’ın selamı üzerimize ve Allah’ın salih kulları üzerine olsun”** de. Bir müslümanla karşılaştığın zaman daha o vermeden ilk selam veren sen olmaya çalış. Peygamber efendimize soruldu: **“İki müslüman karşılaştıkları zaman selamı ilk önce hangisi vermelidir?”** Peygamber efendimiz (s.a) cevap verdiler: **“Allah’a en yakın olanı.”** Yine Peygamber efendimiz (s.a) şöyle buyurmuşlardır: **“Binekli yaya olana, ayaktaki oturana, küçük büyüğe, az da çoğa selâm verir.”**

Aksıran bir müslüman Allah’a hamd ederse teşmit eyle. Yani ‘Elhamdülillah’ derse, ‘Yerhamükellah’ de. Bir başkasının evine gireceğin zaman önce izin iste, üç defa izin isteyip verilmediği zaman tekrar izin isteme. Bir müslüman seni çağıracak olursa ‘buyur’ diyerek karşılık ver.

Bir müslüman kardeşin seni yemeğe davet etmişse, dînen bir özür söz konusu olmadığı takdirde icabet et. Senin bir şey yapman veya yapmaman için yemin etmişse yeminini temize çıkar. Tabii bunda Allah’a isyan bulunmasın. Biri senden Allah için bir şey isteyecek olursa muhakkak ver.

Hastaları ziyaret et. Cenazeleri uğurla, yani kabirlerine kadar git. Müslüman kardeşlerini her özledikçe ziyaret et. Karşılaştığın zaman musafaha et, hallerini sor. Kaybolanlarını araştır, hastalarını ziyaret et. Eğer bir işi varsa yardımcı ol, bu elinden gelmiyorsa duanla yardımcı ol.

Bütün müslümanlara iyi zan besle. Hiçbirine kötü zanda bulunma. Peygamber efendimiz şöyle buyurmuşlardır: **“İki haslet vardır ki, iyilikte onların üstüne bir şey yoktur. Allah’a iyi zanda bulunmak ve Allah’ın kullarına iyi zanda bulunmak. İki şey daha vardır ki**

kötülükte de bunların üstüne yoktur; Allah'a kötü zanda bulunmak ve Allah'ın kullarına kötü zanda bulunmak."

Müslümanlara iyi zanda bulunmanın son haddi, onların fillerinde ve sözlerinde kötülük aramamandır. Hatalı işlerini eğer iyiye yoramıyorsan bunları işleyenlere bunlardan vazgeçmelerini söyle ve bunların imanları bunları o kötülüklerden vazgeçirir diye zanda bulun. İnşaallah hatalarında ısrar etmezler de tevbe ederler diye ümit et.

Müslümanlara kötü zanda bulunmanın son haddi onların bütün işlerinde ve sözlerinde kötülük aramak ve zahirde hayırlı işlerini bile kötüye yormaktır. Mesela çok namaz kıldığını, çok oruç tuttuğunu gördüğün bir müslümana "İşte şu adam bütün bunları insanlara gösteriş yapmak için veya bir mal elde etmek, bir koltuk elde etmek için yapıyor" demendir. Böyle bozuk zanlar ancak içi bozuk kimselerden husule gelir ve bunlar münafıkların ahlâkındandır. Allah Teâlâ böyle kimseleri şöyle tanıtmaktadır: **"O kimseler ki içlerinden gelerek sadaka veren kimselere 'bunlar gösteriş için sadaka veriyorlar' derler."** [71] Yine Allah Teâlâ şöyle buyurmaktadır: **"Şüphesiz ki münafıklar Allah'ı aldatmaya çalışıyorlar. Halbuki Allah onları aldatmaktadır. Onlar namaza kalktıkları zaman tembel ve insanlara gösteriş yapmak için kalkarlar."** [72]

Peygamber efendimiz (s.a) şöyle buyurmuşlardır: **"Allah'ı o kadar çok zikredin ki, münafıklar gördükleri zaman 'siz mürailersiniz' desinler."**

Kendin, annen, baban, akrabaların, arkadaşların için hususi, diğer mü'minler için umumi olarak çok dua et. Mü'minin mü'min kardeşi için gıyabında ettiği dua reddolunmaz. Peygamber efendimiz şöyle buyurmuşlardır: **"İki dua vardır ki, bunlarla Allah arasında perde yoktur: Mazlumun duası, bir de müslümanın kardeşi için gıyabında ettiği dua." Yine Peygamber efendimiz şöyle buyurmuşlardır: "Bir müslüman bir kardeşi için gıyabında dua ettiği zaman melek âmin der ve sana da aynısı olsun diye dua eder."**

Meymun b. Mihran şöyle demiştir: "Kim her farz namazdan sonra ana-babası için istiğfar ederse, Allah'ın "ana-babaya teşekkür etme" emrini yerine getirmiş olur." [73]

Kim hergün mü'min erkekler ve kadınlar için yirmiyedi defa istiğfar ederse, duası kabul olunan kimselerden olur. Böyle kimseler

hürmetine kullar rızıklandırılır, rahmete nail olurlar. Bunlar Allah dostlarının vasıflarındandır.

Müslümanın müslüman üzerindeki hakları çoktur. Eğer bunların hepsini yerine getirmek istiyorsan onların huzurunda ve gıyabında onlardan ne bekliyorsan onlara da aynı muameleyi yap. Kendin için istediğin bir iyiliği onlar için de istemeye, kendin için istemediğin bir kötülüğü onlar için de istememeye kendini alıştır. Peygamber efendimiz şöyle buyurmuşlardır: **"Sizden hiçbiriniz kendisi için istediği birşeyi kardeşi için de istemedikçe gerçek mü'min olamaz."** Yine Peygamber efendimiz şöyle buyurmuşlardır: **"Müslüman müslüman için bina gibidir. Taşlarının biri diğerini takviye eder."** Yine müslümanlar tek vücud gibidirler. Bunlardan bir organ rahatsız olursa diğer organlar da uykusuz kalarak ve ateşlenerek birbirini çağırırlar, birbirini uyandırırlar.

Yahya b. Muaz şöyle demiştir: **"Eğer müslümanlara bir faydan yoksa zararın da olmasın. Eğer onları sevindirmiyorsan, üzme de. Eğer onları ferahlandırmak elinden gelmiyorsa, gamlandırma. Eğer onları medhedemiyorsan kötüleme."** Abdulkadir Geylânî (k.s) hazretleri şöyle buyurmuşlardır: **"Kainatta senden başka hiç kimse yokmuş gibi Allah ile ol. Kendine hiç değer vermiyerek de halk ile beraber ol."** Selefden bazıları şöyle demişlerdir: "İnsanların bir kısmı belaya duçar olmuş, bazıları da afiyet içindedirler. Belâ içinde olanlara merhamet edin, afiyette olduğunuz zaman da Allah'a şükredin. Hamd alemlerin Rabbı Allah'adır."

TEVBE

Küçük veya büyük, gizli veya açık bütün günahlarından tevbe et. Çünkü tevbe kulun sülûk yoluna atacağı ilk adımdır. Tevbe bütün makamların temelidir. Allah tevbe edenleri sever. Allah Teâlâ şöyle buyurmaktadır: **“Allah tevbe edenleri sever. iyice temizlenenleri ve buna devam edenleri de sever.”** [74] Yine Allah Teâlâ şöyle buyurmaktadır: **“Allah’a hep beraber tevbe edin ey mü’minler ki, kurtuluşa eresiniz.”** [75] Peygamber efendimiz şöyle buyurmuşlardır: **“Günahtan tevbe eden, günahı olmayan kimse gibidir.”**

Tevbe günahı terketmeden, günahına pişman olmadan ve yaşadığı müddetçe o günaha bir daha dönmemeye azmetmeden sahih olmaz.

Tevbeyi sadakatle yapanın alâmetleri vardır: Kalp yumuşaklığı, çok ağlamak, ibadetlere devam, kötü arkadaşları terk, günah mahallerinden uzak durmak bunlardandır.

Günahta ısrar etmekten sakınmalısın. Bu, günah işleyip de hemen tevbe etmemektir. Her bir mü’mine vacip olan günahların büyüğünden küçüğünden sakınmaktır. Nasıl sakınmak? Herşeyi yakıp götüren yangından, her tarafı boğan sellerden, öldürücü zehirlerden sakınır gibi sakınmak. Günah işlememek, ona niyet etmemek, işlemeden önce onu söylememek, vuku bulduktan sonra da memnun olmamak sakınma cümlesindendir. Günah vaki olduktan sonra vacip olan onu örtmek ve ondan nefret ederek hemen tevbe etmektir.

Her vakitte tevbeyi yenilemen lâzımdır. Çünkü günahlar çoktur. Kul zâhirinde ve bâtınında sayısız günahlardan sâlim kalamaz. Hali güzel, yolu düzgün, ibadeti devamlı bile olsa bu böyledir. Sana bu konuda delil olarak günahlardan masum ve kemâli mutlak olmasına rağmen Resul-i Ekrem (s.a)’in her gün 70 defadan fazla tevbe ve istiğfar etmesi yeter.

Gece ve gündüz istiğfarı çok yapman lâzımdır. Özellikle seher vakitlerinde bunu daha fazla yapman lazımdır. Peygamber efendimiz şöyle buyurmuşlardır: **“Kim istiğfara devam ederse Allah ona her sıkıntıdan bir ferahlık verir, her darlıktan bir çıkış yolu açar ve ummadığı yerden onu rızıklandırır.”** Şu istiğfarı çok yap: (k.34) Yani: **“Rabbım beni mağfiret et, tevbemi kabul buyur. Tevbeleri kabul eden ve kullarına merhamet eden sensin.”** Sahabe-i kiram

Resul-i ekremin bu istiğfar sözünü bir oturmada yüz defa veya ona yakın söylediğini sayarlardı.

Yunus (a.s)'ın duasına da devam et. Bu dua şudur: (k.35).

Bunun ism-i azam olduğu söylenmiştir. Yine üzüntülü ve kederli bir kimse bunu söyleyecek olursa Allah o sıkıntıyı ondan giderir. Çünkü Allah Teâlâ bundan sonra şöyle haber vermiştir: "Onun bu duasını kabul ettik ve onu gamdan kurturdık. İşte biz mü'minleri böyle kurtarırız." [76]

Kalbinde ümit ve korku beraberce bulunsun. bunlar yakînin meyvelerinin en kıymetlilerindendir. Allah öne geçen kullarını bu sıfatla tanımlamıştır: **"Onların yalvardıkları bu varlıklar rablerine hangisi daha yakın olacak diye vesile ararlar. Onun rahmetini umarlar ve azabından korkarlar. Çünkü rabbinin azabı sakınmaya değer."** [77] Cenab-ı Hak bir hadis-i kudside şöyle buyurmuşlardır: **"Ben kulumun zannına göreyim. Öyleyse kulum benden ne istiyorsa ona göre zannetsin."** Yine Allah Teâlâ kudsî bir hadisinde şöyle buyurmuşlardır: **"İzzet ve celâlim hakkı için kuluma iki emniyeti (iki nimeti) ve iki korkuyu birden vermem. Eğer o dünyada benden emniyette olursa kullarımı dirilttiğim günde onu korkuturum. Dünyada benden korkarsa kullarımı topladığım zamanda onu emniyette kılarım."**

Recâ (ümit)'ın aslı Allah'ın rahmetinin genişliğini kalbin bilmesidir. Cömertliğini, fazlının büyüklüğünü, va'dinin güzelliğini kalbin idrak etmesidir ki, bunlar Allah'a itaat edenler içindir. Bu bilgiden bir sevinç hali meydana gelir ki, buna recâ denir, yani ümit.

Bundan beklenen meyve, iyiliklere daha fazla koşmaktır, ibadetlere daha fazla sarılmaktır. Çünkü ibadet insanı Allah'ın rızasına ve cennete kavuşturan yoldur.

Havf yani korku ise, Allah'ın celâlini, kahrını, kullarından hiçbirinin ibadetine, ihtiyacı bulunmadığını, azabının şiddetini ve acılığını bilmesidir ki, bunları kendine isyan edenlere haber vermiştir. Emrine karşı gelenler bu gibi sonuçlara çarpılacaklardır. Bu bilgiden de insanda bir ürperti meydana gelir ki, buna da havf denilir, yani korku.

Korkudan meydana gelmesi beklenen meyve de masiyetleri terketmek, günahlardan çok sakınmaktır. Çünkü masiyet insanı Allah'ın öfkesine ve cehenneme ulaştıran yoldur.

Her ümit ve her korku eğer kendine uygun bir ameli yaptırmıyorsa basiret erbâbına göre, gelip geçici heveslerden başka bir şey olamazlar. Bunlardan bir netice elde edilmez. Çünkü birşeyi gerçekten ümid eden kimse gereği neyse onu yapar. Birşeyden gerçekten korkan bir kimse de gereği ne ise onu yapar. İnsanlar üç kısımdır:

1. Rabbına dönüp onunla huzur bulanlar. Rabbının nurlarının kalbine doğması sebebiyle dünyevi arzularının karanlıkları silinmiş böyle bir kul için Rabbı ile söyleşmekten başka lezzet ve rahat kalmamıştır. Bunlar ancak Allah ile olunca rahat ederler. Böyle bir kulun recâsı yani ümidi şevk ve muhabbet, korkusu da ta'zim ve heybettir.

2. Bunların da kulluk vazifelerini ihmal etmeye hiç içleri rahat etmez, yasaklara meyledebilirler. Böyle bir kulun ümidi ve korkusu bir kuşun iki kanadı gibi birbirine eşit olması lâzımdır. Peygamber efendimiz şöyle buyurmuşlardır: **"Mü'minin korkusu ile ümidi tartılacak olsa ikisi birbirine eşit gelir. Mü'minlerin çoğunluğunun hali budur."**

3. Bunların da işlerinin karmakarışık olması onları bulandırmış, işlerindeki ölçüsüzlük alıp yürümüştür. Böyle bir kulun korkusunun ümidinden fazla olması lâzımdır ki, onu ma'siyetlerden alıkoysun. Ancak ölüm anında böyle kimselerin ümidinin fazla olması lâzımdır. Peygamber efendimiz şöyle buyurmuşlardır: **"Sizden hiçbiriniz Allah'a iyi zan beslemekten başka bir şekilde ölmesin."** Eğer halk arasında recâ yani ümid konusundan bahsedecek olursan yalnızca ümidden bahset geç. Bu da kulun sevabı gerektiren fiilleri yaptığında nail olacağı ecri, günahları terkettiği zaman ulaşacağı dereceleri söylemekten ibarettir.

İnsanlarla beraber oturduğunda mutlak ümidli olmak tarzında bir konuya dalmayasın. Bu da meselâ şöyle olabilir: "Kul günah işler Allah da affeder. Eğer günahlar olmasaydı Allah'ın affı ve hilmi meydana çıkmazdı. Evvelkilerin ve sonrakilerin günahlarının hepsi toplansa Allah'ın rahmeti yanında bir nokta gibi kalır." Bu benzeri gibi sözler doğrudur. Ancak böyle sözler insanların umumuna zarar verir. Belki onlara daha işlemedikleri hepsi serbetçe söylenmez, her sözün lâyık bulunduğu kimseler vardır.

Allah’ın rahmetinden ümit kesmeyesin. Allah’ın mekrinden de emin olmayasın. Bunlar günahların büyüklerindendir. **“Sapıklardan başkası Allah’ın rahmetinden ümidini keser mi?”** [78] **“Hüsrana uğrayanlardan başkası Allah’ın mekrinden emin olur mu?”** [79] Ümitsizlik, kalbi bütünüyle korku kaplayıp ümidden bir zerrenin kalmamış olmadır.

Allah’ın rahmetinden ümid kesen de Allah’ın mekrinden emin olan da Allah’ı tanımamışlardır. Bunların her ikisi de ibadeti terkedip masiyetleri işleyeceklerdir. Çünkü bu ne kadar ibadet ederse etsin muhakkak azaba çarpılacağına inanmıştır. Öteki de ne kadar günah işlerse işlesin ona bir zararı olmayacağına inanmıştır. Şekâvetin yakalanmasından ve kötü kazadan Allah’a sığınırız.

Kesin mağfiret olunacağına dair bir düşünceye sapmayasın. Bu da birinden **“Allah bütün günahları mağfiret eder”** [80] ayetini duyup bu yolda aldanmışlar gibi fikir yürütmektir. Meselâ “Allah’ın bize ihtiyacı yoktur, amellerimize de ihtiyacı yoktur, hazineleri sayısız hayırlarla doludur ve rahmeti herşeyi içine almıştır. Kullar ne kadar masiyetlerde ısrar edip iyi amelleri terketseler de Allah’a bir zararı olmaz. “Böyle düşünenler şöyle demektedirler: “Amellerin hiç bir faydası, günahların da hiç bir zararı yoktur.” Çok açıktır ki, bu Allah’a büyük bir iftiradır. Allah Teâlâ şöyle buyurmuştur: **“Kim zerre ağırlığınca bir iyilik işlerse onu görür. Kim zerre ağırlığınca bir kötülük işlerse onu görür.”** [81] Yine Allah Teâlâ şöyle buyurmuştur: **“Göklerdekiler ve yerdekiler Allah’ındır. Bu, kötülük işleyenleri işledikleriyle, iyilik yapanları da iyilikle mükafatlandırmak içindir.”** [82] Peygamber efendimiz şöyle buyurmuşlardır: **“Akıllı kimse nefsine boyun eğdirip, ölümden sonrası için çalışandır. Âciz de nefsini hevasına tabi kılıp Allah’tan bir sürü şeyler umup durmaya devam edendir.”**

Sen bu aldanmışlardan birine “Allah herkesin rızkını vermiyor mu, sen de çalışma otur, senin de rızkın gelsin” diyecek olursan seni alaya alır ve “olur mu böyle şey çalışmadan bir şey elde edildiğini kim görmüştür. Yalnızca çalışmak değil tükenesiye bütün gücünü harcaman bile bazan yetmez” derler. Halbuki Allah onların dünyadaki rızıklarını tekeffül etmiş, âhiretini tekeffül etmemiştir. Bu saydığımız

sakat düşünceler Allah'ın emir ve ikazlarını ters tarafından tutmaktan başka bir şey değildir.

Hasen Basri şöyle demiştir: "Rahmet ümidi ile oyalanmak bazılarını tuzağa düşürmüş, bu dünyadan eli boşlar olarak çıkıp gitmelerine sebep olmuştur. Yani salih ameller bakımından yoksul kimseler olmuşlardır." Hasen Basri yine şöyle demektedir: "Mü'min hep iyilik yapmaya devam etmiş fakat onu korku kaplamış, münafık da hep kötülük yapmaya devam etmiş o da emniyet toplamıştır. Buna rağmen mü'min sabah akşam Allah'dan korkmaya devam eder, bir taraftan amel işlemeye devam ederken bir taraftan da "acaba bu zayıf amellerle nasıl kurtulurum" der. Münafık da "insanların karalamaları çoktur. Kim ne derse desin ben mağfirete nail olacağım" der.

Peygamberler ve veliler Allah'ı tanımalarına ve O'na hüsn ü zanda bulunmalarına, amellerinin salih olmasına, günahlarının azlığına, hatta bazılarının hiç günahsız olmasına rağmen Allah'dan korkmanın ve ürpermenin son haddinde idiler. **"İşte onlar Allah'ın hidayete eriştirdiği kimselerdir. Sen de onların yoluna gir."** [83]

SABIR

Bir de sabırdan nasibin olsun. Çünkü bu işin temelidir. Sen bu dünyada bulunduğun müddetçe buna daima ihtiyacın vardır. Bu aynı zamanda yüksek ahlâk ve faziletlerdendir. Allah Teâlâ şöyle buyurmuştur: **“ Ey iman edenler! Sabırla ve namazla Allah’tan yardım isteyin. Çünkü Allah sabredenlerle beraberdir.”** [84] Yine Allah Teâlâ şöyle buyurmuştur: **“Sabrettikleri ve ayetlerimize kesinlikle inandıkları zaman onların içinden buyruğumuzla doğru yola ileten rehberler tayin etmiştik.”**[85] Yine Allah Teâlâ şöyle buyurmuştur: **“Şüphesiz ki, sabredenlere ecirleri hesapsız olarak verilecektir.”** [86] Rasul-i ekrem (s.a) şöyle buyurmuşlardır: **“sabır mü’minin ordularının kumandanıdır.”** Yine Peygamber efendimiz şöyle buyurmuşlardır: **“İstemediğin şeye sabretmekte bir çok hayırlar vardır.”** İbn Abbas vasiyyetinde şöyle demiştir: **“Bilesin ki, Allah’ın yardımı sabırla beraberdir. Kurtuluş sıkıntı ile beraber, kolaylık da zorlukla beraberdir.”**

Bilesin ki, bir insanın mutlu olması Allah’a yakın olmasına bağlıdır. Bu da insanın hakka uyup batıldan kesinlikle sakınmasından başka bir yolla ele geçmez. İnsan nefsi, fıtratı icabı hakkı sevmez, batıla meyeder. Mutluluğu elde etmeye çalışan kinsenin ise sabra daima ihtiyacı vardır. Bu bazan nefsi hakka uymaya mecbur etmek, bazan batıldan alıkoymak suretiyle olur.

Sabır dört kısımdır:

1. İbadetlere sabır. Bu da batıldan ihlâs ve kalp huzuru ile elde edilir. Zâhirde ise ibadetlere devam, ibadetini içten gelerek ve neş’e ile edâsı ve sünnete göre yerine getirilmesi ile devam eder.

İnsanı ibadetlere sabırla devam etmeye Allah’ın iyilikleri va’dettiği acil ve süreli sevaplar sevkeder. Kim bu şekilde sabra devam ederse, Allah’a yaklaşır. Bundan sonra ibadetlerde tanımlanması imkânı bulunmayan bir tat, bir lezzet ve sıcaklık bulur. Böyle bir kimse Allah’tan başka hiç kimse ile teselli bulamaz.

2. Masiyetlerden sakınmaya sabır. Bu da zâhiren masiyetlerden sakınmak, masiyetlere düşecek şeylerden uzak durmakla gerçekleşir. Bâtınen ise masiyetleri gönlünden geçirmemekle, onlara hiç bir şekilde meyletmemekle gerçekleşir. Çünkü günahın başı o günahın gönle gelmesidir. Eğer eski günahlarını hatırlamakla bir

korku ve pişmanlık meydana geliyorsa bu iyidir. Korku ve pişmanlık meydana gelmiyorsa terki daha iyidir. İnsanı sabrın bu nev'ine muvaffak kılan şey de Allah'ın âsilere haber verdiği acil ve süreli cezalardır. Kim sabra bu şekilde devam ederse, masiyetlerden uzak durma nimetini Allah ona ihsan eder. Böyle bir kimse için ateşe girmek, günah işlemekten daha kolay gelir.

3. Sevilmeyen şeylere sabretmek. Bu da iki türlüdür.

a. Vasıtasız olarak doğrudan doğruya Allah'tan gelen hastalık, belâ, mala ziyan gelmesi, sevdiği, yakınları ve arkadaşlarının ölümü gibi şeylerdir. Bu gibi şeylere sabır bâtınen onlar için feryadı ve sızlanmayı bırakmakla, zâhiren de bu konuda halka sızlanmayı bırakmakla olur. Hastalandığı zaman doktora müracaat etmek, üzüldüğü zaman gözden yaş gelmesi buna zıt düşmez. Ancak feryad etmek, üstünü başını yırtmak ve yüksek sesle ağlamak böyle bir sabırla bağdaşmaz.

İnsanı böyle bir sabra şunları bilmek muvaffak kılar. Feryad da kendi başına bir elem vericidir. Bu ise insanın sevabını giderir, cezayı gerektirir. Elinden bir şey gelmeyen kulları Allah'tan gelen bir şeye şikayet etmek hamakat sayılır ve bu bir çok kimselerin vasfıdır. Bununla beraber şikayete devam herşeyin idaresini elinde tutan Allah ile yetinmemek demektir. Aynı zamanda başına bir şey gelen kimse buna sabrettiği takdirde Allah'ın ona ne büyük sevablar vereceğini düşünmelidir. Çünkü Allah ona, onun faydasına olacak şeyi ondan daha iyi bilmektedir. Allah Teâlâ şöyle buyurmaktadır: **"Andolsun ki, sizi biraz korku, açlık, mallardan, canlardan ve ürünlerden kısıtlama ile imtihan eder, deneriz. Sen sabırlı davrananlara müjdele. İşte o sabredenler kendilerine bir bela geldiği zaman "Biz Allah için varız ve biz sonunda yine O'na döneceğiz" derler. İşte rablerinden bağışlamalar ve merhametler hep onlaradır. Ve yalnızca onlar doğru yolu bulmuşlardır."** [87]

Sabra bu şekilde devam eden kimseye Allah Teâlâ teslimiyyetin tadını tattırır ve ondan razı olmak suretiyle onu ferahlığa erdirir. Rızanın ne demek olduğundan ileride bahsedeceğiz.

b. İnsanlardan gelen ezaya sabretmektir. Bu da insanın haysiyetini ilgilendiren konularla, malını ilgilendiren konularda eza görmesidir.

Belânın bu türlüsüne sabır şöyle olur: Eğer sana bu ezayı yapan kimse bir müslümansa ona buğz etmiyeceksin. Onun kötülüğünü

istemeyeceksin, ona beddua etmeyeceksin, onu siygaya çekmeyi düşünmeyeceksin. Yumuşaklıkla, tahammül ile, onu affetmekle ve geçivermekle, dünyada Allah'ın sana yardımı sonra Allah'ın sevabına nailiyetle yetinmen lâzımdır.

Sabrın böylesine öfkeyi yutanlara, insanların ezalarına sabredenlere ve onları affedenlere Allah'ın va'dettiği mükâfatı düşünmek muvaffak kılar. Allah Teâlâ şöyle buyurmuştur: **"Kim affeder ve düzeltirse ecri Allah'adır. Allah zâlimleri sevmez."** [88] Yine Allah Teâlâ şöyle buyurmuştur: **"Sabreden ve mağfiret edene gelince işte bu işlerin zorlarındandır."** [89] Peygamber efendimiz şöyle buyurmuşlardır: **"Öfkesinin gereğini yapmayı istediği halde öfkesini yutan kimsenin kalbini Allah güven, iman ile doldurur."** Yine Peygamber efendimiz şöyle buyurmuşlardır: **"Kıyamet gününde bir çağırıcı çağırır; 'ecri Allah'ta olanlar kalksınlar' insanları affedenler kalkarlar."**

Sabra bu şekilde devam edenlere Allah güzel ahlâkı ihsan eder. Bu da faziletlerin başı, bütün kemalâtın temelidir. Peygamber efendimiz şöyle buyurmuşlardır: **"Mizanda güzel ahlâkdan daha ağır gelecek hiç bir şey yoktur. İnsan güzel ahlâkı ile çok namaz kılan ve çok oruç tutan kimselerin derecesine gelebilir."** Peygamber efendimiz yine şöyle buyurmuşlardır: **"Sizin bana en sevimliniz ve kıyamet gününde meclisi bana en yakın olanınız ahlâkı en güzel olanlarınızdır."** İbn Mübarek şöyle demiştir: **"Güzel ahlâk yüz temizliği, iyiliği herkese yapmak ve kimseye kötülük etmemektir."** İmam Gazzali şöyle demiştir: "Güzel ahlâk insanın içine yerleşmiş bir durumdur. Ondan güzel fiiller kolaylıkla meydana çıkar."

4. Arzulara karşı sabır. Bu da dünya lezzetlerinden nefsin arzu ettiği herşeye sabırdır. Bu konuda tam mânâsıyla sabır şöyle gerçekleşir: Bâtınen nefsini dünya lezzetleri üzerinde düşündürmeyeceksin, onlara meylettirmeyeceksin, zâhiren de bunları elde etmeye ve ulaşmaya çalışmayacaksın. İnsanı buna şunları bilmek başarılı kılar: Dünyevî arzulara kapılmak insanı Allah ile meşguliyetten alıkoyar, ona ibadete fırsat vermez. Böyle bir kimse şüphelilere ve haramlara kolaylıkla düşebilir, dünya sevgisine kapılır, hırsa düşer, dünyada ebedi kalmak ister ve hayatını ona göre düzenler, lezzetlerinden doya doya istifade etmek ister. Bunları

düşünen kimse arzularını frenlemesini bilir. Ebu Süleyman Dârânî şöyle demiştir: “Bir tek arzuyu terketmek kalb için ber senelik ibadetten daha faydalıdır.” Dünyevî arzulara karşı sabretmeye devam eden kimsenin kalbinden Allah dünya sevgisini çıkarır, böyle bir kimse bazı âriflerin dediği gibi şöyle demeye başlar: “İstediğimi terketmeyi istiyorum fakat isteyecek bir şey bulamıyorum.” Başarıya ulaştıran ancak Allah’tır.

ŞÜKÜR

Allah'ın verdiği bütün nimetlere de şükret. Zâhirinde ve bâtınında, dininde ve dünyanda nimet olarak ne varsa bunların hepsi Allah'tandır. Allah Teâlâ şöyle buyurmuştur: **"Üzerinizde nimet olarak ne varsa hepsi Allah'tandır."** [90]

Allah'ın senin üzerinde öyle nimetleri vardır ki, bunların şükrünü eda etmek bir tarafa, yalnızca sayamazsın bile: **"Eğer Allah'ın nimetini sayacak olsanız bunu sayıp bitiremezsiniz."**[91]

Eğer hasta bir fakir, Allah'ın, üzerindeki nimetini düşünse fakrın acısına sabretmeyi unutur, yalnızca bu nimetin şükrüyle meşgul olurdu. Bu sebeple Rabbına şükür olarak ne yapabiliyorsan yap. Ona lâyık şükrü yapamadığını ve yapamayacağını daima itiraf et.

Şükür elde mevcut nimetin devamına, elde olmayan nimetin de ele gelmesine sebeptir. Allah Teâlâ şöyle buyurmuştur: **"Eğer şükrederseniz, muhakkak surette artırırım."** [92] Allah kendisine şükreden bir kulundan nimetini çekip-almaktan çok yücedir: **"Allah bir topluma verdiği nimeti değiştirecek değildir, onlar kendilerindeki değiştirinceye kadar."** [93] Yani o nimete yaptıkları şükrü değiştirinceye kadar demektir. Allah Teâlâ kitabının bir çok yerinde kendisine şükredilmesini emretmiştir: **"Size verdiklerimizin temiz olanlarından yiyin ve eğer Allah'a tapıyorsanız O'na şükredin."** [94] Yine Allah Teâlâ şöyle buyurmuştur: **"Rabbınızın rızkından yiyin ve O'na şükredin."** [95] Peygamber efendimiz şöyle buyurmuşlardır: **"Sizden her birinizin zikreden bir dili, şükreden bir kalbi olsun."** Yine Peygamber efendimiz şöyle buyurmuşlardır: **"İman iki yarımdır; bir yarısı sabır, diğer yarısı da şükürdür."**

İlim ve sıhhat gibi hususi nimetlere şükretmen gerektiği gibi, peygamberlerin gönderilmesi, kitapların indirilmesi, gökyüzünün yükseltilmesi, yeryüzünün de serilmesi gibi umumi nimetlere de şükretmen lazımdır.

Kalbin nimetleri tanıması ve bunların yalnızca Allah'tan olduğunu bilmesi, aynı zamanda bunların ona kendi gücü ve kuvvetiyle değil, Allah'ın fazlı ve rahmetiyle gelmiş olduğunu idrak etmesi şükürdür. Şükrün en üstün sınırı Allah'ın verdiği bütün nimetlerin her biri için, o nimete göre şükretmendir. Eğer böyle yapmazsan Allah'a âsi olursan

nankörlük etmiş olursun. İşte bu vakit nimet nıkmet ile değiştirilir. Eğer bir kimse üzerinde Allah'ın nimeti devam ettiği halde isyanına devam ediyorsa bu kimse müstedrecdir, yani Allah bu kimseye belirli bir süreye kadar mühlet vermiş demektir. Allah Teâlâ şöyle buyurmaktadır: **"Biz onları bilmedikleri bir yönden yavaş yavaş azaba yaklaştırırız."** [96] Yine Allah Teâlâ şöyle buyurmaktadır: **"Onların günahları artsın diye biz yaptıklarını kaydetmekteyiz."** [97] Peygamber efendimiz şöyle buyurmuşlardır: **"Allah zâlimin yaptıklarını yazmaya devam eder. Bir yakaladıktan sonra zâlim kurtulup kaçamaz."**

Allah'ı çok senâ etmek, bir nimet geldiğinde sevinmek de şükür cümlesindendir. Çünkü her bir nimet Allah'a yaklaşmak için bir vesiledir. Yahut her bir nimet Allah'ın kuluna değer verdiğinin bir alâmetidir.

Nimet küçük de olsa onu büyük saymak da şükür cümlesindendir. Cenab-ı Hakk'dan rivayet olunduğuna göre O peygamberlerinden birine şöyle demiştir: "Ben sana üzerinde işaret bulunan bir tek daneyi de göndermiş olsam seni onunla zikretmişim demektir. Sen de onunla Bana şükret." Yahut onun karşılığında bana şükret.

Dini konularda sözü kendini övmeye kaydırmamak şartıyla üzerindeki nimeti anlatmak, dünyevi konularda da dünya nimetiyle böbürlenme havasına girmemek şartıyla Allah'ın nimetini zikretmek de şükür cümlesindendir. Ameller niyetlere göredir. Hayrın tamamı her hal ü kârda sâlih selefe uymaktadır. Allah en bilendir.

ZÜHD

Dünya sevgisini kalbinden at. Zühd bu demektir. Bu insanın mutluluğunun müjdecisi, Allah dostluğunun alâmetidir. Nitekim **dünya sevgisi bütün günahların başıdır.** Aynı şekilde dünyayı sevmemek bütün ibadetlerin ve iyiliklerin başıdır. Senin dünyayı terketmen için Allah'ın Kur'an'da dünyayı aldanma metaı diye anmış olması yetmelidir. Hasen Basri şöyle demiştir. "Aldanma metaı, nebatın yeşili ve kızların oynaması gibidir."

Ebû Tâlib-i Mekkî şöyle demiştir: "Metâu'l-gurur, yani aldanma metaı kokmuş bir cifenin adıdır. Allah bunu dünyada boş ve oyuncak şeylere tahsis etmiştir ki, aklı olan kimse bunlara bakmaz, beyinsiz cahilden başkası da bunları elde etmek için olmadık işkencelere katlanmaz. Çünkü Allah şöyle buyurmuştur: **"Şu dünya hayatı oyun ve boş şeyden başka bir şey değildir."** [98] Buna benzer ayetler çoktur.

Dünya sevgisini kalpten çıkarmak, ehli yanında dünyada girilmiş bir cennetir. Allah'ın göğüzlerini marifet ve yakîn nurlarıyla aydınlatıp açtığı kimselerden başkası buna güç yetiremez. Peygamber efendimiz şöyle buyurmuşlardır: "Nur kalbe girdiği zaman kalb açılır ve genişler." Dediler ki,"bunun alameti var mıdır?" peygamber efendimiz: "Evet şu aldanma yurduna uzak durmak ve ebediyyet yurduna yönelmektir." Peygamber efendimiz şöyle buyurmuşlardır: "Dünya sevgisini kalpten çıkarmak, kalbi rahatlatır, bedeni huzura kavuşturur. Dünyaya yönelmek ise arzu ve üzüntüyü artırır." Peygamber efendimiz şöyle buyurmuşlardır: **"Dünyayı terket Allah seni sevsin."**

Zühdün aslı dünyanın horluğunu ve zararlarını kalbin bilmesidir ki, eğer dünya Allah nazarında bir sivrisineğin kanadına denk olsaydı Allah kâfire bir yudum su bile içirmezdi. Yine dünya lânetlenmiştir, ondaki şeyler de lanetlenmişlerdir. Bunlar içinde Allah için olanlar müstesnadırlar. Dünyada kendine yetenden fazlasını alan bir kimse kendi helâkini almıştır fakat haberi yoktur. Dünya hakkındaki bu bilgilerden meydana gelmesi gereken meyva, bâtınen dünyaya meylin terkedilmesi, zâhiren de dünya lezzetlerinden doyasıya ve kanasıya almaktan uzak durulmasıdır.

Zühdün derecelerinin en yükseği dünyadan birşeyi almak, onu bırakmaktan Allah'a daha sevimli ise ancak bu şartla bir şey almaktır. Bu iki derece arasında bir çok dereceler vardır.

Dünya sevgisini kalbinden gerçekten atan zâhidin alâmetleri vardır. Bunlardan biri elindekine sevinmemek, kaybettiğine üzülmemektir. Bir başka alâmeti de dünyayı kazanma meşguliyeti onu Allah katındaki daha hayırlı mükâfatdan gafil etmemektir.

Dünya sevgisini ve para sevgisini kalbinden çıkar. Bir dereceye gel ki, dünya senin nazarında taş ve çöp gibi olsun. İnsanlar nazarında makam-mansıp sahibi olma sevgisini de kalbinden çıkar at. Onların seni övmesiyle yermesi senin nazarında bir olsun. Çünkü makam-mansıp sevgisi, insan için mal sevgisinden daha zararlıdır.

Yalnız bu ikisi dünya sevgisinin alâmetidir. Makam-mansıp sevgisinin aslı büyük tanınmayı, daima itibar görmeyi ve yüceltilmeyi istemektir. Büyüklük ise yalnızca Allah'ın sıfatlarındandır. Bunu elde etmek isteyen bir kimse Allah ile tartışmaya girmiş demektir. Mal sevgisinin aslı ise dünya lezzetlerine doyasıya, kanasıya dalmaktır. Bu da hayvanların sıfatlarındandır. Cenab-ı Hak bir hadis-i kudsisinde şöyle buyurmuştur: **"Azamet benim izârım, kibriya da ridamdır. Kim bunlardan birinde benimle tartışmaya girerse onu cehennem ateşine atarım."** Peygamber efendimiz şöyle buyurmuşlardır: **"İki aç kurdu bir koyun sürüsüne salacak olursan, bunlar bir müslüman adamın dinini makam ve mal sevgisinin bozduğundan daha fazla bozamazlar."**

Dünyadan daima en azla yetinmeyi tercih et. En zaruri olan miktar ne ise onunla yetin. Giymende, yemende, evlenmende, barınma ve diğer ihtiyaçlarında buna dikkat et.

Dünya lezzetlerine alabildiğine dalıp da sakın bunlardan sonra 'ben zahidim' deme. Allah katında geçersiz delillerle kendini aldatmış olursun. Yanlış işlerine uzak yorumlarla doğru deliller aramaktan vazgeç. Rasul-i ekrem ve bütün peygamberler, onların izinden yürüyen Allah dostları dünyayı elde edebilme imkânına sahip bulundukları halde helalin bile en az miktarı ile yetindiler. Onları azıcık tanıyan bir kimse bunu anlar ve kabul eder. Eğer zühde güç yetiremiyorsan dünyaya daldığını söylemeye mecbur değilsin. Ancak hırsı bırak ve orta yolu tut. Fakat zühd iddiasında bulunma. Dünyayı

meşru yoldan kazanmak için çalışmak dinimizde günah değildir. Ancak zühd bunun üzerinde bir makamdır.

Allah bize dünya nimetlerine alabildiğine dalmayı farz kılsaydı insanın avret mahallini örtmek için bir bez parçası ile açlığını giderecek bir lokmanın bulunmadığı bir devirde acaba ne yapardık bilemiyorum. Allah bizi kendine döndürsün. Âmin.

TEVEKKÜL

Allah'a tevekkül et yani O'na güven. Kim Allah'a güvenirse Allah ona yeter. Onu her şeyden ihtiyaçsız kılar ve dost edinir: **"Kim Allah'a güvenirse Allah ona yeter."** [99] Tevekkül kalbe yerleşen tevhidin gerçekten yerleştiğinin alâmetidir. Kalbte kök salmış, kalbi kaplamış olduğunun delilidir. Allah Teâlâ şöyle buyurmuştur: **"O doğunun ve batının Rabbıdır ki, O'ndan başka tanrı yoktur. "O'nu vekil edin."** [100] Eğer buna dikkat edecek olursan Cenab-ı Hak nasıl önce rububiyetini anlatıyor, sonra uluhiyetinin birliğini anlatıyor sonra da O'na güvenilmesini istiyor. Buna göre yaratıkların tevekkülü terketmeleri için bir mazaret söz konusu değildir. Allah kullarına tevekkülü emretmiş ve buna teşvik etmiştir: **"Mü'minler Allah'a tevekkül etsinler."**[101] Yine Allah Teâlâ şöyle buyurmuştur: **"Allah'a tevekkül et. Şüphesiz ki Allah tevekkül edenleri sever."** [102] Peygamber efendimiz şöyle buyurmuşlardır: **"Eğer siz Allah'a gerçek mânâsıyla tevekkül etseniz, kuşlar gibi rızıklandırılırdınız. Onlar her sabah aç gider tok dönerler."**

Allah'a tevekkül etmenin aslı her şeyin Allah'ın kudretiyle olduğunu kalbin bilmesidir. Faydalı ve zararlı, üzen veya sevindiren her şey Allah'tandır. Eğer bütün yaratıklar bir kimseye fayda vermek için bir araya gelseler, yalnızca Allah'ın onun için yazdığı bir şeyle ona fayda verebilirler. Yine bütün yaratıklar bir kimseye bir şeyle zarar verebilmek için biraraya gelseler yalnızca Allah'ın onun için yazdığı birşeyle zarar verebilirler.

Tevekkülün sıhhatinin şartı, Allah'ın sebep kıldığı bir şeyle Allah'a âsi olmamandır. Yasakladığı bir şeyden sakınman, sana emrettiği bir şeyi her anında O'na güvenerek yapman, O'nun yardımına sığınman ve işi O'na bırakmandır. Sebeplerden birine sarıldıysan ve eğer Allah'a tam itimadın varsa bu sebebin başarılı olmaması senin tevekkülüne bir zarar vermemelidir. Evet tevekküle gerçekten ulaşan bir kimse dünyevi sebeplere güvenmez. Ancak sebeplerin tamamını terketmek ise Allah'a tam mânâsıyla yönelmiş, kalbi Allah'tan başkalarından tamamen temizlenmiş kimselerden başkası için doğru olmaz. Yine böyle bir kimse sorumluluğunu üzerine aldığı kimseleri sefil etmez, zâhiren sebeplere sarılır. Peygamber efendimiz şöyle

buyurmuşlardır: **“İnsana günah olarak aile efradını sefil etmesi yeter.”**

İnsanın bir miktar malının bulunması ve hastalandığı zaman tedavi olması tevekküle mani değildir. Bu, insanı müstağni kılanın, fayda ve zarar verenin yalnızca Allah olduğuna inanan kimseye göredir. Peygamber efendimiz aile efradı için caiz olduğunu beyan etmek için bir miktar mal bulundurmuştur.Ancak kendisi için ertesi güne hiç bir şey bırakmamıştır. Eğer başkası onun için yarına bir şey bırakmışsa, farkına varınca ondan men etmiştir. Peygamberimize ümmetinden cennete hesapsız girecek 70 bin kişinin kimler olduğu sorulduğunda, onlar tedavi olmazlar, dağlamazlar (bir tedavi biçimi) hiç birşeyde uğursuzluk saymazlar ve rablerine tevekkül ederler.

Sadık tevekkülün üç alâmeti vardır:

1. Allah’tan başkasından hiç bir şey ummamak, O’ndan başkasından korkmamaktır. Bunun alâmeti yaratıklardan emir veya sultan kim varsa bunlardan korkulduğu vakit hakkı açıkca söylemektir.
2. Kalbine rızık düşüncesi girmemesidir. Çünkü Allah’a tevekkül eden kimse, rızkının Allah’ın garantisinde olduğunu bilir. Yine mütevekkil bir kimse rızkı bulduğu zaman nasıl olursa, kaybettiği zaman da öyle olur. Belki daha fazla rahat olur.
3. Kalbine bir korku geldiğinde muzdarip olmamak, sarsılmamaktır. Çünkü bilmelidir: “Onun kaçırdığı bir şey ona gelecek değil, ona gelecek bir şey de başka bir yere gidecek değildir.”

Seyyidim Şeyh Abdülkadir Geylâni Hazretleri kader hakkında konuşurken üzerine büyük bir yılan düştü. Oradakilerin yılandan korkarak halleri değişti. Yılan, Abdülkadir Geylani’nin boynuna dolandıktan sonra bir yeninden girdi diğerinden çıktı. Hazret yılan gelmeden önce nasıl idiyse yılan gelince de aynı şekilde idi. Sözünü kesmeden sohbetine devam etti.

Meşayihden birini yırtıcıların önüne atıp, parçalayıp yedirmek istemişler, fakat yırtıcılar ona zara vermemişlerdi. Ona soruldu: “Şu yırtıcı hayvanın önüne atıldığın zaman neyi düşünüyordun?” Cevabında dedi ki: “Fıkıhta yırtıcıların artığının hükmünün ne olduğunu düşünüyordum.” Allah bize yeter. O güzel vekildir.

ALLAH SEVGİSİ

Allah'ı sev. Bir derecede ki, O'ndan başka hiçbir şey sana O'ndan daha sevgili olmasın. Hatta tek sevdiğin O olsun.

Sevginin varlığının sebebi sevilenin tarafındandır. Bu ya onun kemâlinden dolayı ya da ondan bir fayda geldiğinden dolayı olur.

Eğer sen birşeyi kemâlinden dolayı seviyorsan, kemâl, cemâl ve celâl Allah'a mahsustur ve bu sıfatlarından O'nun eşi ve ortağı yoktur. Eğer bazı varlıklarda devre devre kemâl ve güzellik görüyorsan, onları kemâle erdiren ve güzelleşitiren Allah'tır ve onlardaki güzellik Allah'a aittir. Çünkü onlara varlık veren, akıl almaz sanatlarla süsleyen O'dur. Eğer o onları var etmeseydi hiçbiri kendi kendine varolmayacaktı. Eğer sanatının çirkinler olacaklardı.

Eğer bir fayda dolayısıyla seven kimse isen görmen lâzımdır ki, hiç bir ihsan, hiçbir nimet, hiçbir ikram Allah'tan başkasından değildir ve olamaz. Senin ve diğer yaratıkların üzerinde nimet olarak ne varsa hepsi Allah'tandır. Bunların hepsini veren O'dur. Bütün bunlar O'nun cömertliğinin ve sonsuz ihsanının eserleridir. Şimdi sen yalnızca senin üzerindeki O'nun elindendir. Seni yerdiren ve içiren, rızkını üzerine alan, barındıran ve sığındıran, çirkin taraflarını görüp örten, mağfiret istediğin zaman mağfiret eden, sendeki iyiliği görünce çoğaltıp meydana çıkaran O'dur. Sen O'na O'nun başarılı kılmasıyla ve O'nun yardımıyla itaat edebiliyorsun. Gayblerde senin ismini anan, kalblere seni sevdiren hep O'dur. Sen O'na O'nun nimetiyle isyan ediyorsun da O'nun ihsanı senden rızkını kesmiyor. Bütün bunlar böyle iken sen nasıl O'ndan başkasını sevebilirsin ve böyle bir yüce ve şefkatli Rabba isyan etmek sana nasıl yakışır!

Allah'ı sevmenin aslı O'nu tanımaktır. Bunun meyvesi ve derecelerinin en aşağısı ise kalbine hakim olan şeyin Allah sevgisi olmasıdır. Bu konuda doğruluğun ayarı halk içinde en çok sevdiğin kimse seni Allah'ı öfkelendirecek bir şeye çağırdığı zaman, yahut Allah'a ibadetlerinden birini terke çağırdığı zaman ona uymaman ve Allah'ın rızasını kazandıracak şey ne ise onu yapmandır. Allah'ı sevme derecelerinin en yükseği ise Allah'tan başka hiç bir varlığın sevgisinin kalbinde bulunmamasıdır. Bir mümin için bundan üstün bir şey yoktur. Eğer bu, hakikatiyle bir kulda tecelli ederse o kul

beşeriyyetini tümüyle unutur, Allah sevgisine dalar ve O'ndan hiç birşeyi görmez.

Bilesin ki, Rasul-i Ekrem (s.a)'i, peygamberleri, Allah'ın sâlih kullarını ve Allah'a ibadete yardımcı şeyleri sevmek Allah'ı sevmek cümlesindendir. Peygamber efendimiz şöyle buyurmuşlardır: **"Allah'ı size daima vermekte olduğu nimetlerinden dolayı, beni Allah'ı sevdiğinizden dolayı, ehl-i beytimi de beni sevdiğinizden dolayı seviniz."** Yine Peygamber efendimiz (s.a) şöyle buyurmuşlardır: **"Benim için birbirlerini sevenlere, benim rızam için birbirleriyle oturanlara, benim rızam için birbirlerini ziyaret edenlere, mallarını birbirlerine benim rızam için bol bol verenlere muhabbetim vacib olmuştur. Yani onları muhakkak severim."**

Gerçek muhabbetin alâmetleri vardır. Bunların en büyüğü ve en üstünü Rasul-i Ekrem'e bütün sözlerinde, fiilerinde ve ahlâkında tam manasıyla tabi olmaktır. Allah Teâlâ şöyle buyurmuştur: **"De ki, eğer siz Allah'ı seviyorsanız bana tabi olun ki, Allah da sizi sevsin."** [103] Rasul-i Ekrem'e tabi olmak Allah sevgisinden dolayıdır. Eğer bu bağlılık çok ise Allah sevgisi de çok, az ise Allah sevgisi de az demektir.

Allah'ın hükmüne razı olmalısın. Çünkü kazaya rıza Allah'ı sevmenin ve onu tanımanın meyvesidir. Seven sevdiğinin fiiline acı da olsa, tatlı da olsa rıza gösterir. Bir kudsi hadiste Cenab-ı Hak şöyle buyurmaktadır: **"Kim benim kazama razı olmaz, belama da sabretmezse benden başka bir rab arasın."** Peygamber efendimiz şöyle buyurmaktadır: **"Allah bir topluluğu sevdiği zaman onlara imtihan gönderir, razı olana rıza, razı olmayana da öfke vardır."**

Bu sebeple ey mü'min kardeşim, sana gereken; hidâyete erdiren ve dalâlete düşürenin, said veya şaki kılanın, yaklaştıran ve uzaklaştıranın, verenin ve vermeyenin, alçaltan ve yükseltenin, fayda ve zarar verenin Allah olduğunu bilmendir. Bunu bilip buna inanmış isen Allah'a hiç bir yaptığında zâhiren ve bâtınen âsi olmamalısın. İtiraz etmek demek "bu niye böyle oldu demektir, bu niçin böyle oldu demektir, bu şöyle olmalı değil miydi, falan kimsenin ne günahı vardı da başına bu geldi" demektir. Bütün bunlardan sakın.

Allah'a mülkünde itiraz eden kimseden daha cahil kim olabilir. Saltanatında O'nunla tartışan kimseden daha zavallı kim olabilir. Halbuki kul bilmelidir ki, yaratmak ve emretmek, hükmetmek ve

yönetmek, dilediğini yapmak Allah'a mahsustur. **"Yaptığından hiç kimse O'na hiç bir şey soramaz fakat kullar sorguya çekilirler."** [104] Halbuki sen bundan da öte Allah'ın bütün fiilleri, daha sağlam ve ikinci şekli bulunmayacak şekilde tahakkuk ettiğine inanman lazımdır. O'nun yaptığından daha âdil, daha üstün, daha mükemmel hiç bir şey olamaz.

Bu Allah'ın fiillerine icmâli olarak razı olmanın hükmüdür. Tafsîlî şekli ise, bunların seninle ilgili olanı iki kısımdır:

Birincisi; sıhhat, zenginlik gibi iyi gelen durumlardır ki, bu gibi hallerde Allah'ın sana bir gazabı bulunduğu tasavvur olunmaz, ancak durumu senden daha iyi birine bakar da "niye o benden daha zengin?" dersen bu olmaz. Bu durumda sana vacip olan Allah'ın taksimine yani sana verdiğine razı olmandır. Çünkü Allah mülkünde neyi dilerse, kime ne kadar vermek isterse o kadar verir. Yahut senin için en hayırlı ve en uygun olanı seçip vermiştir diye itikat etmelisin.

İkincisi; musibetler, hastalıklar ve maddi sıkıntılar ki, bunlar sana hiç iyi gelmez. Bunlar geldiğinde sana gereken sızlanmamak ve bunlar niye geldi dememektir. Sana yaraşan, razı olup teslimiyet göstermektir. Eğer buna gücün yetmiyorsa sabret ve mükâfatını Allah'tan bekle. Peygamber efendimiz şöyle buyurmuştur: "Allah'a O'ndan razı olarak kulluk yap. Buna gücün yetmezse sevmediğin şeylere sabret. Bunda çok hayır vardır."

Böyle durumlarda rıza hali bazı ahmak kimselerin vazifelerini terkedip günahlara dalarak bir huzur haline girmeleri demek değildir. Çünkü masiyetleri işlemek, Allah'ın emirlerini terketmek, Allah'ı öfkelendiren şeylerdendir. İnsan Allah'ın razı olmayacağı birşeyi yaparak nasıl rızaya erebilir! Allah Teâlâ şöyle buyurmuştur: **"Eğer küfrederseniz Allah'ın size ihtiyacı yoktur. Fakat O kullarının küfrüne razı olmaz. Eğer şükrederseniz sizden razı olur."** [105] Bu zavallı kendinden razı olur da Allah ondan razı oldu sanır. Bir insanın hem kendinden hem Allah'dan razı olması aynı yerde toplanacak şeylerden değildir.

Bu konuda söylenecek en güzel sözü İmam Gazzali Hazretleri Ebu'l-feth ed-Dimaşkî'ye yazdığı mektubunda söylemiştir: "Rıza, Allah'ın yaptığı bir işe bâtınen razı olman, zâhiren de Allah'ın rızasını kazandıracak şeyi yapmandır. Kul kendinden ne kadar rıza bulunduğunu anlamak istiyorsa, musibetler, maddi sıkıntılar

geldiğinde, hastalıklar şiddetlendiğinde kendini kontrol etsin. Rızayı ya bu durumda bulun veya kaybeder.

Zamane çocuklarının sefillerine ‘niye ibadeti terkedip masiyetleri işliyorsunuz?’ diye sorduğun zaman, ‘bu Allah’ın bizim için hükmettiğidir. Bu O’nun takdiridir. Bize bundan dönüş yoktur. Biz bundan başka elinden bir şey gelmeyen çaresiz kullarız’ derler. Bu Cebriyye’nin yoludur. Bunlara göre Peygamberlerin gönderilmesinin, kitapların indirilmesinin bir faydası yoktur. Bu ne kadar şaşılacak bir şeydir ki, böyle zavallılar Allah’a karşı delil getirme derdine düşmüşler, bir de O’na inandıklarını söylemektedirler. Halbuki kimsenin altından kalkamayacağı huccetler Allah’ındır. Bundan başka bir müslüman “Eğer Allah dileseydi ne biz ne de babalarımız şirk koşardı. Hiç bir şeyi de haram saymazdı” diyen müşriklere nasıl benzeyebilir. Yahut bir müslüman Allah’ın şu hitabını nasıl yok sayabilir: “Onlara de ki, eğer bir bildiğiniz varsa önümüze çıkarın da bakalım. Hayır siz yalnızca zannın peşinde gidiyorsunuz ve siz utanmadan yalan söylüyorsunuz.” [106]

Sonra müşrikler Allah’a döndükleri zaman bu geçersiz huccetleri fayda vermeyecek, aksine şöyle diyeceklerdir: “Rabbımız bize şekavetimiz galip geldi ve biz sapıklar topluluğu olduk.” [107] Yine şöyle diyeceklerdir: **“Rabbım biz gördük ve işittik. Bizi dünyaya geri çevir de işe yarayacak amel işleyelim. Çünkü biz artık yakînen inandık.”** [108] Ancak bunu çaresiz kaldıkları zaman söyleyecekleri için bir faydası olmayacaktır.

Bilesin ki, dua ve duada ısrar rızaya mani değildir. Aksine duaya devam etmek rızanın kendisidir. Nasıl olmaz ki, duaya devam etmek, o kimsenin tevhid ehli olduğunun en büyük alâmetidir ve bu kulluk dilidir. Kullukta hakikate ermenin ünvanı, Allah’a çok yaklaşır. Peygamber efendimiz (s.a) şöyle buyurmuşlardır: “Dua ibadetin iliği, mü’minin silâhı, göklerin ve yerin nurudur. Kim Allah’tan bir şey istemezse Allah ona gazap eder.” Allah Teâlâ şöyle buyurmuştur: **“Güzel isimler Allah’ındır. O’na o isimlerle dua edin.”** [109] Yine: **“Rabbınız size demiştir ki, bana dua edin size icabet edeyim.”** [110]

İbrahim (a.s)’ın ateşe atıldığı zaman dua etmemesi onun içinde bulunduğu hale mahsus bir durumdur. Yoksa Allah bir çok yerlerde

onun dualarını nakletmiştir. Hatta ondan bahsettiği kadar diğer peygamberlerden bahsetmemiştir. Allah'ın kitabını anlamaya çalış. Bu bilgileri ondan çıkarmaya gayret et. Çünkü bunların tümü onda mevcuttur. Küçük ve büyük hiç bir şey müstesna değildir ki, onda bulunmasın. Gizli ve açık her şey ondadır. Allah Teâlâ şöyle buyurmuştur: "Biz kitapta anlatmadık hiç bir şey bırakmadık." [111] Yine Allah Teâlâ şöyle buyurmuştur: **"Biz bu kitabı da sana herşey için bir açıklama, bir hidayet ve rehber kaynağı ve müslümanlar için de bir müjdeci olarak indirdik."** [112]

HÂTİME

Rasul-i Ekrem (s.a) Rabbı'ndan şöyle rivayet etmişlerdir:

"**Ey kullarım!** Ben zulmü kendime haram kıldım, sizin aranızda da zulmü haram kıldım. Birbirinize zulmetmeyin.

Ey kullarım! Benim hidâyete ulaştırdığım kimse müstesnâ hepiniz dalâlettesiniz. Benden hidâyet isteyin, sizi hidâyete erdireyim.

Ey kullarım! Benim doyurduğum kimse müstesnâ hepiniz açsınız. Benden sizi doyurmanı isteyin sizi doyurayım.

Ey kullarım! Benim giydirdiğim kimse müstesnâ hepiniz çıplaksınız. Benden sizi giydirmeyi isteyin giydireyim.

Ey kullarım! Siz gece gündüz hata işliyorsunuz ben ise bütün günahları mağfiret ediyorum. Siz mağfiret isteyin. Ben de sizi mağfiret edeyim.

Kullarım! Sizin faydanız bana ulaşamaz ki, bana bir fayda verebilesiniz. Sizin zararınız bana ulaşamaz ki, bana bir zarar verebilesiniz.

Ey kullarım! Sizin evvelkileriniz ve sonrakileriniz, insanlarınız ve cinleriniz, en müttaki bir kimsenin kalbi üzerine olsanız, bu benim mülkümü zerre kadar artırmaz. Yine sizin evvelkileriniz ve sonrakileriniz, insanlarınız ve cinleriniz en günahkâr bir adamın kalbi üzere olsanız bu da benim mülkümden bir zerre eksiltmez.

Kullarım! Sizin evvelkileriniz ve sonrakileriniz, insanlarınız ve cinleriniz bir yerde toplansalar da benden isteseler, ben herkese istediğini veririm de bu benim mülkümden hiç bir şey eksiltmez. Ancak bir iğnenin bir denize daldırıldığı zaman eksilttiği kadar eksiltir.

Kullarım! İşte şunlar sizin amellerinizdir. Ben bunları sizin için muhafaza ediyorum. Sonra bunları olduğu gibi size geri vereceğim. Kim iyi bir şey bulursa Allah'a hamd etsin. Kim başka bir şey bulursa kendinden başkasına kızmasın." Peygamber efendimiz (s.a) şöyle buyurmuşlardır: "Allah bana sizin mütevazi kimseler olmanız gerektiğini vahyetti. Kimse kimseye karşı böbürlenmesin, kimse kimseye karşı haddini aşmasın." Yine Peygamber efendimiz (s.a) şöyle buyurdu: "Rüyamda Rabbımı gördüm, dedikten sonra söylediklerini nakledip şöyle devam etti: Rabbim bana 'Ey Muhammed' dedi ben de 'buyur Rabbim' dedim, şöyle buyurdu: Namaz kıldığın zaman şöyle de: (k.36) Yani: "Ey Rabbım senden iyi

amellere beni başarılı kılmanı, kötülükleri terketmeye muvaffak etmeni, miskinleri sevdirmeni istiyorum. Kulların için bir fitne murad ettiğin zaman beni al ve fitneye düşürme."

Cenab-ı Hak hadîs-i kudsîde şöyle buyurmuştur:

"**Ey âdemoğlu!** Bana doğru kalk ben sana yürüyeyim. Bana doğru yürü ben sana koşayım.

Ey âdemoğlu! Sen gündüzün başında ve sonunda beni bir saat zikret, bu ikisi arasında ben sana yeterim.

Ey âdemoğlu! Gündüzün başında dört rekat namazdan âciz olma ki, günün sonuna kadar seni koruyayım."

Allah Teâlâ Âdem (a.s)'a vahyetmiştir ki: "Dört haslet vardır ki bunlar senin ve neslin için bütün iyiliklerin tümüdür. Bunların biri bana ait, biri sana ait, biri benimle senin aranda, biri de benimle kullarım arasındadır. Bana ait olan, kulluğu yalnızca bana yapıp hiç birşeyi ortak koşmamandır. Sana ait olan amelindir. Sana onun karşılığını vereceğim. Seninle aramızda olan, senin dua etmen, benim de icabet etmemdir. Benimle kullarım arasında olan onlardan nasıl bir arkadaşlık bekliyorsan onlara o şekilde arkadaşlık etmendir."

İbrahim (a.s)'ın suhufunda şunlar yazılı idi: "Akıllı kimse diline sahip olur, zamanını bilir, işini ona göre yapar. Yine akıllı kimsenin dört saati vardır, yani zamanını dörde ayırır: Birinde rabbına münacaat eder yalvarır, birinde kendisini hesaba çeker, birinde kardeşleriyle oturup sohbet eder, onlara kusurlarını gösterir, birinde de kendi kendisiyle kalır yani mübah ihtiyaçlarını karşılar."

Tevrat'ta şunlar yazılı idi: "Ey ademoğlu! Huzurumda namaz kılmaktan aciz olma, ben öyle Allah'ım ki kalbin bana yaklaştığı zaman onda nurumu görürsün."

Allah'ın indirdiği bazı kitaplarda şu yazılı idi: "Ey ademoğlu! Seni bana kulluk edesin diye yarattım. Oyunu bırak. Rızkını ben üzerime aldım. Gönlünü yorma.

Ey ademoğlu! Beni ara bulursun. Eğer beni bulacak olursan herşeyi bulmuş olursun. Eğer beni kaybedersen herşeyi kaybetmiş olursun. Ben senin için herşeyden daha sevgiliyim.

Ey âdemoğlu! Ben O Allah'ım ki bir şeye ol derim o da olur. Bana itaat et, sen de bir şeye ol dediğin zaman olsun."

Allah Mûsâ (a.s)'ya vahyetti: "Ey İmranoğlu!Daima uyanık ol. Kendine kardeşler seç. Sana benim rızam için rdost olmayan kimse,

bil ki, sana düşmandır.

Ey Mûsâ! Senin zâlimlerin yurdu ile ne işin var. Burası senin yurdun değildir. Buradan arzunu çıkar, kalbinle burayı terket, burası ne kötü bir yerdir. Ancak burada iyi amel işleyen kimse için ne iyi bir yerdir.

Ey Mûsâ! Ben zalimi gözetliyorum, zulmettiği kimsenin intikamını almak için.

Ey Mûsâ! Beni anmayı unutma. Beni unuttuğun zaman günahlar çoğalır. Mal toplama. Mal toplamak kalbi katılaştırır.

Ey Mûsâ! Zalimlere söyle beni zikretmesinler. Çünkü onlar beni zikrettikleri zaman ben onları lânetle zikrediyorum. Çünkü ben, beni her zikredeni zikretmeyi kendim için âdet edinmişim."

Allah peygamberlerinden birine şöyle vahyetmiştir: "Kavmine söyle düşmanlarımın girdikleri yere girmesinler. Düşmanlarımın giydiklerini giymesinler, düşmanlarımın bindiklerine binmesinler, düşmanlarımın yedilerini yemesinler sonra onlar da onlar gibi bana düşman olurlar."

Allah Dâvûd (a.s)'a şöyle vahyetti: "Yalnızca bana ısın. Benden başkalarından ürper.

Ey Dâvûd! Kullarımın sıddîk olanlarına de ki, benimle sevinsinler, beni anmakla nimetlensinler.

Ey Dâvûd! Beni kullarıma sevdir. Dâvûd dedi ki: "ya Rabbi sein onlara nasıl sevdirebilirim? Allah dedi ki: Onlara nimetlerimi hatırlat.

Ey Dâvûd! Kim benden kaçanı bana döndürürse ona kahraman yazarım.

Ey Dâvûd! Beni arayan, beni isteyen birini bulduğun zaman onun hizmetçisi ol.

Ey Dâvûd! Dünyanın sarhoş ettiği âlimi benden sorma. Seni de yolundan saptırır. Onlar kullarımın yol kesicileridir.

Ey Dâvûd! İyilerin amellerini işle, facirlerin yüzüne tebessümle bakma, dostlarımla beraber bulun, onlarla içli-dışlı ol, düşmanlarıma kesinlikle muhalif bulun.

Ey Dâvûd! Dul ve yetimlere şefkatli bir baba gibi ol. Rızkını artırayım, günahlarını affedeyim.

Ey Dâvûd! Gözünü koru, dilini muhafaza et, çünkü ben fasıkları sevmem, kendin için ve günahkârlar için istiğfarı çok yap."

Allah Teâlâ peygamberlerinden birine şöyle vahyetmiştir: "Öfkelendiğin zaman beni hatırla. Öfkelendiğim zaman seni anayım ve helâk ettiklerim arasında seni de helâk etmiyeyim." Allah Teâlâ İsâ (a.s)'a şöyle vahyetmiştir: "İsrailoğullarına şöyle söyle: Evlerimden herbirine ancak temiz kalblerle, benden korkan gözlerle, temiz bedenlerle girin. Onlara haber ver ki, onlar üzerinde kul hakkı bulunurken dualarına icabet etmem."

Allah Teâlâ İsâ (a.s)'a yine şöyle vahyetmiştir: "Ey Meryemoğlu, kendine öğüt ver. Bu öğüdü kendin aldı isen insanlara öğüt ver, yoksa benden utan."

Bazı eserde şöyle gelmiştir: "Allah Teâlâ şöyle buyurmuştur: "Takbik etmek için değil başka şey için fıkıh öğrenenlere, amel etmek için değil başka şey için ilim öğrenenlere, insanlara karşı kendilerine zâhid süsü verenlere de ki: dilleri baldan tatlı, kalpleri sabırdan acı benimle mi aldanıyorlar. Yoksa bana karşı mı cür'et ediyorlar. Ben bunlara karşı bir fitne göndermeye yemin ettim. Bunlardan yalnız yumuşak olanı sağ bırakır."

Allah Teâlâ Mûsâ (a.s)'ya şöyle vahyetmiştir: "Fakirleri gördüğün zaman onlardan zenginlerden istediğin gibi iste. Eğer bunu yapmayacak olursan bütün bildiklerini toprak altına koy." Allah Teâlâ Dâvûd (a.s)'a vahyetti ki: "Ey Dâvûd! Dostlarıma ve sevdiklerime de ki, onlardan her biri arkadaşını bıraksın. Ben onlara arkadaş olurum, ünsümle onlarla söyleşirim. Benimle onlar arasındaki perdeleri kaldırırım ve benim büyüklüğümü görürler.

Ey Dâvûd! Benden yeryüzü halkına ulaştır ki, ben beni seveni severim. Benimle oturanla otururum, bana ısınana ben de ısınırım, beni arkadaş edene arkadaş olurum, bana itaat edene ben de itaat ederim, beni seçeni ben de seçerim. Benim cömertliğime, arkadaşlığıma ve muameleme gelin. Ben cömert ve şerefli Allah'ım. Bir şeye ol dediğim zaman olur."

Allah peygamberlerinden birine şöyle vahyetti: "Kulum! Bana gözlerinden gözyaşı ikram et, kalbinden de huşu ikram et, sonra bana dua et istediğini vereyim. Ben sana yakınım ve icabet edenim.

Kulum! Şehirler ve kaleler üzerinde dur ve insanlara benden iki sözü ulaştır. Onlara de ki, yahnızca temiz şeylerden yesinler, yalnızca hakkı söylesinler. Onlardan biri bir işe gireceği zaman sonunu düşünsün, eğer iyi olacaksa devam etsin, kötü olacaksa

bıraksın.” Allah Teâlâ İsâ (a.s)’ya şöyle vahyetti: “İsrailoğullarına söyle, benden iki harfi muhafaza etsinler, onlara de ki, dinlerinin selameti için dünyadan az bir şeye razı olsunlar, nasıl ki dünyacılar dünyalarının selameti için azıcık bir dine razı oldularsa.”

Allah Teâlâ Mûsâ (a.s)’ya şöyle vahyetti: “Ey Mûsâ! Tek başına bir kuş gibi ol. O ağaçların tepelerinden yer, bulduğu sudan içer, gece karanlığı bastığı zaman kuytu bir yere çekilir, benimle beraber olmak ve bana isyan edenlerin şerrinden korunmak için böyle yapar.

Ey Mûsâ! Ben benden yüz çeviren kimsenin işini tamamlayacağıma karar verdim. Benden başkasını uman kimsenin duasını kabul etmeyeceğim. Benden başkasına dayanan kimsenin belini kıracağım. Benden başkalarıyla dost olanların korkularını uzatacağım, benden başkasını sevgili edinenden yüz çevireceğim.

Ey Mûsâ! Benim kullarım vardır. Bana münacaat ettikleri zaman onları dinlerim. Beni çağırdıkları zaman onlara dönerim. Bana yöneldikleri zaman onları kendime yakın kılarım. Bana yaklaştıkları zaman onları koruma altına alırım. Beni dost edindikleri zaman onlara dost olurum. Bana karşı terrtemiz oldukları zaman onlara tertemiz muamele ederim. Benim için bir amel yaptıkları zaman onları mükâfatlandırırım. Ben onların işlerinin yöneticisi, kalplerinin çekip çeviricisi olurum ve hallerini düzeltirim. Ben onların kalplerinin rahatını yalnızca beni anmakta kıldım. Onların beni zikretmesi dertlerinin devamıdır, kalplerinin şifasıdır ve ışığıdır. Onlar yalnız benimle rahat ederler. Kalplerinin bağını yalnızca benim yanımda çözerler, yalnızca benim yanımda karar kılarlar.”

Allah Teâlâ Dâvûd (a.s)’a vahyetti: “Ey Dâvûd! Günahkârları müjdele, sıddîkları uyar.” Dâvûd (a.s): “Ya Rabbi! Sıddîkları nasıl uyarayım, günahkârları nasıl müjdeleyeyim?” dediğinde Allah Teâlâ: “Günahkârları müjdele, çünkü ben büyük gördüğüm günahı mağfiret ederim. Sıddîkları uyar, amellerini beğenip aldanmasınlar. Çünkü ben adlimle hesabımı bir kimseye koyacak olursam muhakkak helak olur. Yani bir kimseyi adlimle hesaba çekecek olursam kurtulamaz.

Ey Dâvûd! Ben rahmeti kendime yazdım. Benden mağfiret isteyeni mağfiret etmeye karar verdim. Günahların büyüğünü küçüğünü hep mağfiret ederim. Bunlardan hiçbiri bana büyük görünmez. Kendinizi kendi elinizle tehlikeye atmayınız, rahmetimden ümid kesmeyiniz. Çünkü rahmetim herşeyi içine almıştır. Rahmetim gazabımı

geçmiştir. Göklerin ve yerin hazineleri elimdedir. Hayrın tümü benim elimdedir. Yarattığım hiçbir şeyi kendi ihtiyacım için yaratmadım. Yalnızca kudretim bilinsin, görenler de yarattıklarımı nasıl yönettiğimi ve san'atımı görsenler diye yarattım.

Ey Dâvûd! Beni dinle, söylediğim haktır. Kullarımdan benim azabımdan korkarak gelen kuluma ateşimle azab etmem.

Ey Dâvûd! Benden işit, hakkı söylüyorum. Kullarımdan kim günahlarından utanarak bana gelirse, ben onun amellerini yazan meleklere onları unuttururum ve onu hesaba çekmem.

Ey Dâvûd! Benden işit, hakkı söylüyorum. Eğer kullarımdan bir kul dünya dolusu günah işlese ve bir süre bu günahlarda ısrar etse sonra pişman olup bir tek defa benden mağfiret istese, ben de onun kalbinden tekrar o günahlara dönüş niyeti bulunmadığını görürsem bir kuşun gökten yere düşmesinden daha çabuk o günahları onun üzerinden atarım.

Dâvûd (a.s) dedi ki: Ya Rabbi bunun için sana hamdediyorum. Senin hakkında yalnızca bunu bilen kimse dahi senden ümidini kesmemelidir.

DUÂ

Ey Rabbımız! Bize kendi tarafından büyük ecir ver ve bizi sırat-ı müstakime ulaştır. Kendilerine nimet verdiklerinin, peygamberlerin, sıddîklerin, şehidlerin ve salihlerin yoluna ulaştır. Onlar ne güzel arkadaştırlar. Bu fazl u kerem Allah'tandır ve Allah herşeyi bilir. Önce ve sonra, gizli ve açık hamd Allah'a mahsustur. Evvel, âhir, zâhir, bâtın O'dur ve O her şeyi bilir. Allah ne dilerse o olur. Allah'a dayanmaksızın güç ve kuvvet bulunamaz. Bizi buna kavuşturan Allah'a hamd olsun. Eğer Allah bizi buna ulaştırmasaydı biz kendimiz bu yolu bulamazdık.

Peygamber Efendimizin hicretinin 1099. Senesinin aylarından birinde bu kitabın telifi tamamlandı. Rasul-i ekrem (s.a)'e ve âl u ashabına, geceler ve gündüzler devam ettiği müddetçe salât u selâm olsun. Hamd âlemlerin Rabbı Allah'adır.

Bu müstesna eserin tercemesi hicretin 1414. Senesi Zilkade ayının 26. Günü saat 12.45'de, Allah'ın yardımı Ali Hüsrevoğlu eliyle tamamlanmıştır. Adapazarı.